

T.C.

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**EKONOMİK KALKINMADA KADIN İSTİHDAMI
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

Nur BÜNYAN

2115011030

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Mehmet Emin ERÇAKAR

Bandırma 2025

T.C.
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

EKONOMİK KALKINMADA KADIN İSTİHDAMI
TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Nur BÜNYAN
2115011030

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. Mehmet Emin ERÇAKAR

Bandırma 2025

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAYI

Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Nur BÜNYAN tarafından Prof. Dr. Mehmet Emin ERÇAKAR'ın danışmanlığında hazırlanan “EKONOMİK KALKINMA’DA KADIN İSTİHDAMI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından . . /. . /2025 tarihinde yapılan Tez Savunma Sınavında oyçokluğu/oybirliği ile başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Ünvanı Adı Soyadı

Jüri

Ünvanı Adı Soyadı

Jüri

Ünvanı Adı Soyadı

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (...../. /2025)

Nur BÜNYAN
İmzası

ÖZET

EKONOMİK KALKINMADA KADIN İSTİHDAMI TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Nur BÜNYAN

Bu çalışma, ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliği ve toplumsal refahın artırılması açısından kritik bir öneme sahip olan kadın istihdamını, Türkiye örneği üzerinden derinlemesine incelemeyi amaçlamıştır. Kadınların iş gücüne katılımı, yalnızca ekonomik büyümenin bir unsuru olarak değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, sosyal adaletin tesisi ve kalkınmanın geniş tabanlı bir yapıya kavuşması için vazgeçilmez bir gereklilik olarak değerlendirilmiş fakat Türkiye, kadın istihdamı açısından küresel standartların gerisinde kalmakta ve kadınların ekonomik hayata tam katılımının önündeki yapısal sorunlarla mücadele etmektedir. Çalışmada kadın istihdamı ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişki çok boyutlu bir perspektifle ele alınmıştır. Türkiye’de kadın istihdamının tarihsel süreçteki gelişimi, bölgesel ve sektörel farklılıklar, kadınların iş gücüne katılım oranları ve bu oranların ekonomik kalkınmaya etkileri kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir. Çalışma, literatür taraması yöntemine dayanmış olup kadın istihdamı üzerine yapılan akademik çalışmalar, ulusal ve uluslararası raporlar, istatistiksel veriler ve yasal düzenlemeler detaylı olarak incelenmiştir. Araştırmanın bulguları, Türkiye’de kadınların iş gücüne katılım oranlarının halen arzu edilen seviyeye ulaşmadığını ve kadın istihdamının önündeki temel engellerin toplumsal, kültürel ve yapısal faktörlerden kaynaklandığını ortaya koymuştur. Bu faktörlerin kadınların iş gücüne entegrasyonunu sınırlandırdığı ve ekonomik kalkınma süreçlerinde aktif rol almalarını zorlaştırdığı tespit edilmiştir. Çalışmanın, toplumsal cinsiyet eşitliği ve ekonomik kalkınma arasındaki bağın daha iyi anlaşılmasına katkı sağladığı ve bu alandaki farkındalığın artırılmasına vesile olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın İstihdamı, Ekonomik Kalkınma, Sürdürülebilir Kalkınma, Türkiye

ABSTRACT

WOMEN'S EMPLOYMENT IN ECONOMIC DEVELOPMENT TURKEY

EXAMPLE

Nur BÜNYAN

The employment of women is of critical importance for the sustainability of economic development and the increase of social welfare; this study will deeply discuss it by taking the example of Turkey. So far, not only has participation in the workforce been evaluated within the context of economic growth but also as a necessary requirement in maintaining equality between genders, establishing social justice, and accomplishing a broad-based structure for development. However, Turkey lags behind global standards in terms of women's employment and struggles with structural problems that prevent women's full participation in economic life. The relationship between women's employment and economic development is addressed in the study from a multidimensional perspective. Historical development of women's employment in Turkey, regional and sectoral differences, participation of women in the workforce, and the effects of these rates on economic development were comprehensively analyzed. In this study, the method of literature review was preferred, and national and international reports, statistical data, and legal regulations related to women's employment were examined in detail. The study's results showed that, to date, the participation of women in employment in Turkey has not reached the expected level, and the primary factor preventing women's employment is rooted in social, cultural, and structural aspects. These factors were determined to reduce women's participation in the labor force and render them unable to take an active part in the economic development processes. Presumably, this research contributes to a better understanding of the linkage between gender equality and economic development and increases awareness in this respect.

Keywords: Employment of Women, Economic Development, Sustainable Development, Turkey

ÖNSÖZ

Bu çalışma, ekonomik kalkınmanın önemli bir boyutu olan kadın istihdamının Türkiye'deki rolünü ve etkilerini incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Kadınların iş gücüne katılımı, sadece ekonomik kalkınmanın bir unsuru değil, aynı zamanda toplumsal eşitlik ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin de vazgeçilmez bir parçasıdır. Bu çalışmada Türkiye örneği üzerinden kadın istihdamının ekonomik kalkınmaya katkıları ele alınarak mevcut durumun analizi ve geleceğe yönelik çözüm önerileri sunulmuştur. Bu çalışma sürecinde bana yol gösteren, bilgi ve deneyimleriyle çalışmama yön veren değerli danışmanım Prof. Dr. Mehmet Emin Erçakar'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Kendisi, hem bilimsel hem de kişisel gelişimime büyük katkılar sağlamıştır. Ayrıca bu süreçte sabır ve destekleriyle yanımda olan aileme ve arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım. Bu çalışmanın kadın istihdamı ve ekonomik kalkınma konusunda yapılacak çalışmalara katkı sağlamasını ve politika yapıcılara yol gösterici bir kaynak olmasını dilerim.

Nur BÜNYAN

Balıkesir 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR	ix
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
EKONOMİK KALKINMA	4
1.1. Kalkınma Kavramı	4
1.2. Kalkınma Çeşitleri	7
1.3. Ekonomik Kalkınma	11
1.4. Kalkınma Hedefi, Kapsamı, Amaçları	18
1.5. Kalkınma ve Kadın	22
İKİNCİ BÖLÜM	24
KADIN İSTİHDAMI KAVRAMI	24
2.1. İstihdam Kavramı	24
2.2. Kadın İstihdamı	27
2.3. Kadın İstihdam Tarihçesi	30
2.4. Türkiye’de Kadın İstihdamının Tarihsel Gelişimi	32
2.4.1. Osmanlı Dönemi: Kadının Ekonomideki Yeri	34
2.4.2. Cumhuriyet Dönemi: Reformlar ve Kadın İşgücü	35

2.5. 1980 Sonrası Liberal Politikalar ve Kadın İstihdamı.....	39
2.6. Kadın İstihdamı Engelleyen Durumlar	46
2.7. Kadın İstihdamını Etkileyen Faktörler	48
2.8. Kadın İstihdamını Artıran Yöntemler	54
2.9. Türkiye’de Kadın İstihdamının Mevcut Durumu	57
2.10. Türkiye’de Kadın İstihdamının Mevcut Durumu Hakkında Bulgular	59
2.10. Kadın İstihdamının Sektörel Dağılımı	78
2.11. Kadın İstihdamının Ekonomik ve Sosyal Etkileri.....	79
2.12. Türkiye’de Kadın İstihdamının Geliştirilmesi İçin Politikalar	83
2.13. İş ve Aile Hayatı Dengesini Sağlayan Uygulamalar.....	86
2.14. Kadın İstihdamının Ekonomik Kalkınmadaki Yeri	87
LİTERATÜR TARAMASI	92
3.1. Türkiye’de Ekonomik Kalkınmada Kadın İstihdamının Etkisi Üzerine Yapılan Çalışmalar	92
3.2. Kadın İstihdamı Ekonomik Kalkınmaya Etkin Literatür Taraması Sonuçları	110
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	117
TARTIŞMA.....	117
SONUÇ	123
KAYNAKÇA.....	126

TABLÖLER

Tablo 2. 1: Türkiye’de Cinsiyete Göre 25 yaş Üstü Ortalama Eğitim Süresi (2011-2022)	71
Tablo 2. 2: Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre 15 Yaş Üstü İşgücü Durumu (2021-2022)	72
Tablo 2. 3: Türkiye’de Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranları (2021-2022)	74
Tablo 2. 4: Sektör ve Cinsiyete Göre Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlı Olmadan Çalışanların Toplam İstihdamdaki Oranı (2010-2023)	75
Tablo 3. 1: Kadın İstihdamının Ülke Ekonomisine Etkisini İnceleme Çalışmaları	75

GRAFİKLER

Grafik 2. 1. Eğitim ve Kazanç İlişkisi	60
Grafik 2. 2. Cinsiyete Göre Yarı Zamanlı Çalışma Oranları	61
Grafik 2. 3. Cinsiyete Göre Ebeveyn Olan Bireylerin İstihdam Oranı.....	62
Grafik 2. 4. Cinsiyete Göre Ebeveyn Olan ve Olmayan Bireylerin İstihdam Oranı	63
Grafik 2. 5. Sektörlere Göre Erkek İstihdam Oranları	64
Grafik 2. 6. Sektörlere Göre Kadın İstihdam Oranları	65
Grafik 2. 7.Cinsiyete ve Yaş Grubuna Göre Ücretsiz Ev İşleri ve Bakımcılar İçin Harcanan Zaman Oranı.....	66
Grafik 2. 8. Cinsiyet, Meslek ve Yaş Grubuna Göre Ortalama Saat Brüt Ücreti (TL)....	67
Grafik 2. 9. Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Yoksulluk veya Sosyal Dışlanma Riski Altındaki Bireylerin Oranı (%).....	68
Grafik 2. 10. Yöneticilik Pozisyonlarındaki Kadınların Oranı (%).....	69
Grafik 2. 11. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki Kadınların Sandalye Oranı (%)	70

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AROPE	: At Risk of Poverty or Social Excluision
GSYİH	: Gatri Safi Yurtiçi Hasıla
OECD	: Organisation for Economic Co-Operation and Development
STEM	: Science, Technology, Engineering, Mathematics
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TRB 1	: Türkiye 1. Bölge
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Ekonomik kalkınma, toplumların refah seviyesini artırma, yaşam standartlarını iyileştirme ve sürdürülebilir bir büyüme süreci oluşturma amacını taşımaktadır. Günümüz dünyasında rekabet koşulları her geçen gün artmaktadır. Bu süreçte, toplumun tüm kesimlerinin ekonomik yaşama etkin bir şekilde katılımı büyük bir önem arz etmektedir. Özellikle kadınların ekonomik yaşama katılımı, sadece bireysel kalkınma açısından değil, aynı zamanda toplumsal dönüşüm ve kalkınma açısından da kritik bir rol oynamaktadır. Kadın istihdamının artırılması, ülkelerin toplam iş gücü potansiyelini genişletmekte ve ekonomik büyümeye katkıda bulunmakta fakat toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve yapısal engeller, kadınların iş gücüne katılımını sınırlamakta ve bu durum, ekonomik kalkınmanın önünde bir engel oluşturmaktadır. Türkiye, ekonomik kalkınma yolculuğunda kadınların istihdamını artırmaya yönelik çeşitli adımlar atmakla birlikte, bu alandaki yapısal sorunlarla mücadele etmeye devam etmektedir. Bu konuyla ilişkili olarak Ak (2021: 3-8) çalışmasında kadın istihdamının ekonomik büyümeye etkisi, seçilmiş OECD ülkeleri ve Türkiye arasında karşılaştırılmaktadır. Yazar, kadın istihdamının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini analiz etmekte ve OECD ülkeleri ile Türkiye arasındaki farkları incelemektedir. Çalışma, kadın iş gücünün ekonomiye katkıları ve bu katkıların ekonomik büyüme ile olan ilişkisini tartışmaktadır. Türkiye’de kadınların iş gücüne katılım oranlarının diğer ülkelerle kıyaslandığında düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Bu durum, yalnızca ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler yaratmamakta, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği açısından da önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu çerçevede Uslu ve Şahin (2024: 44-77) çalışmasında kadın istihdamında yıllara göre değişim ve karşılaşılan zorluklar, Türkiye ve OECD perspektifiyle ele alınmaktadır. Yazarlar, Türkiye'deki kadın iş gücü katılımındaki yıllık değişimleri, karşılaşılan engelleri ve bu engellerin üstesinden gelmeye yönelik önerileri tartışmaktadır. Çalışma, OECD ülkeleri ile Türkiye arasındaki farkları analiz ederek, kadın iş gücüne katılımı artırma stratejileri üzerinde durmaktadır.

Eğitim, bakım hizmetleri, iş gücü piyasasında cinsiyet eşitliği ve sosyal güvenlik politikaları gibi alanlarda yapılacak reformlar, kadın istihdamının artırılmasında kilit bir rol oynamaktadır. Bu çalışmada, kadın istihdamı ve ekonomik kalkınma ilişkisi teorik bir çerçevede ele alınmakta ve Türkiye’ye özgü verilerle analiz edilmektedir. Araştırma,

literatür taramasına dayalı olarak gerçekleştirilmekte ve bu alandaki mevcut çalışmaların ortaya koyduğu bulgular ışığında derinlemesine bir değerlendirme sunmaktadır. Bu konu bağlamında Aksoy (2018: 25-35) çalışmasında Türkiye’de kadın istihdamının belirleyicileri araştırılmaktadır. Yazar, Türkiye’de kadınların iş gücüne katılımını etkileyen faktörleri ve bu faktörlerin kadın istihdamı üzerindeki etkilerini incelemektedir. Çalışma, kadınların iş gücüne katılımını artırmaya yönelik politika önerileri sunmaktadır. Çalışmanın sonunda, kadın istihdamının artırılmasına yönelik uygulanabilir politika önerileri geliştirilmekte ve bu politikaların ekonomik kalkınmaya yapacağı katkılar tartışılmaktadır. Bu çerçevede Türkiye, kadın istihdamını artırma hedefini, sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin bir parçası olarak benimsemekte ve bu doğrultuda çeşitli politika adımları atmakta ama uygulamada karşılaşılan zorluklar, kadın istihdamına yönelik politikaların etkinliğini sınırlamakta ve bu durum, kadınların iş gücüne katılım oranlarında arzu edilen iyileşmeyi sağlamayı zorlaştırmaktadır. Küresel veya bölgesel boyutta sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için kadınların niteliklerini, yeteneklerini kullanarak işgücü piyasalarında yer almaları gerekmektedir. Kadınların işgücü piyasalarında daha fazla yer aldığı ülkelerde verimlilik potansiyelinin daha etkin olduğunu söylemek mümkündür (Özduran ve Atik, 2021: 993).

Çalışma, kadınların ekonomik yaşama etkin bir şekilde katılmasının önündeki yapısal sorunların giderilmesine yönelik politika önerileri geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, çalışmanın bir diğer amacı, kadın istihdamının artırılması durumunda ekonomik kalkınma üzerinde meydana gelebilecek olumlu etkileri ortaya koymaktır. Ayrıca Arslan (2020: 15-30) çalışmasında Türkiye’de kadın istihdamı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmektedir. Yazar, kadın istihdamının ekonomik büyüme ile olan ilişkisini detaylı bir şekilde araştırmakta ve Türkiye’deki mevcut durumu analiz etmektedir. Çalışma, kadın iş gücünün ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini ve bu alandaki politika önerilerini tartışmaktadır. Kadınların iş gücüne katılımı, yalnızca bireysel gelirlerin artırılması ve aile refahının iyileştirilmesi açısından değil, aynı zamanda ulusal ekonomiye sağladığı katkılar nedeniyle de büyük bir öneme sahip olmaktadır. Kadınların ekonomik yaşama katılmaları, iş gücü arzını genişletmekte, üretkenliği artırmakta ve ekonomik büyümeyi hızlandırmaktadır. Bu süreçte kadınların istihdamını artırmaya yönelik uygulanan politikaların etkinliği ve sürdürülebilirliği de bu

Çalışmanın kapsamı içinde değerlendirilmektedir. Türkiye’de kadınların istihdam durumuna ilişkin yapılan analizlerin sonucunda, son yıllarda kırsal alandan kentsel alana glerin de etkisiyle tarım sektöründe bir azalma eğilimi olmasına karşın, halen en fazla bu sektörde yer aldıkları görülmektedir. Daha sonra sırasıyla; toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler ve imalat sanayi gelmektedir. Tarım sektörü açısından bir başka önemli bulgu; bu sektörde toplam istihdam azalırken, erkek istihdamının payının artması ve kadının payının azalmasıdır (Günday, 2011: 193). Son yıllarda gözlemlenen en önemli değişimlerden birisi olan kadınların işgücünde artan oranda yer alması, iktisadi faaliyet olarak kabul edilmeyen ve istatistiklere geçmeyen hane içi sorumlulukları ve ocuk bakımı gibi önemli görevleri olan kadınların, esnekleştirilmeye çalışılan üretim kademelerinde bulunduklarını göstermektedir. Bununla beraber kadınların işgücüne katılmaları da kendi içinde farklılıklar gösterebilmektedir (İnce, 2010: 153).

BİRİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK KALKINMA

1.1. Kalkınma Kavramı

Kalkınma kavramı, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi alanlarda yaşanan ilerlemeleri kapsayan çok boyutlu bir olgu olarak ele alınmaktadır. Kalkınma, yalnızca ekonomik büyüme ile sınırlı kalmamakta, aynı zamanda bireylerin yaşam standartlarının yükseltilmesini, toplumsal refahın artırılmasını ve sürdürülebilir bir geleceğin inşa edilmesini içermektedir. Bu süreçle ilişkili olarak Akdoğan ve Doğan (2023) çalışmasında sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden 5 No'lu toplumsal cinsiyet eşitliği hedefine ulaşmada Türkiye'de sürdürülebilirlik raporu düzenleyen işletmelerin 2020 ve 2021 yılı beyanları incelenmiştir. Çalışma, Türkiye'deki işletmelerin sürdürülebilirlik raporlarının toplumsal cinsiyet eşitliği hedefine nasıl katkı sağladığını ve bu hedeflere ulaşmada karşılaşılan zorlukları tartışmaktadır. Bu bağlamda kalkınma, bir toplumun ekonomik kapasitesinin genişlemesi, altyapısının güçlendirilmesi, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimin artırılması ve insan hakları temelinde sosyal adaletin sağlanması ile doğrudan ilişkilendirilmektedir (Acar, 2006). Ekonomik kalkınma, sanayi üretiminin artırılması, teknolojik ilerlemelerin teşvik edilmesi ve istihdam olanaklarının genişletilmesi gibi unsurları içermektedir. Ülkelerin ekonomik kalkınma süreçlerinde tarımdan sanayiye, sanayiden bilgi ekonomisine geçiş süreçleri önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca Çelik ve Çetiner (2019) çalışmasında Türkiye ekonomisinde kalkınma planları ve kalkınma planlarındaki söylem değişiklikleri araştırılmıştır. Çalışma, Türkiye'nin kalkınma planları içindeki ekonomik ve sosyal söylemlerdeki değişimleri inceleyerek ekonomik kalkınma ve politika yapım sürecindeki önemli dönüşümleri tartışmaktadır. Üretim faktörlerinin etkin kullanımı, yatırım ortamının iyileştirilmesi ve sermaye birikiminin sağlanması, ekonomik kalkınmanın temel dinamikleri arasında bulunmaktadır. Sosyal kalkınma, bireylerin yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimin artırılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması gibi unsurları barındırmaktadır. İnsan sermayesinin güçlendirilmesi, bireylerin üretkenliğinin artırılması ve toplumsal katılımın desteklenmesi, sosyal kalkınmanın öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır (Akad, 2012). Sosyal kalkınmanın sağlanabilmesi için kamu politikalarının etkin bir

şekilde uygulanması, sosyal güvenlik sistemlerinin geliştirilmesi ve dezavantajlı grupların ekonomik yaşama katılımının desteklenmesi gerekmektedir. Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik büyümenin doğal kaynakların korunması ve sosyal eşitlik ilkeleri çerçevesinde gerçekleştirilmesini hedeflemektedir. Çevresel sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda kalkınma politikalarının belirlenmesi, doğal kaynakların tükenmesini önlemekte ve gelecek nesillerin refahını güvence altına almaktadır (Acar, 2006; Akad, 2012).

Kalkınma kavramı, zaman içinde farklı paradigmlar çerçevesinde ele alınmakta ve değişen küresel dinamiklere uyum sağlamaktadır. Geleneksel kalkınma yaklaşımlarında ekonomik büyüme temel bir hedef olarak değerlendirilmekte iken günümüzde kalkınmanın sosyal boyutları da ön plana çıkmaktadır. İnsan odaklı kalkınma anlayışı, bireylerin ekonomik, sosyal ve kültürel haklara erişimini artırmayı, fırsat eşitliğini sağlamayı ve toplumsal refahı yükseltmeyi amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitliği, eğitim fırsatlarının genişletilmesi ve kadın istihdamının artırılması gibi konular, kalkınmanın sürdürülebilir ve kapsayıcı bir şekilde gerçekleşmesi açısından kritik bir öneme sahip bulunmaktadır (Akdoğan ve Doğan, 2023). Türkiye’de kalkınma süreci, sanayileşme politikaları, altyapı yatırımları ve ekonomik büyüme hedefleri doğrultusunda şekillenmektedir. Bununla beraber Akad (2012) çalışmasında kalkınma sürecinde büyüme ve istihdam ilişkisi Türkiye örneği üzerinden incelenmiştir. Çalışma, Türkiye’nin ekonomik kalkınma sürecinde istihdam artışının büyüme ile nasıl ilişkilendirildiğini ve bu ilişkinin ekonomik sürdürülebilirlik açısından ne gibi sonuçlar doğurduğunu analiz etmektedir.

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren kalkınma politikaları, ekonomik ve sosyal alanlarda reformlarla desteklenmekte ve sanayileşme süreci hızlandırılmaktadır. Planlı kalkınma dönemleri ile birlikte sanayi, tarım, hizmetler ve teknoloji sektörlerinde yaşanan yapısal dönüşümler, Türkiye’nin ekonomik kalkınma sürecinin temel dinamiklerini oluşturmaktadır. Günümüzde kalkınma politikaları, küresel ekonomik entegrasyon süreçleri, dijital dönüşüm ve yeşil ekonomi perspektifleri doğrultusunda şekillendirilmekte ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile uyumlu hale getirilmektedir (Arslan, 2020). Genel olarak kalkınma sürecinde uluslararası düzeydeki dinamikler de önemli bir rol oynamaktadır. Küreselleşme, gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler

arasındaki ekonomik ilişkileri derinleştirirken, aynı zamanda ekonomik kalkınmanın farklı yollarını ve stratejilerini de etkilemektedir. Gelişen teknoloji ve dijitalleşme süreçleri, üretim süreçlerini değiştirmekte ve bu değişim, kalkınmanın hızını ve şekli üzerine büyük etkiler yapmaktadır. Özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı, ekonomik büyüme için önemli bir fırsat sunmakta ve kalkınma stratejilerini dönüştürmektedir (Akdoğan ve Doğan, 2023; Arslan, 2020). Bu bağlamda kalkınma sadece içsel ekonomik faktörlere bağlı olmayıp, dışsal faktörler ve küresel politikalar da kalkınma üzerinde belirleyici bir etki yaratmaktadır. Ayrıca kalkınma süreci toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları gibi sosyal boyutlarla da iç içe geçmektedir. Bununla beraber Aslanpay ve Altay (2021) çalışmasında toplumsal cinsiyet eşitliği ve ekonomik kalkınma ilişkisi OECD ülkeleri bazında analiz edilmiştir. Çalışma, OECD ülkeleri örneği üzerinden toplumsal cinsiyet eşitliği ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiyi incelemekte ve bu ülkelerdeki kadınların ekonomik kalkınmadaki rollerini tartışmaktadır.

Kalkınma politikaları ve uygulamaları, kadınların toplumsal ve ekonomik hayata daha aktif katılımını teşvik etmekte, bununla birlikte kadın istihdamı ve kadın haklarının güçlendirilmesi, kalkınmanın temel unsurları arasında yer almaktadır. Kadınların iş gücüne katılımının artırılması, ekonomik kalkınmanın hızlanmasına katkı sağlamakta, aynı zamanda toplumsal eşitlik ve adaletin sağlanmasına yönelik önemli adımlar atılmaktadır. Bu nedenle kalkınma sürecinde kadınların eşit bir şekilde yer alması, sadece ekonomik büyümeyi sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal refahın artırılmasına da olanak tanımaktadır (Aslanpay ve Altay, 2021). Türkiye özelinde bakıldığında, ekonomik kalkınma süreci, özellikle kadın istihdamı noktasında önemli bir dönüşüm geçirmektedir. Bu çerçevede Arslan (2020) çalışmasında Türkiye’de kadın istihdamı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma, kadın istihdamının ekonomik büyümeye etkisi üzerine odaklanmış ve Türkiye’nin ekonomik kalkınma sürecinde kadınların iş gücüne katılımının nasıl önemli bir rol oynadığını tartışmaktadır. Kadınların iş gücüne katılım oranı, son yıllarda artış göstermekte, ancak bu artışın hala yeterli olmadığı ve kadınların iş gücü piyasasındaki temsillerinin erkekler ile eşit seviyelere ulaşmadığı gözlemlenmektedir. Kadınların iş gücüne katılımını artırmaya yönelik olarak devletin uyguladığı politikalar, eğitim alanında yapılan iyileştirmeler ve kadın dostu iş yerlerinin teşvik edilmesi gibi önlemler, kadınların ekonomik yaşama entegrasyonunu

güçlendirmektedir. Kadın istihdamının ekonomik kalkınmadaki rolü, sadece iş gücü piyasasına olan katkılarıyla sınırlı değildir, aynı zamanda kadınların karar alma süreçlerinde yer alması, toplumsal kalkınma üzerinde de olumlu etkiler yapmaktadır. Kadınların ekonomik bağımsızlık kazanması, aile içindeki karar alma mekanizmalarına etki etmekte ve bu da toplumsal yapıyı olumlu yönde değiştirmektedir (Aslanpay ve Altay, 2018). Eğitim seviyesinin artırılması, kadınların ekonomik anlamda güçlenmesini sağlamanın en etkili yollarından biridir. Eğitilmiş kadınlar, yalnızca kendi yaşam standartlarını yükseltmekle kalmayıp aynı zamanda çocuklarının eğitime ve toplumun genel refahına da katkıda bulunmaktadır. Bu çerçevede Türkiye'nin kalkınma hedeflerine ulaşabilmesi için kadınların iş gücüne katılım oranlarının artırılması gerekmektedir. Kadınların iş gücü piyasasında daha fazla yer alması, sadece ekonomik büyüme açısından değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılması açısından da kritik bir öneme sahiptir (Ayta ve Şen,2023). Bu bağlamda, kadınların iş gücüne katılımının teşvik edilmesi ve karşılaştıkları engellerin ortadan kaldırılması, ekonomik kalkınma sürecinin sürdürülebilir ve kapsayıcı olmasını sağlamaktadır. Bununla beraber Derin (2018) çalışmasında Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri çerçevesinde Türkiye'nin sağlık ve refah durumunun analizi yapılmıştır. Çalışma, Türkiye'nin sağlık sektörü ve sosyal refah düzeyini uluslararası sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile karşılaştırarak bu alandaki gelişmelerin ülkenin kalkınma hedeflerine nasıl hizmet ettiğini tartışmaktadır.

1.2. Kalkınma Çeşitleri

Kalkınma, tek bir alanda ya da tek bir yöntemle gerçekleştirilecek bir olgu değildir. Çok boyutlu ve çok yönlü bir süreç olarak farklı türlere ayrılmaktadır. Bu çeşitler, toplumların ihtiyaçlarına, kaynaklarına ve küresel dinamiklere bağlı olarak farklı stratejilerle uygulanmaktadır. Ekonomik kalkınma, sosyal kalkınma, sürdürülebilir kalkınma, insan odaklı kalkınma ve bölgesel kalkınma gibi çeşitli kalkınma türleri, her biri kendi dinamikleri ve hedefleri doğrultusunda toplumsal ve ekonomik ilerlemeyi sağlamak amacıyla geliştirilmektedir. Bu konuyla ilişkili olarak Acar (2006) çalışmasında bölgesel kalkınma potansiyelinin harekete geçirilmesinde insan kaynağının rolü incelenmiştir. Balıkesir ili örneği üzerinden yapılan bu araştırma, yerel kalkınmada insan kaynağının nasıl etkin bir şekilde kullanılabileceği ve bunun ekonomik gelişim

üzerindeki etkileri üzerine odaklanmaktadır. Ekonomik kalkınma, kalkınmanın en temel türlerinden biridir ve genellikle bir ülkenin ekonomik büyümesi ile ilişkilendirilmektedir. Ekonomik kalkınma, üretim faktörlerinin verimli kullanılması, sanayileşme, teknoloji yatırımları ve dış ticaretin artırılması gibi faktörlerle gerçekleşmektedir. Bu tür kalkınma, genellikle milli gelirin artırılması, işsizlik oranlarının düşürülmesi ve ekonomik istikrarın sağlanması gibi hedeflere odaklanmaktadır. Ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için altyapı yatırımları, eğitim ve sağlık gibi alanlara yapılan yatırımlar da kritik öneme sahiptir (Baran, 2020). Bir ülkenin ekonomik kalkınmasını sürdürülebilir hale getirebilmesi, finansal piyasalarda istikrar sağlanması ve dış borç yönetimi gibi faktörlere de bağlıdır. Bu süreçte, üretken iş gücünün artırılması ve teknolojiye dayalı yeniliklerin teşvik edilmesi, ekonomik büyümeyi hızlandıran unsurlar arasında yer almaktadır.

Sosyal kalkınma ise ekonomik kalkınmanın yanında, toplumsal refahın artırılmasına yönelik bir süreç olarak ele alınmaktadır. Sosyal kalkınma, bireylerin yaşam standartlarının yükseltilmesi, eşitlikçi bir toplum yapısının inşa edilmesi, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimin artırılması ve sosyal adaletin sağlanması gibi amaçlarla şekillenmektedir. Bu tür kalkınma, ekonomik büyümenin yanı sıra sosyal hizmetlerin geliştirilmesini, yoksullukla mücadeleyi, sağlık sistemlerinin güçlendirilmesini ve eğitim sistemlerinin daha erişilebilir olmasını içermektedir (Ayta ve Şen,2023; Baran, 2020). Bu bağlamda Şener (2012) çalışmasında kadın yoksulluğu ele alınmıştır. Çalışma, kadınların yoksullukla mücadele ederken karşılaştıkları zorlukları, yoksulluğun kadınlar üzerindeki etkilerini ve bu sorunları çözmeye yönelik önerileri tartışmaktadır.

Sosyal kalkınma, özellikle toplumsal eşitliğin sağlanması, cinsiyet eşitliği ve dezavantajlı grupların toplumsal hayata entegrasyonu gibi konuları da kapsamaktadır. Kadınların ekonomik hayata katılımının artırılması, engelli bireylerin yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve sosyal güvenlik sistemlerinin güçlendirilmesi, sosyal kalkınmanın en önemli unsurları arasında yer almaktadır. Çevresel kalkınma, doğal kaynakların korunması ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması amacını güden bir kalkınma türüdür. Bu kalkınma türü, doğal kaynakların tükenmesini engellemeye, çevre kirliliğini azaltmaya, yenilenebilir enerji kullanımını artırmaya ve iklim değişikliği ile mücadeleye yönelik stratejiler geliştirmektedir (Bayar, 2023). Çevresel kalkınma, özellikle sürdürülebilir tarım ve ormancılık, temiz enerji üretimi, atık yönetimi ve ekosistemlerin

korunması gibi alanlara odaklanmaktadır. Genel olarak Bayar (2023) çalışmasında sürdürülebilir kalkınma hedefi olan toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında cam tavan kavramının bibliyometrik analizi yapılmıştır. Çalışma, cam tavan kavramını ve toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden bu kavramın sürdürülebilir kalkınma hedeflerine nasıl bir engel teşkil ettiğini araştırmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik büyüme, sosyal kalkınma ve çevresel korumanın bir arada ele alındığı bir kalkınma türüdür. Sürdürülebilir kalkınma, bugünkü ihtiyaçları karşılarken, gelecek nesillerin de ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmaya hedefler. Bu tür kalkınma, doğal kaynakların tükenmesini engellemek, çevreyi korumak, toplumsal eşitliği sağlamak ve ekonomik refahı artırmak amacıyla dengeli bir şekilde geliştirilmiştir. Bu kalkınma türü, özellikle çevre dostu üretim yöntemleri, düşük karbon salınımı ve yenilenebilir enerji gibi alanlara odaklanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, kalkınmanın uzun vadede çevresel yıkımlara yol açmadan sağlanabilmesini temin etmektedir (Bolcan, 2006).

Bölgesel kalkınma, özellikle bölgesel eşitsizlikleri gidermeye yönelik stratejiler geliştiren bir kalkınma türüdür. Kalkınma süreçlerinde bazı bölgeler diğerlerine göre daha hızlı büyürken, bazı bölgeler geride kalmaktadır. Bununla beraber Baran (2020) çalışmasında bölgesel kalkınmada il özel idarelerinin rolü Siirt ili örneği üzerinden incelenmiştir. Çalışma, il özel idarelerinin bölgesel kalkınma sürecindeki etkilerini ve Siirt ili örneğinde bu idarelerin kalkınma stratejilerine katkılarını tartışmaktadır. Bölgesel kalkınma, bu eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik yatırımlar ve politikalar geliştirmektedir. Altyapı projeleri, eğitim ve sağlık hizmetlerinin bölgeler arası dengeli bir şekilde dağıtılması, yerel kalkınma projelerinin desteklenmesi gibi unsurlar, bölgesel kalkınma sürecinin temel bileşenleri arasında yer almaktadır. Bu kalkınma türü, özellikle kırsal bölgelerdeki yoksulluğu azaltmayı ve bu bölgelerin ekonomik entegrasyonunu sağlamayı amaçlamaktadır. Bölgesel kalkınma, aynı zamanda yerel yönetimlerin ve toplumların kalkınma süreçlerine daha fazla katılımını teşvik etmektedir. Bu çerçevede kalkınma çeşitlerinin bir arada ele alınması, daha dengeli ve sürdürülebilir bir gelişim süreci oluşturulmasına katkı sağlamaktadır (Bayar, 2023; Bolcan, 2006). Bu çerçevede Temir (2019) çalışmasında bölgesel kalkınmada yatırım teşviklerinin rolü 6. bölge illeri üzerine değerlendirilmiştir. Çalışma, Türkiye'nin bölgesel kalkınma politikalarındaki yatırım teşviklerinin etkinliğini ve 6. bölge illerindeki kalkınma süreçlerine olan etkilerini

araştırmaktadır. Bu çeşitlerin her biri, kendi özel hedefleri doğrultusunda kalkınmanın farklı yönlerini şekillendirmekte ve toplumsal ilerlemenin sağlanmasında belirleyici rol oynamaktadır. Kalkınma sürecinde bu çeşitlerin entegrasyonu, toplumsal eşitlik, çevresel sürdürülebilirlik ve ekonomik büyümenin bir arada başarılması için elzem bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Her bir kalkınma türü, kendi içerisinde dinamiklere sahip olmakla birlikte birbirini tamamlayan unsurlar olarak işlev görmektedir. Kalkınmanın çeşitlenmiş bir yapı arkasında şekillenmesi, her toplumun kendi koşullarına uygun stratejiler geliştirmesini mümkün kılmaktadır. Bu, kalkınma süreçlerinin özelleştirilmesi ve yerel dinamiklerin daha etkin bir şekilde dikkate alınması anlamına gelmektedir. Örneğin gelişmekte olan ülkelerde genellikle ekonomik kalkınmanın ön planda olduğu, büyük çaplı altyapı projelerinin ve sanayileşme hamlelerinin önceliklendirildiği bir süreç izlenmektedir. Bu nedenle sosyal kalkınma ve çevresel kalkınma unsurlarının da aynı anda düşünülmesi gerekmektedir (Cansever, 2021). Bununla beraber çevresel kalkınma, yalnızca doğa ile uyumlu bir yaşam sürdürmekle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda çevresel etmenlerin insanların yaşam kalitesine olan etkisini de kapsamaktadır. Çevre kirliliği, iklim değişikliği, doğal afetler ve kaynakların tükenmesi gibi unsurlar, toplumların gelişim süreçlerini doğrudan etkileyen faktörlerdir. Bu bağlamda Doğan (2011) çalışmasında kalkınma iktisadının XX. yüzyıldaki gelişim süreci ve iktisat politikalarına etkisi incelenmiştir. Çalışma, kalkınma teorisinin tarihsel gelişimini, XX. yüzyılda uygulanan iktisat politikalarını ve son on yıllık konjonktürün kalkınma iktisadı disiplininin geleceğine olan etkilerini ele almaktadır.

Bu noktada çevresel kalkınmanın doğru şekilde ele alınabilmesi için yerel, ulusal ve küresel düzeyde iş birliği gerekmektedir. Yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş, enerji verimliliği uygulamaları, sürdürülebilir tarım ve su yönetimi gibi stratejiler, çevresel kalkınmanın temel unsurlarını oluşturmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, çevresel kalkınmayı ekonomik ve sosyal boyutlarla birleştiren bir strateji olarak büyük bir öneme sahiptir (Cerev ve Yenihan, 2017). Bu tür kalkınma, doğayı koruma ile ekonomik büyümeyi bir arada düşünmekte ve kaynakların daha verimli kullanılmasını teşvik etmektedir. Sürdürülebilir kalkınma, sadece çevresel etkiler üzerinden değil, aynı zamanda toplumsal kalkınma açısından da önemli kazanımlar sağlamaktadır. Bu kapsamda, kalkınmanın sadece kısa vadeli hedeflerle değil, uzun vadeli refah ve

sürdürülebilirlik için belirlenen stratejilerle şekillenmesi gerekmektedir (Cansever, 2021; Cerev ve Yenihan, 2017).

Bölgesel kalkınma da kalkınma çeşitlerinin en önemli boyutlarından birini oluşturmaktadır. Bir ülkenin tüm bölgeleri aynı hızda gelişmeyebilir ve bazı bölgeler, diğerlerine göre daha az kalkınmış olabilir. Bu da ekonomik eşitsizliklere, kaynakların dengesiz dağılımına ve sosyal adaletsizliklere yol açabilmektedir. Tüm bunlarla beraber Çalıkoglu (2022) çalışmasında bölgesel kalkınma ve inovasyon sarmal modelleri arasındaki ilişki Türkiye örneği üzerinden incelenmiştir. Çalışma, Türkiye'deki bölgesel kalkınma sürecinde inovasyonun nasıl bir katalizör işlevi gördüğünü ve bu sarmal modelinin kalkınma süreçlerine olan etkilerini ele almaktadır. Bölgesel kalkınma, bu tür eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı ve bölgesel düzeyde gelişmişlik farklarını minimize etmeyi amaçlamaktadır. Altyapı yatırımları, eğitim seviyelerinin artırılması, sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi ve yerel ekonomilerin güçlendirilmesi gibi unsurlar, bölgesel kalkınmanın temel hedefleri arasında yer almaktadır. Ayrıca yerel yönetimlerin ve toplulukların kalkınma süreçlerine daha fazla dahil edilmesi, kalkınmanın daha etkili ve hedef odaklı olmasını sağlamaktadır. Bu şekilde, her bölgenin kendine özgü ihtiyaçları ve potansiyeli dikkate alınarak, daha kapsamlı ve etkili kalkınma planları geliştirilebilmektedir. Ayrıca bu durumla ilişkili olarak Aslanpay ve Altay (2018) çalışmasında kalkınma planları bağlamında Türkiye'nin kalkınma sürecinde kadınların yeri ele alınmıştır. Çalışma, Türkiye'nin kalkınma stratejilerinde kadınların rolünün nasıl yer bulduğunu ve kadınların kalkınma sürecindeki katılımlarını incelemektedir. Bununla beraber Sarıcoban (2022) çalışmasında Türkiye'nin kalkınma planlarında kadın eğitimi ele alınmıştır. Çalışma, Türkiye'nin kalkınma süreçlerinde kadın eğitiminin nasıl bir yer bulduğunu, kadınların eğitimdeki eşitsizliklerini ve bu eşitsizliklerin çözülmesi için atılması gereken adımları tartışmaktadır.

1.3. Ekonomik Kalkınma

Ekonomik kalkınma, bir ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarında yaşanan kapsamlı bir dönüşümü ifade etmekte ve bu süreç, yalnızca ekonomik büyüme ile sınırlı kalmamaktadır. Ekonomik kalkınma, gelir düzeyindeki artışların yanı sıra, bireylerin yaşam standartlarının iyileşmesini, toplumsal refahın artmasını ve eşitsizliklerin azaltılmasını hedeflemektedir. Bu süreç, ekonomik büyümenin ötesine geçerek, toplumun

tüm kesimlerine yayılan bir kalkınma anlayışını içermektedir. Ekonominin büyümesi ve ülkelerin kalkınabilmesi için tüm üretim faktörlerinin etkin bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Üretim faktörleri arasında yer alan emek faktörünün ise etkin bir şekilde kullanılabilmesi için kadınların işgücü piyasasında aktif olarak katılması gerekmektedir. Tarihsel süreç içinde kadınlar, hayatın her alanında çeşitli iş bölümü ve pozisyonlarla faaliyetlerde bulunmuşlardır (Özçiftçi ve İncekara, 2023: 137). Ekonomik kalkınma, aynı zamanda eğitim, sağlık, altyapı, çevre ve sosyal adalet gibi alanlarda sürdürülebilir ilerlemeyi gerektirmektedir. Tarihsel süreç boyunca kadınlar ekonomik faaliyetler içinde erkekler kadar yer almıştır. Sanayi Devrimi ile ilk kez emeği görünür hale gelen ve ücret karşılığında çalışmaya başlayan kadınların çalışma koşullarındaki zorluklar ve bu zorluklara kıyasla aldıkları ücretlerdeki düşüklük o dönemden günümüze kadın işgücünde yaşanabilecek ve alınabilecek önlemler konusunda topluma yöntemler sunmuştur (Çakmak, 2021: 57).

Sanayi Devrimi ile birlikte ekonomik kalkınma, üretim kapasitesinin artırılması, yeni pazarların yaratılması ve teknolojik ilerlemenin sağlanması olarak görülmekteydi fakat 20. yüzyıldan itibaren ekonomik kalkınma, yalnızca ekonomik göstergelerle sınırlı bir süreç olmaktan çıkarak insani gelişmişlik ve sürdürülebilirlik kavramlarını da kapsayan çok boyutlu bir yapıya bürünmüştür. Kadınlar çok eski dönemlerde çalışma hayatına ilk olarak dokuma sektörüyle girmişlerdir. Fakat kadın emeği ilk olarak Sanayi Devrimi ile belli bir ücret karşılığı istihdamda yer almıştır. Sonraki yıllarda teknolojik gelişmelerin etkisiyle kadınların istihdama katılımında artışlar yaşanmıştır. Ataerkil düşünce yapısı ve cinsiyet temelli bakış açısının hüküm sürdüğü anlayışa göre kadınların görevinin ev işi ve çocuk bakımı olduğu düşüncesi birçok ülke tarafından yanlış bulunmuştur (Arslan, 2020: 108). Ayrıca Leventer ve Ada (2023: 15-28) çalışmasında sanayi devrimleri tarihinde kadın istihdamı ve iktisadi gelişim süreci incelenmektedir. Yazarlar, sanayi devrimlerinin kadın iş gücü üzerindeki etkilerini ve bu süreçlerin ekonomik gelişimle olan ilişkisini araştırmaktadır. Çalışma, sanayi devrimleri sırasında kadınların iş gücüne katılımının ekonomik büyüme üzerindeki rolünü ve kadın istihdamının iktisadi gelişim sürecindeki katkısını ele almaktadır. Sanayi devrimini izleyen I. ve II. Dünya savaşları da kadınların çalışma hayatına girmesine yol açmıştır. Türkiye’de kadınların iş hayatına girişi Cumhuriyetin ilanı ile hızlanmış, toplumun büyük

şehirlere göç etmesi ile daha da önem kazanmıştır. Küresel dünyada meydana gelen olaylar ve yaşanan ekonomik krizlerden sonra kadınlar işgücü piyasalarında daha çok yer bulmuşlardır (Özçiftçi ve İncekara, 2023: 137).

Ekonomik kalkınmanın en önemli göstergelerinden biri, kişi başına düşen gelirin artmasıdır ama bu artışın toplumsal eşitsizlikleri azaltacak şekilde dağıtılması da ekonomik kalkınmanın temel unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. Gelir dağılımındaki adaletsizlikler, ekonomik kalkınmayı yavaşlatmakta ve toplumun geniş kesimlerinin refah düzeyini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle ekonomik kalkınmanın sağlanması, yalnızca ekonomik büyümenin değil, aynı zamanda sosyal adaletin ve eşitliğin de gözetildiği bir süreci gerektirmektedir. Ekonomik büyümenin yüksek olduğu sektörler belirlenerek öncelikle bu sektörlerle yatırım yapılmalıdır. Özel sektör ve kamu sektöründe bilgi odaklı personel alımı yapılmalıdır. Kadınların sosyal güvencesiz ve kayıt dışı bir şekilde istihdamda yer almalarının önüne geçebilecek, işgücü maliyetlerini düşürecek, insan odaklı mesleki eğitim programları hazırlanarak kadınları çalışma hayatına hazırlayacak ve girişimcilik konusunda kendi işlerini kurmaları açısından teşvik edecek politikalar hazırlanmalıdır (Arslan, 2020: 109). Eğitim, sağlık hizmetleri, altyapı yatırımları ve sosyal güvenlik sistemleri gibi alanlardaki gelişmeler, ekonomik kalkınmanın temel bileşenleri arasında yer almakta ve toplumun genel refah düzeyini yükseltmektedir.

Ekonomik kalkınma sürecinde ülkelerin ekonomik yapılarında yaşanan dönüşümler büyük bir öneme sahiptir. Sanayi, tarım ve hizmet sektörlerinin gelişimi, iş gücü verimliliğinin artırılması ve üretim kapasitesinin genişletilmesi, ekonomik kalkınmanın temel dinamikleri arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, ekonomik kalkınma sürecinde kadınların iş gücüne katılımı, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin azaltılması ve sürdürülebilir büyümenin sağlanması açısından kritik bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Ekonomik kalkınma, aynı zamanda teknolojik ilerlemenin ve yenilikçiliğin teşvik edilmesini de gerektirmektedir. Teknolojik gelişmeler, üretim süreçlerini daha verimli hale getirmekte, yeni iş alanları yaratmakta ve ülkelerin rekabet gücünü artırmakta fakat bu sürecin sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Çevresel kaynakların tükenmesi, iklim değişikliği ve doğal yaşamın zarar görmesi gibi sorunlar,

ekonomik kalkınma sürecinde göz önünde bulundurulması gereken önemli riskler arasında yer almaktadır.

1.3.1. Ekonomik Kalkınmada İstihdam

Ekonomik kalkınmada istihdam, bir ülkenin kalkınma sürecinin temel dinamiklerinden biri olarak önemli bir yer tutmaktadır. İstihdam politikaları, yalnızca işsizlik oranlarını düşürmekle kalmamakta, aynı zamanda iş gücü piyasasında fırsat eşitliğini sağlamayı ve toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirmeyi de hedeflemektedir. Ekonomik kalkınmada istihdamın niteliği, kalkınma sürecinin kalitesi üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olmaktadır. Düşük vasıflı ve düşük ücretli işlerde çalışan bireylerin sayısının yüksek olması, ekonomik kalkınmanın toplumsal refaha yansımaları sınırlamaktadır. Bu nedenle nitelikli iş gücü yaratmak, istihdam politikalarının temel hedeflerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Eğitim, mesleki beceri geliştirme programları ve iş gücü piyasası reformları, ekonomik kalkınma sürecinde nitelikli istihdamın artırılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Kadınların istihdamı, ekonomik kalkınmada özellikle önemli bir yere sahip bulunmaktadır. Kadınların iş gücüne katılımı, yalnızca ekonomik büyümeyi hızlandırmakla kalmamakta, aynı zamanda toplumsal eşitlik ve sosyal adaletin güçlenmesine de katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda kadın istihdamını artırmaya yönelik politika ve uygulamalar, ekonomik kalkınma hedeflerinin başarısı için kritik bir öneme sahiptir. Bu kapsamda Aydın ve Erdem (2014: 23-39) çalışmasında kadınların istihdamının rekabetçilik ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisi Türkiye ile en rekabetçi ülkeler arasında karşılaştırılmaktadır. Yazarlar, kadın istihdamının ekonomik büyüme ve rekabetçilikle olan ilişkisini incelemekte, Türkiye'nin kadın iş gücüne katılımını daha rekabetçi ülkelerle kıyaslayarak analiz etmektedir. Çalışma, kadınların iş gücüne katılımının ekonomik büyüme üzerindeki uzun vadeli etkilerini tartışmaktadır.

Ekonomik kalkınmada istihdam, sadece bireysel düzeyde gelir artışı sağlamakla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda toplumsal refahın genel düzeyini yükseltmekte ve ekonomik büyümeye istikrar kazandırmaktadır. İstihdamın artırılması, tüketim harcamalarını teşvik ederek iç talebi güçlendirmekte ve üretkenliğin artmasına katkı sağlamaktadır. Köylerde tarımla uğraşan kadınlar kentsel yaşamda işgücü piyasalarında cinsiyet eşitsizliğinden dolayı birçok meslek grubuna dahil olamamışlardır. Bu durum kentsel yaşamda da kırsal alandaki gibi işgücü seviyesinde azalmayla sonuçlanmıştır

(Arslan, 2020:1). İstihdamın artırılmasına yönelik politikalar, ekonomik büyümenin daha kapsayıcı hale gelmesine katkı sağlamakta ve toplumsal yapıların güçlenmesine olanak tanımaktadır. Bu nedenle ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir bir yapıya kavuşabilmesi için, istihdam politikalarının sosyal adalet, cinsiyet eşitliği ve fırsat eşitliği perspektifiyle geliştirilmesi gerekmektedir.

1.3.2. Ekonomide Kalkınma ve Büyüme Farkı

Ekonomik kalkınma hızı, bir ülkenin ekonomik, sosyal ve kurumsal yapılarındaki dönüşümün süresini ve hızını ifade etmektedir. Kalkınma kavramı yalnızca ekonomik büyüme ile sınırlı kalmamakta, aynı zamanda bireylerin yaşam kalitesinin artmasını, gelir dağılımının daha adil hale gelmesini, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yaygınlaşmasını, altyapının gelişmesini ve demokratik süreçlerin güçlenmesini içermektedir. Bu bağlamda ekonomik kalkınma hızı, ülkelerin refah seviyesindeki artışın ne kadar sürede gerçekleştiğini gösteren bir ölçüt olarak değerlendirilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kalkınma süreci farklı dinamikler içermekte ve bu sürecin hızını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır (Ak, 2021; Aksoy, 2018). Örneğin Güney Kore gibi ülkeler, sanayileşme odaklı bir kalkınma modeli benimseyerek kısa sürede önemli bir ekonomik büyüme ve kalkınma sağlamaktadır. Diğer yandan Brezilya gibi doğal kaynaklara dayalı ekonomilere sahip ülkeler, kalkınma sürecinde gelir dağılımındaki eşitsizlikleri gidermekte zorlanmaktadır. Hindistan ise bilişim ve teknoloji sektöründeki gelişmeler sayesinde ekonomik kalkınmasını hızlandırmakta, ancak kırsal bölgelerdeki yoksulluk ve altyapı yetersizlikleri nedeniyle kalkınma süreci dengesiz ilerlemektedir. Türkiye de ekonomik kalkınmasını hızlandırmak amacıyla sanayi, hizmet ve tarım sektörlerinde reformlar gerçekleştirmekte, ancak bölgesel kalkınma farklılıkları bu sürecin önündeki temel engellerden biri olmaktadır (Arslan, 2020; Aslan ve Güngör, 2017).

Genel olarak ekonomik kalkınmayı oluşturan unsurlar, bir ülkenin sürdürülebilir büyüme ve refah artışı sağlamasında kritik bir rol oynamaktadır. Bunlardan ilki, üretim faktörlerinin verimli bir şekilde kullanılmasıdır. Sermaye, emek, doğal kaynaklar ve girişimcilik gibi unsurların etkin bir biçimde yönetilmesi, ekonomik kalkınmanın hızlanmasına katkıda bulunmaktadır. Eğitim ve insan sermayesi de kalkınmayı şekillendiren temel faktörlerden biri olmaktadır. Yükseköğretime erişimin artması, mesleki eğitimin yaygınlaşması ve nitelikli iş gücünün yetiştirilmesi, ekonomik

kalkınmayı desteklemektedir. Teknolojik ilerlemeler de ekonomik kalkınmada belirleyici bir etken olmaktadır (Aydın ve Erdem, 2014; Aytekin, 2017). Bu çerçevede Ar-Ge faaliyetlerine yapılan yatırımlar, yenilikçi üretim süreçlerinin benimsenmesi ve dijitalleşme, ülkelerin küresel rekabet gücünü artırmakta ve ekonomik kalkınma hızını yükseltmektedir. Özellikle sanayi devrimleri ve bilişim teknolojilerindeki gelişmeler, üretim verimliliğini artırarak kalkınmayı hızlandırmaktadır. Güneydoğu Asya ülkeleri, sanayi üretiminde yapay zeka ve otomasyon sistemlerini kullanarak ekonomik kalkınmalarını ivmelendirmektedir.

Altyapı yatırımları da ekonomik kalkınma sürecinin temel bileşenlerinden biri olmaktadır. Ulaşım ağlarının geliştirilmesi, enerji yatırımlarının artırılması, lojistik sistemlerinin iyileştirilmesi ve dijital altyapının güçlendirilmesi, ekonomik kalkınma sürecini desteklemektedir. Örneğin, Çin'in Kuşak ve Yol Projesi, altyapı yatırımları yoluyla ekonomik kalkınmayı hızlandırma hedefini taşımaktadır. Makroekonomik politikalar ve kurumsal yapılar da ekonomik kalkınma sürecinde belirleyici olmaktadır. Dengeli bir maliye politikası, düşük enflasyon oranları ve istikrarlı bir finansal yapı, ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır. Hukukun üstünlüğü, mülkiyet haklarının korunması ve şeffaf bir yönetim anlayışı, yatırımcı güvenini artırarak ekonomik büyümeyi ve kalkınmayı desteklemektedir (Balkaya, 2020). Sosyal politikalar ve toplumsal kalkınma, ekonomik büyümenin topluma yayılmasını sağlamakta ve kalkınmayı güçlendirmektedir. Gelir eşitsizliğinin azaltılması, sosyal güvenlik sistemlerinin güçlendirilmesi ve dezavantajlı grupların ekonomik hayata katılımının sağlanması, ekonomik kalkınmanın hızını artırmaktadır. Özellikle kadın istihdamının teşvik edilmesi, ülkelerin ekonomik kalkınma sürecine doğrudan katkı sağlamaktadır. Kadınların iş gücüne katılımı arttıkça üretim kapasitesi genişlemekte, hane gelirleri yükselmekte ve toplumsal refah artmaktadır. Ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliği, ülkelerin ekonomik politikalarının uzun vadeli etkilerine bağlı olarak şekillenmektedir. Kalkınma sürecinin devamlılığını sağlamak için ekonomik büyümenin istikrarlı ve kapsayıcı bir şekilde gerçekleşmesi gerekmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, kalkınma hızını artırabilmek için yatırım ortamının güçlendirilmesi, inovasyon politikalarının teşvik edilmesi ve sosyal politikaların ekonomik büyüme ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir (Ak, 2021; Aksoy, 2018).

Ekonomik kalkınma sürecinde yatırım ortamının iyileştirilmesi, özel sektörün büyümesini desteklemekte ve istihdamın artmasına katkıda bulunmaktadır. Yatırımcı dostu politikaların uygulanması, bürokrasinin azaltılması ve girişimciliğin teşvik edilmesi, sermaye akışlarını artırmakta ve ekonomik kalkınmanın hızlanmasını sağlamaktadır. Doğrudan yabancı yatırımların artırılması, sermaye piyasalarının güçlendirilmesi ve finansal istikrarın sağlanması da ekonomik kalkınmayı hızlandırmaktadır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler, yatırım ortamını iyileştirmek amacıyla teşvik paketleri sunmakta ve finansal sistemlerini daha erişilebilir hale getirmektedir. İnovasyon politikalarının teşvik edilmesi, ekonomik kalkınmayı destekleyen en önemli unsurlardan biri olmaktadır (Arslan, 2020; Aslan ve Güngör, 2017). Yenilikçi üretim yöntemlerinin benimsenmesi, sanayi sektöründe yüksek katma değerli üretime geçilmesi ve teknoloji tabanlı girişimlerin desteklenmesi, ülkelerin kalkınma hızlarını artırmaktadır. Özellikle dijital dönüşümün hız kazanmasıyla birlikte, ülkeler teknoloji odaklı büyüme modellerine yönelmekte ve bu durum kalkınma süreçlerini daha sürdürülebilir hale getirmektedir. Eğitim ve beşeri sermaye yatırımları, ekonomik kalkınmanın uzun vadeli sürdürülebilirliğini sağlayan temel faktörlerden biri olmaktadır. Nitelikli iş gücünün artırılması, eğitimin her seviyesinde kalite standartlarının yükseltilmesi ve mesleki eğitimin güçlendirilmesi, ekonomik kalkınma sürecinin daha sağlıklı bir şekilde ilerlemesine katkıda bulunmaktadır. Bilgi ekonomisine dayalı büyüme modelleri, eğitim yatırımlarının artırılmasıyla birlikte daha başarılı sonuçlar vermektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler, eğitim reformları yoluyla beşeri sermayeyi güçlendirmekte ve bu sayede ekonomik kalkınmalarını hızlandırmaktadır (Aydın ve Erdem, 2014; Aytekin, 2017).

Kadın istihdamının artırılması, ekonomik kalkınma sürecinin ivme kazanmasını sağlamaktadır. Kadınların iş gücüne katılımının artırılması, üretkenliği artırmakta ve hane halkı gelir seviyelerini yükseltmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde kadın istihdamının önündeki engellerin kaldırılması, sosyal politikalarla desteklenmekte ve ekonomik büyümenin daha dengeli hale gelmesini sağlamaktadır. Kadın girişimciliğinin teşvik edilmesi, iş gücü piyasasında cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve iş yerlerinde kadın dostu uygulamaların benimsenmesi, ekonomik kalkınma sürecini hızlandırmaktadır. Türkiye

gibi ülkelerde kadınların istihdam oranlarının artırılması, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada kritik bir rol oynamaktadır (Balkaya, 2020).

Tüm bunlarla beraber sosyal refah politikalarının ekonomik kalkınma ile uyumlu hale getirilmesi, toplumun tüm kesimlerinin kalkınma sürecine dahil edilmesini sağlamaktadır. Gelir dağılımındaki eşitsizliklerin azaltılması, yoksullukla mücadele edilmesi ve sosyal güvenlik sistemlerinin güçlendirilmesi, ekonomik kalkınmanın daha kapsayıcı olmasını sağlamaktadır. Özellikle sosyal yardımların etkin bir şekilde yönetilmesi, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimin artırılması, toplumun ekonomik büyümeden daha fazla faydalanmasını sağlamaktadır.

Genel olarak çevresel sürdürülebilirlik politikaları, ekonomik kalkınma sürecinin uzun vadeli başarıya ulaşmasını sağlamaktadır. Doğal kaynakların verimli bir şekilde kullanılması, çevre dostu üretim yöntemlerinin benimsenmesi ve karbon emisyonlarının azaltılması, kalkınma sürecinin ekolojik dengeyi koruyarak ilerlemesine katkıda bulunmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılan yatırımlar, çevresel sürdürülebilirliği artırmakta ve ekonomik büyümeyi desteklemektedir. Özellikle yeşil ekonomi politikalarının benimsenmesi, gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmasını hızlandırmaktadır (Ak, 2021; Aksoy, 2018). Bu çerçevede ekonomik kalkınmanın hızı, ülkelerin uyguladığı politikalar ve kalkınma sürecine verdikleri önceliklerle doğrudan ilişkili olmaktadır. Eğitim, teknoloji, altyapı, yatırım ortamı, sosyal refah ve çevresel sürdürülebilirlik gibi faktörlerin birlikte ele alınması, kalkınma sürecinin dengeli ve sürdürülebilir bir şekilde ilerlemesini sağlamaktadır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler, ekonomik kalkınma süreçlerini hızlandırmak için çok yönlü stratejiler geliştirmekte ve bu süreçte kadın istihdamı gibi sosyal boyutları da dikkate almaktadır. Kalkınma sürecinin başarısı, ekonomik büyümenin toplumsal refahla bütünleşmesi ve sosyal adaletin sağlanması ile mümkün olmaktadır (Arslan, 2020; Aslan ve Güngör, 2017).

1.4. Kalkınma Hedefi, Kapsamı, Amaçları

Kalkınma hedefi, bir ülkenin veya bölgenin toplumsal, ekonomik ve çevresel yapısını iyileştirmek amacıyla belirlediği uzun vadeli stratejik bir amaçtır. Kalkınma hedefleri, genellikle ekonomik büyüme, refah düzeyinin artırılması, eşitsizliğin

azaltılması ve sürdürülebilir bir çevre sağlanması gibi geniş kapsamlı ve çok yönlü hedeflerden oluşmaktadır. Bu hedefler, kalkınmanın yalnızca ekonomik boyutuyla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda toplumsal eşitlik, sosyal adalet, kültürel gelişim ve çevresel sürdürülebilirlik gibi faktörleri de içermektedir (Çalıkoglu, 2022). Kalkınma hedeflerinin belirlenmesinde yerel dinamikler, uluslararası gelişmeler ve toplumların özgül ihtiyaçları dikkate alınarak bir yol haritası oluşturulmaktadır. Bu kapsamda Örüklü ve Çakmak (2021) çalışmasında kadın sağlığı sürdürülebilir kalkınma hedefleri çerçevesinde ele alınmıştır. Çalışma, sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda kadın sağlığının iyileştirilmesi için gerekli adımları tartışmakta ve kadın sağlığının kalkınma üzerindeki etkilerini araştırmaktadır.

Kalkınma hedeflerinin kapsamı, bu hedeflerin ulaşılması için gereken kaynaklar, süreçler ve mekanizmalar doğrultusunda şekillenmektedir. Kalkınma hedeflerinin bir diğer önemli boyutu, bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için gerekli olan politikalardır. Kalkınma politikaları, bu hedeflere ulaşmak için geliştirilen stratejiler, programlar ve projelerle şekillenmektedir. Kalkınma hedeflerinin belirlenmesi aşamasında, genellikle ilgili tüm paydaşlar, devlet organları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası organizasyonlar arasında koordineli bir iş birliği sağlanmaktadır (Çelik ve Çetiner, 2019). Bu iş birliği, hedeflerin yalnızca merkezi hükümet düzeyinde değil, aynı zamanda yerel düzeyde de benimsenmesini ve uygulanmasını sağlamaktadır. Kalkınma hedeflerine ulaşılabilmesi için bu hedeflere yönelik etkin bir izleme ve değerlendirme mekanizması oluşturulmakta, böylece sürecin başarısı takip edilmektedir. Ayrıca Örerel ve Kağıncı (2024) çalışmasında sürdürülebilir kalkınma hedefleri bağlamında psikolojik danışmanlık mesleği incelenmiştir. Çalışma, bireysel düzeyden küresel düzeye kadar psikolojik danışmanlık mesleğinin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine nasıl katkı sağlayabileceğini tartışmaktadır.

Kalkınma hedeflerinin amaçları, genellikle toplumun genel yaşam kalitesini artırmayı ve sürdürülebilir bir kalkınma sağlamak için belirlenmektedir. Bu amaçlar, bir yandan ekonomik büyümenin sağlanmasını hedeflerken, diğer yandan toplumsal eşitsizliği azaltmayı, çevreyi korumayı ve kaynakları verimli kullanmayı amaçlamaktadır. Ekonomik büyüme, kalkınma hedeflerinin önemli bir parçası olmakla birlikte, yalnızca milli gelirdeki artışla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda gelir dağılımının adil bir şekilde

yapılması, işsizlik oranlarının düşürülmesi ve yaşam standartlarının yükseltilmesi gibi unsurları da içermektedir (Çalikoğlu, 2022; Çelik ve Çetiner, 2019). Bu hedefler, her bireyin yaşamını iyileştirmeyi ve toplumun genel refah seviyesini artırmayı amaçlamaktadır. Toplumsal eşitlik, kalkınma hedeflerinin en temel amaçlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Kalkınma sürecinde, yalnızca bazı grupların refahı artırılmak yerine, tüm toplumu kapsayan ve herkese eşit fırsatlar sunan bir anlayış benimsenmektedir. Tüm bunlarla beraber Topoğlu (2007) çalışmasında kadın istihdamında fırsat eşitsizliği ve toplumsal dışlanmışlık Türkiye-AB karşılaştırması yapılmıştır. Çalışma, Türkiye ile AB arasındaki kadın istihdamı koşullarındaki farkları, fırsat eşitsizliklerini ve toplumsal dışlanmışlık durumlarını karşılaştırarak çözüm önerileri sunmaktadır. Bu bağlamda, kadınların ekonomik yaşama katılımı, engelli bireylerin toplumsal entegrasyonu, çocukların eğitime erişimi ve sosyal güvenlik hizmetlerinin herkese ulaşabilir olması gibi unsurlar büyük önem taşımaktadır. Kalkınma hedeflerinin başarıya ulaşabilmesi için toplumun tüm kesimlerinin refah seviyelerinin eşit bir şekilde artırılması gerekmektedir.

Çevresel sürdürülebilirlik, kalkınma hedeflerinin en kritik bileşenlerinden birini oluşturmaktadır. Kalkınma sürecinin, çevresel etkileri göz önünde bulundurularak şekillendirilmesi, kaynakların tükenmesini engellemek ve ekosistemlerin bozulmasını önlemek için gereklidir. Bu hedef, doğal kaynakların korunmasını, çevre dostu üretim süreçlerinin benimsenmesini ve iklim değişikliği ile mücadeleye yönelik etkili stratejiler geliştirilmesini içermektedir (Çınar, 2019). Kalkınmanın çevresel boyutunu göz ardı etmek, uzun vadede hem ekonomik büyüme hem de toplumsal refah üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Bu nedenle kalkınma hedeflerinin çevresel sürdürülebilirliği sağlaması, hem bugünün hem de geleceğin ihtiyaçlarını karşılamayı mümkün kılmaktadır (Değirmenci, 2021). Kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi, yalnızca ekonomik büyüme ile sınırlı kalmamakta, aynı zamanda toplumsal refahın artırılması, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve sosyal eşitliğin tesis edilmesi ile mümkün olmaktadır. Bu bağlamda, kalkınma süreci geniş bir çerçevede ele alınarak, her bireyin temel hak ve özgürlüklerine erişimi sağlanmakta ve bu erişim, toplumsal eşitsizlikleri giderecek şekilde düzenlenmektedir (Çınar, 2019; Değirmenci, 2021).

Toplumsal kalkınma hedeflerinin başarılabilmesi için eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal güvenlik gibi alanlarda ciddi iyileştirmeler yapılması gerekmektedir. Eğitim, bireylerin yaşam kalitesini doğrudan etkileyen ve kalkınmanın temelini oluşturan bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Bu kapsamda Doğan (2012) çalışmasında istihdam ve genç işsizlik konuları üzerine bir inceleme yapılmıştır. Çalışma, Türkiye’deki genç işsizlik sorununu analiz ederek bu sorunun çözülmesine yönelik politika önerileri sunmaktadır. Herkesin kaliteli eğitim alması, toplumda fırsat eşitliğinin sağlanması ve bireylerin potansiyellerini en üst düzeyde kullanabilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve kalitesinin artırılması da aynı şekilde bireylerin yaşam standartlarını iyileştirmekte ve toplumsal refahın yükselmesine katkı sağlamaktadır (Derin, 2018). Kadınların iş gücüne katılımı, kalkınma hedeflerinin bir parçası olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik en önemli adımlardan biri olarak değerlendirilmektedir. Kadınların, toplumsal hayatta daha fazla yer alması, ekonomik büyümeye doğrudan katkı sağlamaktadır. Kadınların iş gücüne katılımı, sadece ekonomik açıdan değil, aynı zamanda sosyal açıdan da büyük faydalar sağlamaktadır. Kadınların güçlendirilmesi, toplumun genel kalkınma düzeyini artırmakta ve toplumun tüm üyelerine eşit fırsatlar sunulmasına olanak tanımaktadır (Doğan, 2011).

Çevresel kalkınma, kalkınma hedeflerinin bir diğer önemli unsurudur. Çevre dostu kalkınma, doğa ile uyumlu, kaynakları verimli kullanan ve çevreyi koruyan bir yaklaşımı benimsemeyi gerektirmektedir. Çevresel sürdürülebilirlik, ekonomik büyümenin uzun vadeli başarısı için kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle çevresel kalkınma, enerji verimliliği, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, atık yönetimi ve ekosistemlerin korunması gibi stratejileri içermektedir. Kalkınma süreçlerinin çevre dostu bir şekilde yönetilmesi, hem bugünün hem de geleceğin nesillerinin sağlıklı bir çevrede yaşamasını sağlayacaktır (Derin, 2018; Doğan, 2011). Bu süreç, yalnızca ekonomik kalkınmanın değil, aynı zamanda çevresel korumanın da dikkate alındığı bir dengeyi gerektirmektedir. Kalkınma hedeflerinin ulaşılabilmesi için, küresel düzeyde de önemli iş birliklerine ve uluslararası yardımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Küresel kalkınma hedefleri, her ülkenin ulusal kalkınma hedefleriyle uyumlu olacak şekilde şekillendirilmekte ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için küresel çapta ortak hareket edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Örneğin Birleşmiş Milletler’in Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG’ler), dünya

genelinde kalkınma stratejilerinin belirlenmesine ışık tutmakta ve bu hedeflere ulaşılması için küresel bir dayanışma çağrısı yapmaktadır. Türkiye de bu küresel hedefler doğrultusunda kendi kalkınma hedeflerini belirleyerek, yerel ve ulusal düzeydeki stratejilerini küresel kalkınma perspektifleriyle uyumlu hale getirmektedir. Bu çerçevede Özcan (2007) çalışmasında finansal kalkınma ve iktisadi büyüme arasındaki ilişki, dünya ülkeleri ve Türkiye örneği üzerinden incelenmiştir. Çalışma, finansal kalkınmanın iktisadi büyümeye etkilerini ve Türkiye'nin bu ilişkiden nasıl faydalandığını analiz etmektedir. Ayrıca Pekin (2014) çalışmasında iktisat teorisinde istihdam yaklaşımları çerçevesinde Türkiye'deki istihdam sorunu ve çözüm önerileri tartışılmıştır. Çalışma, Türkiye'deki işsizlik sorununu ele alarak, bu sorunun çözülmesine yönelik ekonomik politikaları ve stratejileri incelemektedir.

1.5. Kalkınma ve Kadın

Kalkınma süreci, kadınların toplumsal, ekonomik ve kültürel yaşamda daha fazla yer almasını gerektiren bir dinamiğe sahiptir. Kadınların kalkınma sürecine dahil edilmesi, sadece toplumsal eşitlik sağlamakla kalmayıp aynı zamanda ekonomik büyümenin hızlanmasına ve toplumsal refahın artmasına da katkı sağlamaktadır (Doğan, 2012). Kadınların iş gücüne katılımı, eğitim düzeylerinin artırılması, sağlık hizmetlerine eşit erişim ve karar alma süreçlerinde daha fazla yer alması gibi faktörler, kalkınma süreçlerinin başarıya ulaşabilmesi için kritik öneme sahiptir. Kadınların kalkınma süreçlerine katılımı, genellikle ekonomik büyüme ile doğrudan ilişkilendirilmiştir. Kadınlar, iş gücüne katıldıklarında, yalnızca ailelerinin gelir düzeyini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumların genel ekonomik performansını da yükseltmektedir. Kadınların iş gücüne dahil edilmesi, verimliliği artırmakta, iş gücünün çeşitlenmesini sağlamaktadır (Eğilmez, 2006). Kadınların ekonomik yaşamda daha aktif bir şekilde yer alması, toplumun üretkenliğini artırmakta ve kalkınma sürecine katkı sunmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların iş gücüne katılımını sınırlayan en büyük faktörlerden biri olmaktadır. Kadınların, ev içindeki rollerinden dolayı iş gücüne katılımı genellikle sınırlı kalmakta ve bu da ekonomik kalkınma sürecinin önündeki büyük engellerden birini oluşturmaktadır. Bu engellerin aşılması, kadınların iş gücüne katılımını teşvik etmek ve daha geniş bir ekonomik etki sağlamak açısından önemlidir. Tüm bunlarla beraber Teker (2019) çalışmasında Türkiye'de 2000'li yıllarda istihdam teşvik

politikalarının işsizlik sorunu üzerindeki etkileri ve seçilmiş AB ülkeleri ile karşılaştırılması yapılmıştır. Çalışma, Türkiye'nin işsizlikle mücadele için uyguladığı teşvik politikalarını inceleyerek bu politikaların etkinliğini AB ülkeleriyle karşılaştırmaktadır.

Eğitim, kadınların kalkınma sürecine katkı sağlama kapasitesini artıran bir diğer önemli faktördür. Eğitim, kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel alandaki rollerini güçlendirmekte ve toplumsal eşitsizliklerin azaltılmasında önemli bir araç olmaktadır. Eğitilmiş kadınlar, yalnızca kendi yaşamlarını iyileştirmekle kalmayıp aynı zamanda ailelerinin yaşam kalitesini de artırmaktadır. Kadınların eğitim düzeylerinin artırılması, onların ekonomik faaliyetlerde daha aktif bir şekilde yer alabilmelerini sağlamak ve dolayısıyla ekonomik kalkınmayı hızlandırmaktadır (Doğan, 2012; Eğilmez, 2006). Eğitim, aynı zamanda kadınların sağlık, toplum hizmetleri ve karar alma süreçlerine katılımlarını da güçlendirmektedir. Eğitimli kadınlar, toplumlarında daha güçlü bir etkiye sahip olmakta ve bu etki, kalkınma süreçlerinde belirleyici bir faktör haline gelmektedir. Bu çerçevede kadınların toplumsal ve ekonomik hayata daha fazla katılımı, onların karar alma süreçlerinde yer almalarını da zorunlu kılmaktadır. Kadınların karar alma mekanizmalarına dahil edilmesi, sadece toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamakla kalmayıp aynı zamanda kalkınma sürecini daha kapsayıcı hale getirmektedir (Edinşel, 2023).

İKİNCİ BÖLÜM

KADIN İSTİHDAMI KAVRAMI

2.1. İstihdam Kavramı

İstihdam, bir bireyin belirli bir işte çalışması ve bu çalışmasının karşılığında ücret veya maaş gibi bir gelir elde etmesi anlamına gelmektedir. Bu kavram, ekonominin temel yapı taşlarından biri olarak, iş gücü piyasasında bireylerin üretime katılmalarını ifade etmektedir. İstihdam, yalnızca kişisel gelir elde etmekle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda ekonomik büyüme, iş gücü verimliliği ve toplumsal refahın artması gibi geniş etkiler yaratmaktadır. İstihdamın bir diğer önemli boyutu, iş gücüne katılım oranıdır. İş gücüne katılım, potansiyel iş gücünün, yani iş aramaya hazır ve iş gücüne dahil olabilecek olanların toplam nüfusa oranıdır (Eyiç, 2024). İş gücüne katılım oranı, bir toplumun iş gücü piyasasına ne kadar dahil olduğunu gösterirken, aynı zamanda ekonomik faaliyetlere katılım düzeyini de yansıtmaktadır. İstihdamın artması, aynı zamanda iş gücüne katılım oranını yükseltmekte ve bu da ekonomik büyüme açısından önemli bir gösterge olmaktadır. Bir toplumun daha fazla iş gücüne sahip olması, o toplumun üretim kapasitesini artırmakta ve ulusal gelir düzeyini yükseltmektedir. İstihdamın şekli ve türü de oldukça çeşitlenmiş bir yapıya sahiptir (Edinşel, 2023; Eyiç, 2024). Klasik anlamda istihdam, bireylerin sabah saatlerinde bir işyerine gidip akşam saatlerinde bu işten ayrılmaları biçiminde tanımlanabilir. Part-time işler, geçici işler, freelance çalışma gibi esnek çalışma modelleri, günümüz iş gücü piyasasında giderek daha fazla yaygınlaşmaktadır. Bu tür istihdam biçimleri, özellikle kadınlar, öğrenciler ve emekliler gibi gruplar için önemli fırsatlar sunmakta, iş gücü piyasasında daha geniş bir katılım sağlamaktadır. Özellikle güvencesiz işlerde çalışan bireyler, sosyal güvenlik, iş güvencesi ve benzeri haklardan yeterince faydalanamayabilmektedir. Bu da istihdamın kalitesinin düşmesine ve sosyal eşitsizliklerin artmasına neden olabilmektedir (Girgin, 2017).

Genel olarak istihdamın ekonomik kalkınmadaki rolü, iş gücü verimliliğiyle doğrudan ilişkilidir. İyi eğitim almış ve nitelikli iş gücüne sahip toplumlar, daha yüksek verimlilikle çalışabilmekte, bu da ekonomik büyümeyi hızlandırmaktadır. İstihdamın kalitesi, iş gücünün eğitim düzeyine, yeteneklerine ve işin gerektirdiği becerilere bağlı olarak değişmektedir. Yüksek nitelikli iş gücüne sahip bireyler, daha yenilikçi iş süreçleri

yaratmakta, daha verimli ve etkili çalışmakta ve böylece toplumsal refahı artırmaktadır (Gönüllü, 2018). Bu bağlamda eğitim politikaları ve iş gücü eğitimi, istihdamın kalitesini artırmak ve iş gücü piyasasına katılan bireylerin becerilerini geliştirmek için büyük bir öneme sahiptir. İstihdamın bir diğer önemli yönü, toplumsal cinsiyet eşitliği ile de yakından ilişkilidir. Kadınların iş gücüne katılımı, istihdam oranlarının artmasında ve toplumda daha fazla ekonomik fırsatın yaratılmasında kritik bir faktör olmaktadır. Kadınların çalışma hayatına entegrasyonu, yalnızca ekonomik kalkınma açısından değil, aynı zamanda toplumsal eşitlik ve sosyal adaletin sağlanması açısından da önemlidir. Kadınların istihdamda daha fazla yer alması, aynı zamanda ailelerin gelir düzeyini yükseltmekte ve toplumsal refahın artmasına katkı sağlamaktadır (Girgin, 2017; Gönüllü, 2018).

İstihdamın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, bireylerin üretkenliklerini artırarak ülke genelinde iş gücü verimliliğini yükseltmesiyle daha belirgin hale gelmektedir. İş gücünün etkin ve verimli kullanımı, üretim süreçlerinin daha hızlı ve verimli hale gelmesini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, istihdam artışı, tüketim talebini de artırmakta ve bu da ekonomik büyüme için bir döngü yaratmaktadır. Bir toplumda daha fazla birey çalıştığında bu bireyler daha fazla harcama yapacak, bu da hem yerel pazarlarda hem de ulusal ekonomilerde canlanmaya yol açacaktır (Green vd., 2004). Bu döngü, istihdam artışı ile paralel olarak ekonominin büyümesine ve daha fazla iş olanağının yaratılmasına olanak tanımaktadır. İstihdam oranları, aynı zamanda sosyal huzur ve istikrar açısından da önemli bir gösterge olmaktadır. Yüksek işsizlik oranları, toplumda sosyal gerilimlere, güvensizliğe ve daha fazla eşitsizliğe yol açabilmektedir (Green vd., 2004). Genel olarak istihdamın artışı, yalnızca ekonomik göstergeleri değil, aynı zamanda toplumsal yapıyı da etkileyen önemli bir faktördür. İş gücüne katılımın artırılması, bireylerin hayat kalitesini doğrudan iyileştirebilmekte ve toplumsal yapıda daha fazla fırsat eşitliği sağlamaktadır. Bu bağlamda istihdam, sadece bireyler için gelir sağlayan bir araç değil, aynı zamanda toplumsal yapının güçlendirilmesi, sosyal mobilitenin artması ve toplumda daha güçlü bir sosyal doku oluşturulması açısından da kritik bir öneme sahiptir (Green vd., 2004; Gürbüz, 2019). İş gücüne katılım oranlarındaki artış, aynı zamanda sosyal güvenlik ağlarının güçlendirilmesine de katkı sağlamakta, bireylerin ekonomik ve sosyal güvenliklerini artırmaktadır. İstihdam politikalarının

etkinliği, sadece ekonomik büyüme ile sınırlı kalmamakta, aynı zamanda toplumdaki bireylerin yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir. İş gücü piyasasında doğru politikaların ve stratejilerin uygulanması, işsizliğin önlenmesi, istihdamın artırılması ve iş gücünün verimli bir şekilde kullanılması açısından büyük önem taşımaktadır (Hasanov, 2002). Ayrıca iş gücü piyasasında yaşanan eşitsizlikler, toplumsal barışı tehdit edebilmekte ve sosyal huzursuzluklara yol açabilmektedir. Bu nedenle iş gücü piyasasında fırsat eşitliğinin sağlanması, ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve dezavantajlı grupların iş gücüne katılımının teşvik edilmesi gibi politikaların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Kadınlar, engelliler, gençler ve diğer dezavantajlı gruplar için uygun istihdam olanaklarının yaratılması, toplumsal refahın artırılmasına katkı sağlamakta ve eşitlikçi bir toplum yapısının inşa edilmesine olanak tanımaktadır (Kamaçı, 2016).

Genel olarak istihdamın, ekonomik büyümenin yanı sıra sosyal politika ve toplum yapısındaki dönüşümle de doğrudan ilişkili olduğu görölmektedir. Yüksek istihdam oranları, sadece iş gücü verimliliğini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda bireylerin sosyal uyumunu güçlendirmekte ve toplumların kalkınma sürecine daha güçlü bir şekilde katılmalarını sağlamaktadır. Bu süreç, sosyal güvenlik, sağlık, eğitim gibi temel sosyal hizmetlere daha kolay erişimi beraberinde getirmekte ve toplumun her kesiminin eşit fırsatlarla bu hizmetlerden yararlanmasını mümkün kılmaktadır. Özellikle kadınların ve gençlerin iş gücüne katılımını artırmaya yönelik politikalar, sadece ekonomik kalkınma değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği ve gençlerin topluma daha etkin katılımı açısından da önemli olmaktadır. Bir diğer önemli konu ise iş gücü piyasasında esnek çalışmanın giderek yaygınlaşmasıdır. Dijitalleşme ve teknoloji temelli sektörlerdeki gelişmeler, daha fazla insanın esnek çalışma koşullarında istihdam edilmesini mümkün kılmaktadır (Hasanov, 2002; Kamaçı, 2016). Freelance, part-time, uzaktan çalışma gibi esnek çalışma modelleri, bireylerin yaşam koşullarına uygun bir iş düzeni oluşturmaya imkan tanımaktadır. Esnek çalışma düzenlerinin yaygınlaşması, çalışanlar için daha fazla özgürlük ve esneklik sağlarken, aynı zamanda iş güvencesinin sağlanması, işçi haklarının korunması ve sosyal güvenlik sistemlerinin iyileştirilmesi gerekliliğini de gündeme getirmektedir. Bu çerçevede istihdamın oluşturduğu döngü, bir toplumda daha fazla iş fırsatının yaratılması ile devam etmektedir. Artan iş gücü katılımı, üretimin artmasına ve tüketim talebinin yükselmesine yol açmaktadır. Bu da iş yaratmayı teşvik etmekte ve

ekonominin büyümesini hızlandırmaktadır. İş gücüne daha fazla bireyin katılması, aynı zamanda kamu hizmetlerinin daha etkin ve verimli bir şekilde sunulmasını sağlamaktadır. Eğitim, sağlık, altyapı gibi kamu hizmetlerine daha fazla kaynak ayrılması ve bu hizmetlerin daha geniş kitlelere ulaşması, toplumsal refahı artırmakta ve ekonomik büyümenin daha sürdürülebilir olmasına yardımcı olmaktadır (Kılıç, 2012).

2.2. Kadın İstihdamı

Kadın istihdamı, ekonomik kalkınmanın ve toplumsal eşitliğin sağlanması açısından önemli bir unsurdur. Kadınların iş gücüne katılımı, sadece bireysel gelir artışını sağlamamakta, aynı zamanda ailelerin refahını artırmakta, toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmekte ve ekonomik büyümeye katkı sunmaktadır. Bu çerçevede Ayta ve Şen (2023) çalışmasında Türkiye'de kadın istihdamının genel görünümü ele alınmıştır. İstihdamın artırılması kapsamında seçilmiş ülke örnekleriyle karşılaştırmalı bir analiz yapılarak, Türkiye'nin kadın istihdamı konusunda hangi alanlarda ilerleme kaydetmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Kadınların istihdamda daha fazla yer alması, toplumsal yapıyı olumlu yönde değiştirmekte, sosyal adaletin sağlanmasına ve cinsiyet eşitliğinin pekişmesine yardımcı olmaktadır. Kadınların iş gücüne katılımı, pek çok faktörden etkilenmektedir. Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların ev içindeki sorumluluklarını, çocuk bakımı ve ev işlerini ön plana çıkarmakta ve bu durum, kadınların iş gücüne katılımını sınırlayan bir engel oluşturmaktadır. Aynı zamanda kadınların genellikle daha düşük ücretli, güvencesiz ve esnek işlerde çalışmaları, onların iş gücü piyasasındaki eşitsiz konumlarını pekiştirmektedir. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, kadınların üst düzey yöneticilik pozisyonlarına yükselmelerini engellemekte ve kadınların iş gücündeki temsillerinin erkeklerle eşit düzeylere ulaşmasına mani olmaktadır (Kucharová, 1999).

Kadın istihdamının artması, sadece kadınların yaşam standartlarını iyileştirmekle kalmayıp, aynı zamanda ekonomik büyümeyi hızlandırmakta, ulusal ekonomiye katkı sağlamaktadır. Çalışan kadınlar, ailelerinin gelirini artırarak, eğitim, sağlık ve diğer temel ihtiyaçlara daha iyi erişim sağlayabilmekte ve bu da toplumsal refahın artmasına yol açmaktadır. Ayrıca kadınların ekonomiye katkı sağlaması, iş gücü verimliliğini artırarak, ülkelerin ekonomik büyümesini hızlandırmaktadır. Çalışan kadınlar, ayrıca ekonomik

krizler ve diğer olumsuz ekonomik koşullar karşısında ailelerini daha iyi koruyabilmekte ve toplumların daha dayanıklı hale gelmesine yardımcı olmaktadır. Kadınların iş gücüne katılımı, hem mikro hem de makro düzeyde ekonomik kalkınmaya katkı sağlamaktadır (Kılıç, 2012; Kucharová, 1999). Kadın istihdamının artırılması, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için temel bir araçtır. Kadınların iş gücüne katılımı, toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşmesini desteklemekte ve cinsiyetler arasındaki fırsat eşitliğini güçlendirmektedir. Kadınların ekonomik alanda daha fazla yer alması, aynı zamanda toplumda kadınların daha fazla karar alıcı konumlara gelmesine olanak tanımaktadır. Kadınların iş gücüne katılımı, yalnızca ekonomik kalkınmayı değil, aynı zamanda kadınların kendilerine olan güvenini artırmakta ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda önemli adımlar atılmasını sağlamaktadır. Bu çerçevede kadın istihdamını artırmaya yönelik politikalar, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için oldukça önemlidir. Genel olarak Şahinoğlu ve Ağırkaya (2021) çalışmasında kadın istihdamını etkileyen unsurlar ve bu unsurların demografik özelliklerle ilişkisi Erzurum ili örneği üzerinden incelenmiştir. Çalışma, kadınların iş gücüne katılımını etkileyen demografik faktörleri ve Erzurum ili özelinde kadın istihdamına yönelik engelleri incelemektedir. Kadınların iş gücüne katılımını teşvik etmek için, eğitim olanaklarının artırılması, kadınların çalışma hayatında daha fazla yer alabilmesi için destekleyici politika ve yasaların geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca iş yerinde cinsiyet ayrımcılığını engelleyen düzenlemeler yapılmalı ve kadınların iş gücü piyasasında eşit haklara sahip olmaları sağlanmalıdır. Kadınların iş gücüne katılımını teşvik eden politikalar, aynı zamanda kadınların aile içindeki rollerinin değişmesini ve daha fazla ekonomik bağımsızlık kazanmasını mümkün kılmaktadır. Kadınların iş gücüne katılmaları, sadece kadınlar için değil, toplumun tüm bireyleri için fayda sağlayan bir durum yaratmaktadır (Örüklü ve Çakmak, 2021).

Kadın istihdamı, ayrıca iş gücü piyasasında esnek çalışma modellerinin yaygınlaştırılması ile daha da artırılabilir. Esnek çalışma saatleri, evden çalışma olanakları ve part-time işler gibi seçenekler, kadınların iş gücüne katılımını kolaylaştıran önemli faktörlerdir. Özellikle çocuk bakımına yönelik sorumlulukları bulunan kadınlar için bu tür esnek çalışma biçimleri büyük kolaylıklar sağlamaktadır (Örerel ve Kağıncı, 2024). Kadınların iş gücüne katılımını artırmak için, iş yerlerinde esnek çalışma düzenlemeleri ve çocuk bakımına yönelik desteklerin sağlanması gerekmektedir. Kadın

istihdamının artırılması, sadece ekonomik açıdan değil, aynı zamanda toplumsal yapıyı dönüştüren bir süreç olarak büyük bir etkiye sahiptir. Kadınların iş gücüne katılımı, toplumsal yapının yeniden şekillenmesine, toplumsal cinsiyet rollerinin değişmesine ve kadınların daha eşit bir konumda yer almasına olanak tanımaktadır. Kadınların ekonomik bağımsızlık kazanması, sadece bireysel yaşamlarını iyileştirmekle kalmayıp aynı zamanda ailelerin daha dengeli ve sağlıklı bir yapıya kavuşmasına da katkı sağlamaktadır (Öröklü ve Çakmak, 2021; Örerel ve Kağın, 2024). Kadınların iş gücüne katılımının artması, aynı zamanda aile içindeki rollerin yeniden şekillenmesini sağlamaktadır. Geleneksel olarak, kadınlar genellikle ev içi sorumluluklar ve çocuk bakımını üstlenirken, erkekler ekonomik hayatta daha fazla yer almaktadır. İş gücüne katılımı artırmak için, kadınlara yönelik eğitim programlarının yaygınlaştırılması, kadınların iş gücünde daha fazla yer almasını sağlayacak teşviklerin oluşturulması ve işyerlerinde kadın dostu politikaların benimsenmesi gerekmektedir (Özcan, 2007).

Kadınların iş gücüne katılımı, toplumsal yapıyı dönüştürmekle birlikte, ekonomik büyümeyi de hızlandırmaktadır. Kadınların üretkenliği artıran, yenilikçi fikirler üreten ve farklı bakış açıları getiren bireyler olarak iş gücüne katılması, ekonominin daha verimli bir şekilde işlemesine olanak tanımaktadır. Çalışan kadınlar, toplumun genel iş gücü verimliliğini artırmakta ve bu da ekonomik büyüme için önemli bir katkı sağlamaktadır. Ayrıca kadınların iş gücüne katılması, daha fazla vergi geliri toplanmasını ve bu gelirlerin kamu hizmetleri, eğitim, sağlık gibi alanlarda kullanılmasını sağlayarak toplumun genel refah seviyesini yükseltmektedir. Kadınların iş gücüne katılımı, yalnızca ailelerinin ekonomik durumunu iyileştirmemekte, aynı zamanda toplumun ekonomik dinamiklerine de katkıda bulunmaktadır (Pekin, 2014). Bu çerçevede kadın istihdamı, özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kalkınmanın en önemli itici güçlerinden biri olmaktadır. Kadınların iş gücüne katılımı, iş gücünün tamamlayıcı bir parçası olarak kabul edilmektedir. Kadınlar, iş gücünde daha fazla yer aldığında, toplumda daha fazla ekonomik fırsat yaratılmakta ve bu da kalkınma süreçlerini hızlandırmaktadır. Kadınların iş gücüne daha fazla katılması, özellikle tarım ve üretim sektörlerinde verimliliği artırmakta, yeni iş alanlarının ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bununla beraber kadın istihdamının artırılması, aynı zamanda sosyal hizmetlerin daha verimli ve etkili bir şekilde sunulmasına katkı sağlamaktadır. Kadınların ekonomik hayata katılması, onların

sağlık, eğitim ve diğer sosyal hizmetlere daha kolay erişmesini sağlamaktadır (Özcan, 2007; Pekin, 2014).

2.3. Kadın İstihdam Tarihçesi

Kadın istihdamı, tarihsel süreç içinde önemli değişimler göstermiş ve kadınların ekonomik yaşamda daha fazla yer alması, toplumsal normlar, yasal düzenlemeler ve ekonomik koşullarla şekillenmiştir. Kadınların iş gücüne katılımı, tarihsel olarak toplumların ekonomik ve sosyal yapılarına bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Bu süreç çerçevesinde Eğilmez (2006) çalışmasında kalkınmanın bir ideale dönüşme süreci ve Türkiye'ye girişi ele alınmıştır. Çalışma, kalkınma kavramının tarihsel olarak nasıl şekillendiğini ve Türkiye'de kalkınma politikalarının nasıl evrildiğini tartışmaktadır. Ayrıca kalkınmanın bir ideoloji olarak toplumlarda nasıl benimsendiği de incelenmektedir. Antik çağlardan Orta Çağ'a kadar kadınların iş gücündeki yerinin çok sınırlı olduğu, genellikle ev içi üretim ve tarım işlerinde yer aldıkları görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerine dayalı bu iş bölümü, kadınların kamu alanındaki ekonomik faaliyetlerden dışlanmasına neden olmaktadır. Ayrıca Orta Çağ'da kadınların toplumsal hayatta sınırlı haklara sahip olmaları ve iş gücüne katılımlarını engelleyen yasaların varlığı, bu dönemde kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanabilmelerini zorlaştırmaktadır. Sanayi Devrimi, kadın istihdamı açısından dönüm noktalarından biri olmuştur. 18. ve 19. yüzyılda, sanayileşme ile birlikte fabrika işlerinde kadınların daha fazla yer alması sağlanmıştır. Özellikle tekstil, gıda ve tekstil gibi sanayi sektörlerinde kadın iş gücü önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Ayrıca Bolcan (2006) çalışmasında Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Türkiye'de çalışma hayatında kadının yeri ve kadın işsizliği ele alınmıştır. Çalışma, Avrupa Birliği normlarına uyum sürecinde Türkiye'deki kadın işgücünün durumunu ve kadın işsizliğinin sebeplerini incelemektedir. Bununla beraber Cerev ve Yenihan (2017) çalışmasında Elazığ ili işgücü piyasasının mevcut durumu ve analizi yapılmıştır. Çalışma, Elazığ ilindeki işgücü piyasasını temel kavramlar doğrultusunda inceleyerek bölgedeki iş gücü dinamiklerini ve bu piyasanın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştırmaktadır. Ayrıca Girgin (2017) çalışmasında Türkiye'nin istihdam politikaları ve Avrupa Birliği'ne uyumu ele alınmıştır. Çalışma, Türkiye'nin iş gücü piyasası politikalarını AB normlarıyla karşılaştırarak uyum sürecindeki zorlukları ve fırsatları tartışmaktadır.

20.yüzyılın başlarında kadın hakları hareketi ve feminist akımlar, kadınların iş gücüne katılımını teşvik etmeye başlamış ve kadın hakları konusunda toplumsal farkındalık yaratmıştır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı sırasında erkeklerin savaşta yer alması nedeniyle kadınlar, erkeklerin yerine çalışmaya başlamışlardır. Bu süreç, kadınların ekonomik hayatta daha fazla yer almasını sağlamış ve kadınların çalışma yaşamındaki rollerinin değişmesine zemin hazırlamıştır (Sarıcoban, 2022). Kadınların savaş sırasında üstlendikleri işler, savaşın bitmesinin ardından da devam etmiş, bu durum kadınların iş gücüne olan katılımlarını kalıcı hale getirmiştir. 20.yüzyılın ikinci yarısında, özellikle 1960'lar ve 1970'lerde, kadın hakları hareketinin ivme kazanması, kadınların iş gücüne katılımını hızlandırmıştır. Kadınların eğitime daha kolay erişmesi, yasal düzenlemelerin kadın hakları doğrultusunda güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için yapılan çalışmalar, kadınların iş gücüne katılımını olumlu yönde etkilemiştir. Bu dönemde kadınların iş gücündeki oranı giderek artmış, iş gücü piyasasında daha fazla kadın yönetici, profesyonel ve teknisyen yer almaya başlamıştır. 1980'ler ve sonrasında, kadınların iş gücüne katılımı daha da artmış ve kadınların çalışma hayatındaki yerleri giderek çeşitlenmiştir. Teknoloji, bilgi sektörleri ve hizmet sektörlerindeki gelişmeler, kadınların farklı sektörlerde daha fazla yer almasını sağlamıştır (Şahinoğlu ve Ağırkaya, 2021). Kadınların iş gücüne katılımı, özellikle eğitim ve sağlık alanlarında daha fazla kadın çalışanı da beraberinde getirmiştir. Çalışan kadınların oranı artarken aynı zamanda kadınların iş gücündeki eşitlik talepleri de artmış ve toplumsal cinsiyet eşitliği daha çok tartışılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede Gönüllü (2018) çalışmasında toplumsal cinsiyet eşitliği ve bakım emeği konusu incelenmiştir. Çalışma, bakım emeğiyle ilgili toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl şekillendiğini, kadınların bakım emeği alanındaki yüklerini ve bunun toplumsal cinsiyet eşitliğiyle olan bağlantılarını tartışmaktadır.

Bugün, kadınların iş gücüne katılımı, birçok ülkede önemli bir sosyal ve ekonomik gündem maddesi haline gelmiştir. Bununla birlikte, kadınların iş gücüne katılım oranlarının artırılması, sadece ekonomik büyümeyi sağlamakla kalmayıp, toplumsal eşitliğin sağlanmasında da temel bir adım olmaktadır. Kadın istihdamının tarihsel gelişimi, sadece ekonomik değişimlerle değil, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve politik dönüşümlerle de şekillenmiştir. Bu süreç, kadınların iş gücüne katılımının

artırılmasıyla birlikte toplumsal yapının daha eşitlikçi hale gelmesi adına önemli bir adım olmuştur (Sarıcoban, 2022; Şahinoğlu ve Ağırkaya, 2021). Kadınların çalışma yaşamındaki yeri, zamanla daha geniş bir anlam kazanmış ve yalnızca ev içindeki geleneksel rollerle sınırlı kalmamıştır. Bununla beraber kadın istihdamının arttığı 20. yüzyılın sonlarına doğru, kadınların iş gücüne katılımı sadece ekonomik bir gereklilik değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin bir parçası haline gelmiştir. Bununla beraber Gürbüz (2019) çalışmasında cinsiyet eşitsizliği ve kalkınma ilişkisi teorik bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Çalışma, cinsiyet eşitsizliğinin kalkınma süreçlerine etkilerini ve kalkınma teorileri bağlamında cinsiyet eşitliği anlayışını incelemektedir. Kadın hakları hareketlerinin etkisiyle, kadınların çalışma yaşamında daha fazla fırsat bulması sağlanmış ve toplumsal normların, kadınların ekonomik yaşamda daha fazla yer almasına uygun şekilde değişmesi teşvik edilmiştir. Kadınların iş gücündeki yerini güçlendiren yasalar, iş yerlerinde cinsiyet eşitliğini teşvik eden reformlar ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ortadan kaldırmaya yönelik devlet politikaları, kadınların iş gücüne katılımını artırmak için kritik bir rol oynamaktadır. Bu süreçle ilişkili olarak Hasanov (2002) çalışmasında kalkınma teorilerine eleştirel bir bakış açısı sunulmuş ve Azerbaycan örneği üzerinden kalkınma süreçlerinin incelenmesi yapılmıştır. Çalışma, kalkınma teorilerinin eleştirel bir değerlendirmesini yaparak bu teorilerin Azerbaycan'daki uygulama süreçleriyle karşılaştırılmasını sağlamaktadır. Tüm bunlarla beraber Kılıç (2012) çalışmasında bölgesel kalkınma teorileri ve politikaları incelenmiş, Avrupa Birliği ve Türkiye örneği üzerinden kalkınma politikalarının karşılaştırılması yapılmıştır. Çalışma, AB'nin bölgesel kalkınma politikalarının Türkiye'de nasıl uygulandığını ve bu politikaların etkilerini tartışmaktadır.

2.4. Türkiye'de Kadın İstihdamının Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de kadın istihdamı, tarihsel süreç boyunca toplumsal, ekonomik ve siyasal değişimlerin etkisiyle önemli bir dönüşüm geçirmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminden Cumhuriyet'in kuruluşuna, sanayileşme sürecinden günümüze kadar, kadınların ekonomik yaşama katılımındaki roller ve fırsatlar, dönemin koşullarına bağlı olarak şekillenmektedir. Kadın istihdamı, yalnızca ekonomik kalkınma açısından değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği ve sosyal yapının dönüşümü bakımından da önemli bir göstergedir. Bununla beraber Berber ve Eser (2008: 17-29) çalışmasında

Türkiye'deki kadın istihdamı, ülke ve bölge düzeyinde sektörel olarak analiz edilmektedir. Yazarlar, Türkiye'deki kadın iş gücü katılımını farklı sektörler ve bölgeler bazında inceleyerek, kadın istihdamının sektörel dağılımını ve bu dağılımın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştırmaktadır. Çalışma, Türkiye'deki kadın istihdamının karşılaştığı sorunları ve sektörel eşitsizlikleri ele almaktadır. Bu bağlamda Türkiye'de kadınların ekonomik yaşama entegrasyonu, tarihsel süreçteki toplumsal değişimlerle yakından ilişkili bir yapıyı yansıtmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde kadınların ekonomik yaşamdaki rolleri, büyük ölçüde tarımsal üretim ve ev içi faaliyetlerle sınırlı kalmaktadır. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte kadın istihdamında önemli değişimler yaşanmaktadır. Atatürk döneminde kadınların toplumsal hayata entegrasyonu, modernleşme ve kalkınma hedefleri doğrultusunda teşvik edilmektedir. 1950'lerden itibaren Türkiye'de yaşanan sanayileşme ve kentleşme süreçleri, kadın istihdamında önemli değişimlere yol açmaktadır.

Kırsal alanlardan kentlere göçün hızlanmasıyla birlikte, kadınlar tarım dışı sektörlerde de yer almaya başlamakta ama bu dönemde kadın istihdamı daha çok düşük ücretli ve düşük vasıflı işlerle sınırlı kalmaktadır. Ülkemizde 1950'li yıllarla birlikte tarımda makineleşme çoğaldıkça insan işgücüne olan talep azalmıştır. Tarımla hayatlarını sürdüren insanların temel geçim kaynakları ellerinden alındığı için köyden kente göç etmek zorunda kalmışlardır. Gittikçe artan göç oranıyla birlikte köylerde tarımsal işgücünde büyük bir azalma olmuştur (Arslan, 2020:1). Kadınların iş gücüne katılım oranları, toplumsal cinsiyet normlarının etkisiyle sınırlanmakta ve kadınlar genellikle eğitim düzeylerinin düşük olması nedeniyle iş gücü piyasasında dezavantajlı bir konumda bulunmaktadır. Bunun yanında kırsal alanda aile içi işlerde istihdam edilen kadınların, kente göç sonrasında toplumsal alanda ve işgücüne katılma noktalarında yaşadıkları zorlukların gündem edildiği ve buna yönelik eğitim programlarının, hedefler arasına girdiği görülmektedir. Kadınların çalışma yaşamında karşılaştıkları zorluklar ise kalkınma planlarında ele alınan başka bir gündemi oluşturmaktadır (Polat, 2024: 1088).

1980 sonrası dönemde Türkiye'de uygulanan neoliberal politikalar ve küreselleşme süreçleri, kadın istihdamını etkileyen önemli faktörler arasında yer almaktadır. Bu dönemde hizmet sektörü hızla büyümekte ve kadınların bu sektördeki istihdam oranları artmaktadır. Devletin öneminin azaldığı ve rolünün değiştiği

günümüzde neoliberal politikalar, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere serbest piyasa ekonomisi içinde yapısal uyum politikaları sunmaktadır (Palabıyık, 2009:155). Özellikle eğitilmiş kadınların iş gücüne katılımında belirgin bir artış yaşanmakta, ancak genel olarak kadın istihdam oranları, erkeklere kıyasla düşük seviyelerde kalmaktadır. Ayrıca kadınların kayıt dışı istihdam oranlarının yüksek olması, bu dönemde kadın iş gücünün karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan biri olarak öne çıkmaktadır. 2000’li yıllardan itibaren Türkiye’de kadın istihdamını artırmaya yönelik politikalar, hem ulusal hem de uluslararası baskılarla daha fazla gündeme gelmektedir. Kadınların iş gücüne katılımını teşvik eden projeler, mesleki eğitim programları ve sosyal politikalar, kadınların istihdam oranlarının artmasına katkıda bulunmaktadır. Söz konusu politikalarla bir yandan daha etkin bir işgücü yapısı oluşturulmak istenirken, diğer yandan görece geri planda kalan kadın istihdamının artırılması da amaçlanmaktadır. İngiltere, Almanya ve Fransa gibi ülkelerin başını çektiği görece sanayileşmiş ülkeler, kadın istihdamını artırmaya yönelik ilk politika uygulamalarını 18. yüzyılın sonlarından itibaren kullanmaya başlamışlardır. Fakat bu uygulamalar dönemin ağır sanayi yapısı dolayısıyla sanayi sektöründeki kadın işgücüne katılımı arttırmada yetersiz kalmıştır (Sevinç vd., 2016: 58). Bu bağlamda Çakmak (2021: 29-41) çalışmasında Türkiye’de kadınların işgücüne katılımını etkileyen sosyo-ekonomik faktörler incelenmektedir. Yazar, kadınların işgücüne katılım oranlarını etkileyen ekonomik, kültürel ve toplumsal faktörleri araştırmaktadır. Çalışma, bu faktörlerin kadın iş gücü katılımı üzerindeki etkilerini ve bu etkilerin politika düzeyinde nasıl ele alınabileceğini tartışmaktadır. Bu çerçevede günümüzde Türkiye’de kadın istihdamı, hala erkeklere kıyasla düşük seviyelerde seyretmekte ve bu durum, ekonomik kalkınma üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Kadınların iş gücüne katılım oranlarının artırılması, ekonomik büyüme ve toplumsal eşitlik hedeflerine ulaşılması açısından büyük bir önem taşımaktadır.

2.4.1. Osmanlı Dönemi: Kadının Ekonomideki Yeri

Osmanlı İmparatorluğu’nda kadının ekonomideki yeri, dönemin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısıyla şekillenmekte ve büyük ölçüde geleneksel toplumsal normların etkisi altında kalmaktadır. Osmanlı toplumunda ekonomik faaliyetler, ağırlıklı olarak tarımsal üretime dayalı bir yapıya sahip bulunmakta ve kadınlar bu üretim sürecinde önemli bir rol üstlenmektedir. Kadının işgücü piyasasına katılımının düşük olması, iş

hayatına dâhil olsa bile genellikle düşük ücretli işlerde istihdam edilmesi, enformel sektörde çalışması, tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olarak çalışması, elde edilen gelir üzerinde söz hakkının olmaması ve maddi açıdan yoksunluk gibi göstergeler iş piyasasında kadının ikincil konumunu göstermektedir (Demirtaş ve Yayla, 2017:339). Kadınların emeği, genellikle yardımcı olarak nitelendirilmekte ve ekonomik bir değer yaratmaktan ziyade, aile içindeki sorumluluklarının bir uzantısı olarak kabul edilmektedir. Şehirlerde ise kadınların ekonomik faaliyetlere katılımı daha sınırlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Bu dönemde kadınların iş gücüne katılımı artmakla birlikte, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri devam etmekte ve kadınların ekonomik bağımsızlığı büyük ölçüde sınırlı kalmaktadır.

2.4.2. Cumhuriyet Dönemi: Reformlar ve Kadın İşgücü

Cumhuriyet Dönemi, Türkiye’de kadınların toplumsal hayata ve ekonomik yaşama katılımında köklü değişimlerin yaşandığı bir dönem olarak öne çıkmaktadır. 1923 yılında Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte başlatılan modernleşme ve reform hareketleri, kadınların toplumsal statüsünü güçlendirmeyi ve onları ekonomik yaşama daha aktif bir şekilde dahil etmeyi hedeflemektedir. Özellikle öğretmenlik, hemşirelik ve diğer mesleklerde eğitilmiş kadınlar için yeni istihdam olanakları yaratılmaktadır. Eğitim reformları, kadınların ekonomik yaşama katılımı açısından önemli bir temel oluşturmaktadır. Ayrıca yine çalışma yaşamına ilişkin yasalarda, kadınların korunması temel alınarak gece çalıştırmasının koşulları, ağır ve tehlikeli işler ile yer ve su altında çalıştırma yasağı gibi düzenlemelere dair etkin kontrol mekanizmalarının gerekliliğinin vurgulanması söz konusudur. Kadına karşı ayrımcılığın önlenmesi, kadın-erkek eşitliği, kadınlara karşı pozitif ayrımcılık ve kadınların tüm hak ve fırsatlardan eşit biçimde yararlanmaları ile kadına yönelik şiddetin önlenmesi ise kalkınma planlarında yine bu bağlamda ele alınan konular olarak karşımıza çıkmaktadır (Polat, 2024: 1088).

Kadınların ekonomik yaşama entegrasyonunu destekleyen bir diğer önemli gelişme, hukuki alanda yapılan düzenlemelerdir. 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu, kadınların toplumsal hayatta ve aile içinde eşit haklara sahip olmalarını sağlamaktadır. Bu yasa, kadınlara mülkiyet hakkı tanımakta, çalışma hayatına katılmalarını desteklemekte ve aile içindeki rollerini modernleştirmektedir. Kadınların

yasal haklarının genişletilmesi, onların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarını ve iş gücü piyasasında daha aktif bir rol üstlenmelerini mümkün kılmaktadır. Yapılan araştırmalar, kadınların tüm eğitim seviyelerindeki payının arttırılması ve kız çocuklarının mühendislik, bilişim ve matematik alanında mesleki eğitime teşvik edilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, Türkiye’de kadın işi ve erkek işi ayrımının ortadan kalkmasına yönelik politikaların geliştirilmesiyle kadın istihdamını arttıracığı öngörülmektedir (Leventer ve Ada, 2023: 297). Cumhuriyet’in erken dönemlerinde devletin ekonomik kalkınmayı teşvik eden politikaları, kadın istihdamını artıran bir diğer önemli etken olarak öne çıkmaktadır. Devlet, kamu sektöründe kadınların istihdamını teşvik etmekte ve onların eğitilmiş iş gücü olarak çalışma hayatında daha fazla yer almalarını desteklemektedir. Kadınlar, öğretmenlik, sağlık hizmetleri ve kamu idaresi gibi alanlarda istihdam edilmekte ve bu durum, onların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına katkıda bulunmaktadır. Kadınların siyasi haklarını kazanması, onların toplumsal hayattaki rollerini güçlendiren bir diğer önemli gelişme olarak dikkat çekmektedir. 1930 yılında belediye seçimlerinde, 1934 yılında ise genel seçimlerde kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınması, kadınların toplumsal statüsünü yükseltmekte ve karar alma mekanizmalarında yer almalarını sağlamaktadır. Bu haklar, kadınların ekonomik yaşamdaki rollerini dolaylı olarak etkileyerek, onların toplumsal cinsiyet normlarına dayalı engelleri aşmalarını kolaylaştırmaktadır. Rekabet gücü daha yüksek ülkelerde kadınların işgücüne katılımı rekabet gücünü olumlu yönde etkilerken, hem ülkelerin tamamı ele alındığında hem de rekabet gücü daha düşük ülkelerde kadınların işgücüne katılımının rekabet gücü üzerindeki etkisinin belirsiz olduğu tespit edilmiştir. Tüm ülke gruplarında kadınların işgücüne katılımının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin ise olumlu yönde olduğu kanaatine varılmıştır (Aydın ve Erdem, 2014: 59-60). Eğitim, hukuk ve ekonomi alanlarında yapılan reformlar, kadınların iş gücüne katılımını artırmakta ve onların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarını sağlamaktadır. Buna rağmen Cumhuriyet Dönemi’nde yapılan reformlar, kadınların ekonomik yaşama entegrasyonu için önemli bir temel oluşturmakta ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin güçlenmesine katkıda bulunmaktadır.

2.4.2.1. Hukuki Düzenlemeler ve Kadın Hakları

Cumhuriyet Dönemi, kadınların toplumsal ve ekonomik hayattaki rollerinin güçlenmesi için kapsamlı hukuki düzenlemelerin gerçekleştirildiği bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Kadının ülkemizde işgücü piyasası içinde yer alması ilk olarak 1915’li yıllarda savaş nedeniyle azalan erkek işgücünün yerini doldurmak amacıyla geçici olarak gerçekleşmiştir. Türkiye’de kadının gerçek anlamda işgücü piyasası içinde yer alması ancak 1950’li yıllarda kırdan kente yönelik yaşanan göçler sonucunda olmuştur (Berber ve Eser, 2008:12). Bu dönemde yapılan reformlar, kadınların toplumsal hayata daha aktif katılımını teşvik etmekte, ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarını desteklemekte ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama yolunda önemli adımlar atılmaktadır. Bunun nedeni olarak da savaşa giden erkek nüfusun yerine kadınların istihdam edilmesi gösterilmektedir. 1980’li yıllarda liberal politikaların etkin olduğu yıllar olmuştur. Bu dönemde köyden kente göçler artmış, kadınlar da işgücü piyasasına dahil olmaya başlamışlardır. Fakat yine de istenilen seviyeye ulaşamamıştır (Erdoğan ve Yaşar, 2018: 27).

Türk Medeni Kanunu ile kadınlar, mülkiyet hakkına tam olarak sahip olmakta, malvarlığı üzerinde bağımsız tasarruf yetkisi elde etmekte ve eşit miras hakkına kavuşmaktadır. Ayrıca bu kanunla birlikte tek eşlilik esas alınmakta, resmi nikah zorunlu hale getirilmekte ve kadınların boşanma hakkı yasal olarak güvence altına alınmaktadır. Bu düzenlemeler, kadınların hukuki ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanmasında önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’de kadın, gerçek anlamda 1950’lerden sonra kırdan kente yönelik göçün beraberinde getirdiği kentleşme sonucunda işgücü piyasası içinde yer almaya başlamıştır. Zaman içinde kadınların işgücü piyasasındaki konumları ve çalışma biçimleri de değişime uğramıştır. Bu değişimin sektörel açıdan nasıl olduğu önemli bir konudur. Kalkınma ile birlikte istihdam, tarım sektöründe azalırken tarım dışı sektörlerde artmaktadır. Bu durum kadın istihdamı için de aynen geçerli olmaktadır (Berber ve Eser, 2008:2).

Eğitim hakkı, Cumhuriyet Dönemi’nde kadınlar için sağlanan bir diğer önemli kazanım olarak öne çıkmaktadır. 1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu, kadınların eğitim olanaklarına eşit erişimini sağlamayı hedeflemekte ve kız çocuklarının eğitim seviyelerinin artırılmasına yönelik önemli bir adım atmaktadır. Bu düzenleme ile

kadınlar, eğitim hayatına daha geniş ölçekte katılma imkanı bulmakta ve bu durum, onların ekonomik yaşamdaki rollerini de doğrudan etkilemektedir. Kadınların siyasi haklarına kavuşması, aynı zamanda toplumsal cinsiyet normlarının dönüşümünü hızlandırmakta ve kadınların ekonomik hayata entegrasyonunu kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla özellikle kırsalda Türkiye ekonomisini geliştirmek adına kadın girişimciliğin önündeki sorunların çözümü hızlandırılmalı, buna yönelik projeler ve politikalar yaşama geçirilmelidir. Kırsal alanda kadının güçlendirilmesi için eğitim, sağlık, tarımsal üretim, turizm, satış, pazarlama, finansman, örgütlenme, girişimcilik, sosyal güvenlik gibi birçok konuda sorunların çözülmesi gerekmektedir (Ergin ve Sayın, 2018: 26).

Kadınların iş gücüne katılımını destekleyen hukuki düzenlemeler, Cumhuriyet'in erken dönemlerinde devletin modernleşme ve kalkınma hedefleri doğrultusunda geliştirilmiştir. Kamu sektöründe kadın istihdamının teşvik edilmesi, kadınların eğitilmiş iş gücü olarak çalışma hayatına katılımını artırmaktadır. Bu bağlamda Palabıyık (2009: 7-19) çalışmasında geleneksel ve yeni kalkınma kuramlarının analizi Türkiye örneği üzerinden yapılmaktadır. Yazar, geleneksel kalkınma kuramları ile yeni kalkınma kuramlarını karşılaştırmakta, Türkiye'nin kalkınma sürecinde bu kuramların nasıl etkili olduğunu tartışmaktadır. Çalışma, Türkiye'nin ekonomik kalkınma sürecine dair kuramsal bir değerlendirme sunmaktadır. Kadın istihdamına yönelik yasal düzenlemelerin, tek başına yeterli olmadığı da görülmekte ve yasal düzenlemelerin yanında sosyal anlamda kadına yönelik iyileştirmelerin yapılması gerekmektedir. Bu çerçevede, kadın istihdamının artırılması için geleneksel rollerin hem erkek hem de kadın arasında eşit bir şekilde dağıtılması gerekliliği sonucuna varılmaktadır. Kadın istihdamına yönelik iyileştirmeler, cinsiyet eşitsizliği doğrultusunda gerçekleştirilmelidir (Leventer ve Ada, 2023: 297).

2.4.2.2. Eğitim Reformlarının Kadın İstihdamına Etkisi

Cumhuriyet Dönemi'nde gerçekleştirilen eğitim reformları, kadınların toplumsal hayata ve ekonomik yaşama entegrasyonunda kritik bir rol oynamaktadır. Eğitim, kadınların bireysel yetkinliklerini artırmakta, iş gücüne katılımını desteklemekte ve toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirmektedir. Ülkemizde kadının konumu, Cumhuriyet Dönemi sonrasında yürürlüğe konulan yasalarla birlikte büyük ölçüde gelişme göstermiş ve bu dönemde kadınlara geniş ölçüde hak ve özgürlükler tanınmıştır. Kadınların iş

yaşamında yer almasını her zaman destekleyen ve bu konuda çalışmalar yapan Atatürk, yaşamın her alanında kadınlara olanak eşitliği sunulması gerekliliğini dile getirmiştir. (Günday, 2011: 193).

1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu, kadınların eğitim hakkına erişimini artıran en önemli düzenlemelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu yasa ile eğitim sistemi laik bir yapıya kavuşmakta ve kız çocuklarının erkeklerle eşit koşullarda eğitim almasının önü açılmaktadır. Eğitim reformları, kadınların okur-yazar oranını artırmakta ve onların toplumsal hayatta daha etkin bir şekilde yer almalarını sağlamaktadır. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, kadınların iş gücüne nitelikli bireyler olarak katılmalarını desteklemektedir. Mesleki eğitimin yaygınlaştırılması, kadınların ekonomik yaşamdaki rollerini genişleten önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir. Ülkeler iktisadi kalkınmayı gerçekleştirebilmek ve sürdürülebilir refah düzeyine ulaşabilmek için kadınlara başta işgücü piyasaları olmak üzere her alanda gerekli imkanları sunmalı ve kadınların toplumun ayrılmaz bir parçası olduğunu unutmadan mevcut politikalarını bu yönde düzenlemelidir (Cerev, 2017:16).

Eğitim reformları, kadınların ekonomik yaşamdaki yerini güçlendirmekle kalmamakta, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bir dönüşüm yaratmaktadır. Eğitimli kadınlar, toplumsal cinsiyet normlarını sorgulamakta ve daha eşitlikçi bir toplumsal yapının oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Kadınların eğitim yoluyla kazandıkları mesleki beceriler, ekonomik büyümeye ve toplumsal kalkınmaya önemli katkılar sağlamaktadır. Bununla beraber Polat (2024: 17-33) çalışmasında Türkiye Cumhuriyeti'nde kadın iş gücü ve istihdamı, kalkınma planları perspektifinden incelenmektedir. Yazar, Türkiye'deki kadın iş gücü ve istihdamının gelişimini kalkınma planları bağlamında analiz etmekte ve bu planların kadın iş gücü üzerindeki etkilerini araştırmaktadır. Çalışma, kadın iş gücünün artırılmasına yönelik kalkınma planlarının nasıl şekillendiğini ve bu planların etkilerini tartışmaktadır.

2.5. 1980 Sonrası Liberal Politikalar ve Kadın İstihdamı

1980 sonrası dönem, Türkiye'nin ekonomik, toplumsal ve siyasi yapısında önemli değişimlerin yaşandığı bir süreç olarak öne çıkmaktadır. Bu dönemde uygulamaya konulan neoliberal politikalar, serbest piyasa ekonomisinin güçlendirilmesini, devletin

ekonomik alandaki rolünün azaltılmasını ve dışa açık bir ekonomik yapının benimsenmesini hedeflemektedir. 1980’li yıllardan itibaren birçok toplumda artan gelir eşitsizliği veya gelir ve ücretin dağılımdaki değişimler çoğunlukla küreselleşme, uluslararası ticaret, teknolojik değişim gibi kavramlar çerçevesinde ele alınmaktadır. Son yıllarda hem gelişmiş hem de gelişmekte olan birçok toplumda yaşanan önemli bir diğer değişim ise kadının emek piyasasına dahil oluşu ile emek piyasasının hem niteliksel hem de niceliksel açıdan kadınlaşmasıdır (Özalp, 2021: 102). Bu dönüşüm, kadın istihdamı üzerinde de önemli etkiler yaratmakta, kadınların iş gücüne katılım oranlarında ve çalışma biçimlerinde belirgin değişimlere yol açmaktadır. 1980’lerde başlayan neoliberal politikalar, Türkiye’nin dışa açık bir ekonomik model benimsemesini sağlamaktadır. Bu süreçte ihracata dayalı sanayileşme stratejisi öne çıkmakta ve bu durum, özellikle düşük ücretli ve emek yoğun sektörlerde kadın istihdamını artırmaktadır. Bununla beraber Sevinç vd., (2016: 9-21) çalışmasında ekonomik büyümede kadın istihdamının rolü yakınsama temelli kanıtlarla ele alınmaktadır. Yazarlar, kadın iş gücüne katılımının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemekte ve bu ilişkinin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki farklarını tartışmaktadır. Çalışma, kadın iş gücünün ekonomik büyüme ile olan ilişkisini ampirik verilerle desteklemektedir.

Neoliberal politikaların bir sonucu olarak hizmet sektörünün genişlemesi, kadın istihdamında önemli bir değişime yol açmaktadır. Bankacılık, eğitim, sağlık ve turizm gibi hizmet odaklı sektörlerde kadınların istihdam oranları artmakta ve bu durum, kadınların iş gücüne katılımını çeşitlendirmektedir. Eğitim düzeyi yüksek kadınlar, hizmet sektöründe daha fazla yer bulmakta ve bu sektörlerde nitelikli iş gücüne duyulan talep, kadınların iş gücü piyasasındaki konumunu güçlendirmektedir. 1980 sonrası dönemde kadın istihdamı ile kayıt dışı ekonomi arasındaki ilişki de dikkat çekmektedir. Ancak yasalardaki eşitlikçi yapıya karşın, kadının niteliksel gelişimini ve işgücü piyasasına girişini sağlayacak gerekli mekanizmaların yeterince oluşmaması sonucu, ülkemizde kadın istihdamı günümüzün temel sorun alanlarından biri olarak varlığını sürdürmektedir (Günday, 2011: 193). Neoliberal politikalar, iş gücü piyasasında esnekleşmeyi teşvik etmekte ve bu durum, kadınların kayıt dışı sektörlerde daha fazla yer almasına yol açmaktadır. Özellikle ev eksenli çalışma, gündelik hizmetler ve küçük ölçekli ticaret gibi alanlarda kadınların yoğun bir şekilde istihdam edildiği görülmektedir.

Kayıt dışı istihdam, kadınların iş gücü piyasasındaki görünürliğini artırmakla birlikte ekonomik güvenceden yoksun bir çalışma ortamı yaratmaktadır. Bu çerçevede kadın istihdamını etkileyen bir diğer önemli unsur, 1980 sonrası dönemde devletin sosyal politika alanındaki rolünün azalmasıdır. Bakım hizmetlerinin özelleştirilmesi, kadınların iş gücüne katılımını sınırlayan bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Çocuk ve yaşlı bakım hizmetlerinin yeterince erişilebilir olmaması, kadınların ev içi sorumluluklarını artırmakta ve bu durum, kadınların iş gücü piyasasına girişini zorlaştırmaktadır. Ayrıca Şen ve Şöhret (2023: 32-45) çalışmasında ekonomik kalkınmada kadının rolü incelenmektedir. Yazarlar, kadınların ekonomik kalkınma süreçlerindeki katkılarını ve bu katkıların ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştırmaktadır. Çalışma, kadınların iş gücüne katılımının ekonomik kalkınma ile olan ilişkisini vurgulamaktadır.

Neoliberal politikaların bir sonucu olarak bakım yükünün büyük ölçüde kadınların üzerinde kalması, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinleştirmektedir. 1980 sonrası dönemde uluslararası kuruluşların etkisiyle toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın istihdamı konuları daha fazla gündeme gelmektedir. Bakım hizmetlerinin özelleştirilmesi ve sosyal politika alanındaki eksiklikler, kadınların iş gücüne entegrasyonunu sınırlayan önemli faktörler arasında yer almaktadır. Kadınlar gerek işçi gerek işveren gerekse ev hanımlığı ve annelik gibi görevleri bakımından ülke ekonomisi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Çünkü üretimin artması, yoksulluk oranının düşürülmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın devamlılığı konularında topluma yarar sağlamaktadırlar. Bu sebeple kadının işgücüne dahil olması ve kadın istihdamı önündeki engelleri kaldırma yönünde birçok politika ve düzenlemeler geliştirmiştir (Arslan, 2020:1).

2.5.1. 21. Yüzyılda Kadın İstihdamının Değişimi

21. yüzyıl, kadın istihdamının küresel ve yerel dinamikler doğrultusunda önemli bir dönüşüm geçirdiği bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Teknolojik gelişmeler, ekonomik küreselleşme ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki farkındalığın artması, kadınların ekonomik yaşamdaki rollerini yeniden şekillendirmektedir. Küreselleşen düzen dâhilinde ülkeler açısından ekonomik ve sosyal alanda kadın istihdamı oldukça önemlidir. Ekonomi alanında kadın istihdamının artışı kişi başına düşen milli gelirin ve ekonomik büyümenin artışında etkili olmaktadır (Ak, 2021: 484). Dijital teknolojiler, esnek çalışma modellerini yaygınlaştırmakta ve kadınların evden çalışma olanaklarını

artırmaktadır. Özellikle pandemi döneminde hız kazanan uzaktan çalışma uygulamaları, kadınların iş gücüne katılımını destekleyen bir araç haline gelmektedir. Kadınların teknolojiye erişiminde ve dijital becerilerinde yaşanan eksiklikler, dijitalleşmenin kadın istihdamına olan olumlu etkilerini sınırlamaktadır. Hizmet sektörünün genişlemesi, 21. yüzyılda kadın istihdamını destekleyen bir diğer önemli faktör olarak öne çıkmaktadır. Eğitim, sağlık, turizm ve perakende gibi sektörlerde kadınların iş gücüne katılım oranları artmaktadır. Bu sektörlerde kadınların daha fazla istihdam edilmesi, onların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarını kolaylaştırmakta ve iş gücü piyasasındaki görünürlüklerini artırmaktadır. Ancak, kadınların bu sektörlerdeki yoğunlaşması, iş gücü piyasasındaki toplumsal cinsiyet ayrımcılığını sürdürebilmektedir. Özellikle düşük ücretli ve düşük vasıflı işlerde çalışan kadınların oranının yüksek olması, kadın istihdamının kalitesini sınırlamaktadır. Bu çerçevede Taşdemir ve Uçak (2021: 19-33) çalışmasında Türkiye ekonomisinde kadın istihdamı üzerine bir çalışma yapılmaktadır. Yazarlar, Türkiye'deki kadın iş gücü katılımını, sektörel dağılımlarını ve kadınların karşılaştığı engelleri analiz etmektedir. Çalışma, kadınların ekonomik kalkınmaya olan katkılarını ve Türkiye'nin ekonomik gelişimi açısından kadın istihdamının rolünü tartışmaktadır.

Kadın girişimciliği, 21. yüzyılda kadınların ekonomik yaşama katılımını güçlendiren bir diğer önemli gelişmedir. Mikro kredi programları, girişimcilik eğitimleri ve kadın kooperatifleri gibi uygulamalar, kadınların kendi işlerini kurmalarını teşvik etmektedir. Bu bağlamda bakım hizmetlerinin kamusal düzeyde iyileştirilmesi, kadın istihdamının artırılması için kritik bir öneme sahiptir. Bu çerçevede eğitim düzeyindeki artış, 21. yüzyılda kadınların iş gücüne katılımını destekleyen önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Tüm bunlarla beraber Tutar ve Yetişen (2009: 7-14) çalışmasında Türkiye'de kadının ekonomik kalkınmadaki rolü incelenmektedir. Yazarlar, kadın iş gücünün Türkiye'deki ekonomik kalkınma üzerindeki etkilerini ve bu rolü artırmaya yönelik politika önerilerini tartışmaktadır. Çalışma, kadının ekonomik kalkınmadaki önemli rolünü vurgulamaktadır ve bu alandaki mevcut durumun değerlendirilmesini sunmaktadır. Sonuç olarak kadının ekonomik aktivitesinin hane içinden emek piyasasına taşınması, kadının ekonomik ve toplumsal statüsünü güçlendirerek bağımlılığını azaltan bir dönüşüm yaratmakla birlikte Türkiye'de eşitsizliklerin azaltılması açısından da önem taşımakta olduğu görülmektedir (Özalp, 2021: 103). Geline nokta bu eşitliği sadece

hukuksal normlarla ve kanunlarla sağlamak mümkün görünmemektedir. Bunun yanında toplumların eğitilmesi ve kadına yönelik toplumsal algıların büyük bir değişim ve dönüşüme ihtiyacı bulunmaktadır. Çünkü toplumun bilinçlenip kadına hak ettiği hakları vermesi ve kadınları ikinci sınıf vatandaş olarak görülmemesi ancak bilinçli toplum ile sağlanabilir (Şen ve Şöhret, 2023:60).

2.5.2. Cumhuriyet Dönemi: Reformlar ve Kadın İşgücü

Cumhuriyet Dönemi, Türkiye'de kadınların toplumsal ve ekonomik hayattaki rollerinin yeniden tanımlandığı ve güçlendiği bir süreç olarak öne çıkmaktadır. Bu dönemde gerçekleştirilen kapsamlı reformlar, kadınların eğitimden iş gücüne, hukuki haklardan siyasi katılıma kadar pek çok alanda ilerlemeler kaydetmesine olanak tanımaktadır. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte kadınlar, geleneksel toplumsal normların ötesinde, ekonomik kalkınma sürecinde aktif birer aktör olarak konumlanmaktadır. Ülkedeki mevcut işgücünün yarısını oluşturan kadınların, erkek istihdamının yarısından daha düşük oranda kalmasına neden olan geleneksel cinsiyetçi işbölümünün devam etmesi nedeniyle niceliğinin yanı sıra kadınlara tanınan eğitim, sağlık ve sosyal haklar gibi çeşitli haklarda yaşanılması olası eşitsizlikleri önlemek adına ülkemizde çeşitli önlemler alınmaktadır (Özdemir, 2016a: 96).

1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu, kadınların toplumsal hayattaki konumunu güçlendiren en önemli düzenlemelerden biri olarak dikkat çekmektedir. Bu kanunla birlikte kadınlar, mülkiyet hakkına sahip olmakta, malvarlığı üzerinde tasarruf yetkisi elde etmekte ve eşit miras hakkına kavuşmaktadır. Ayrıca resmi nikahın zorunlu hale gelmesi ve tek eşliliğin esas alınması, kadınların aile içindeki statüsünü modernleştirmekte ve onların ekonomik hayata daha güçlü bir şekilde katılmalarını desteklemektedir. Türk Medeni Kanunu, kadınların yasal haklarını genişleterek ekonomik yaşama entegrasyonlarını kolaylaştıran bir araç olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla toplumlarda cinsiyete bağlı oluşan iş bölümü sonucu kadın, erkeğe ekonomik yönden bağımlı bir hale gelmiştir. Kadının bir ücret karşılığında çalışmaya başlaması sanayi devrimiyle mümkün olmuştur. Önceleri buhar gücüne dayalı olan üretim sanayi devrimiyle birlikte yerini makinelerle bırakmıştır (Leventer ve Ada, 2023: 280). Kadınların siyasi haklarının genişletilmesi, yalnızca siyasi katılımı artırmakla

kalmamakta, aynı zamanda ekonomik hayatta daha aktif bir şekilde yer almalarını da teşvik etmektedir.

Cumhuriyet'in modernleşme hedefleri doğrultusunda devletin ekonomik kalkınmada oynadığı rol, kadın iş gücünün genişlemesine önemli katkılar sağlamaktadır. Devlet, özellikle kamu sektöründe kadınların istihdamını teşvik etmekte ve onların eğitimli iş gücü olarak ekonomiye katkı sunmasını desteklemektedir. Öğretmenlik, sağlık hizmetleri ve kamu idaresi gibi alanlar, kadınlar için önemli istihdam olanakları yaratmaktadır. Bu durum, kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına ve iş gücü piyasasında daha görünür olmalarına olanak tanımaktadır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında kadın istihdamı daha çok tarım sektörü ve düşük vasıflı işlerle sınırlı kalmaktadır. Bununla beraber Cerev (2017: 13-26) çalışmasında bölgesel kalkınmada kadın iş gücünün önemi, Malatya Merkezli Elazığ, Bingöl ve Tunceli'yi kapsayan TRB 1 bölgesi örneği üzerinden incelenmektedir. Yazar, TRB 1 bölgesindeki kadın iş gücünün kalkınma sürecindeki rolünü ve bu bölgedeki kadınların iş gücüne katılımını artırmaya yönelik stratejileri tartışmaktadır. Çalışma, bölgesel kalkınmada kadın iş gücünün etkinliğini artırmaya yönelik öneriler sunmaktadır. Kırsal kesimde kadınlar, tarımsal üretimin temel unsurlarından biri olarak çalışmakta ancak bu emek genellikle resmi istihdam verileri içinde görünür olmamaktadır. Eğitim, hukuk ve siyasi alanlarda gerçekleştirilen reformlar, kadınların toplumsal hayattaki görünürlüğüne artırmakta ve onların iş gücüne katılımını teşvik etmekte ama toplumsal cinsiyet normlarının ve geleneksel değerlerin etkisi, kadınların ekonomik yaşama entegrasyonunu tam anlamıyla gerçekleştirmesini zorlaştırmaktadır. Bu dönemde kadın istihdamı oranları erkeklere kıyasla düşük seviyelerde seyretmekte ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri kadınların kariyer gelişimlerini sınırlamaktadır. Ayrıca Demirtaş ve Yayla (2017: 23-41) çalışmasında küresel entegrasyonun kadın istihdamı üzerine etkisi ampirik bir incelemeyle ele alınmaktadır. Yazarlar, küresel entegrasyon süreçlerinin kadın istihdamı üzerindeki etkilerini, özellikle gelişen ekonomilerdeki kadın iş gücü katılımını ve ekonomik büyüme ile ilişkisini araştırmaktadır. Çalışma, küresel entegrasyonun kadın iş gücü üzerindeki kısa ve uzun vadeli etkilerini değerlendirmektedir.

2.5.2.1. Eğitim Reformlarının Kadın İstihdamına Etkisi

Cumhuriyet Dönemi'nde gerçekleştirilen eğitim reformları, kadınların toplumsal ve ekonomik hayattaki rollerinin güçlendirilmesinde önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Eğitim, kadınların bireysel becerilerini ve niteliklerini artırarak, onların ekonomik yaşama katılımlarını kolaylaştırmaktadır. Eğitim reformları, sadece kadınların iş gücüne katılım oranlarını yükseltmekle kalmamakta, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda dönüşümü teşvik etmektedir. Bu durum, kadınların eğitim ve istihdam gibi sosyal imkânları sınırlı bir biçimde kullanmalarına sebep olmaktadır. Bunun yanı sıra, kamusal alanın dışına itilen kadınların ekonomik kalkınmaya yönelik doğrudan katkıları da kısıtlanmakta, ev içi emekleri ise görünürlükten uzaklaşmaktadır (Karakuş, 2023:1). Kadınların eğitim hakkına erişimlerinin genişletilmesi, onların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına ve iş gücü piyasasında daha etkin roller üstlenmelerine olanak sağlamaktadır. Cumhuriyet'in ilanından sonra kabul edilen 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu, eğitim reformlarının temel taşı oluşturmuştur.

Kadınlar; anne, işçi, işveren, girişimci olarak ekonomide, ülkenin kalkınması için önemli rol oynamaktadır. Kadınların ekonomiye entegrasyonu hayati öneme sahiptir çünkü ekonomide genel üretkenliği arttırabilir, yoksulluğu azaltabilir, daha bilinçli nesiller yetişmesine yardımcı olabilir ve sosyal ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yardımcı olabilmektedir (Karlılar ve Kırıl, 2019: 944). Kadınların eğitime erişimindeki artış, onların ekonomik hayattaki statüsünü de doğrudan etkilemektedir. Eğitimli kadınlar, nitelikli iş gücüne olan talebi karşılamakta ve özellikle kamu sektöründe önemli roller üstlenmektedir. Kadınlar, öğretmenlik, sağlık hizmetleri ve kamu idaresi gibi alanlarda daha fazla yer almakta, bu da onların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarını sağlamaktadır. Eğitim reformlarının kadın istihdamına olan etkisi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında da önemli bir rol oynamaktadır. Eğitimli kadınlar, geleneksel toplumsal normları sorgulamakta ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık yaratmaktadır. Kırsal ve kentsel bölgelerdeki eğitim farklarının azaltılması, kadın istihdamı açısından kritik bir öneme sahiptir. Bununla beraber Erdoğan ve Yaşar (2018: 20-39) çalışmasında Türkiye'de kadın istihdamının gelişimi, Konya ve Karaman örneği üzerinden incelenmektedir. Yazarlar, bu iki ildeki kadın iş gücü katılımını, bu süreçteki gelişmeleri ve karşılaşılan zorlukları

araştırmaktadır. Çalışma, bölgesel düzeyde kadın istihdamının artışı için önerilerde bulunmaktadır ve yerel ekonomik büyüme ile kadın iş gücü arasındaki ilişkiyi tartışmaktadır.

2.6. Kadın İstihdamı Engelleyen Durumlar

Kadın istihdamı, toplumsal ve ekonomik gelişim açısından büyük bir öneme sahip olsa da, kadınların iş gücüne katılımını engelleyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu engeller, yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve ekonomik boyutlarda da kendini göstermektedir. Bu konu çerçevesinde Kamaçı (2016) çalışmasında Doğu Karadeniz bölgesindeki iş gücü ve istihdam konuları incelenmiştir. Çalışma, bölgedeki iş gücü piyasasını, istihdam düzeylerini ve bölgesel kalkınma stratejilerini ele alarak istihdam artışı için önerilerde bulunmaktadır. Kadınların iş gücüne katılmalarını engelleyen durumlar, iş gücü piyasasında fırsat eşitliği sağlanmasının önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Kadınların iş gücüne katılımı, yalnızca kişisel tercihlerle değil, aynı zamanda toplumsal normlar, ailevi sorumluluklar, eğitim fırsatları ve yasal engeller gibi faktörlerle şekillenmektedir. Bu kapsamda Green vd., (2004) çalışmasında Kuzeydoğu İngiltere’de kadınların işgücü piyasasında karşılaştıkları engeller ve bu engellerin iş hayatındaki ilerlemeye olan etkileri incelenmiştir. Çalışma, kadınların iş gücüne katılımını etkileyen sosyal, kültürel ve yapısal engelleri ele alarak, bu engellerin aşılması için gerekli olan stratejileri tartışmaktadır. Kadınların iş gücüne katılımını engelleyen en büyük faktörlerden biri, toplumsal cinsiyet rollerinin dayattığı geleneksel anlayışlardır. Çoğu toplumda, kadınlar hala ev içindeki bakım ve ev işlerinden sorumlu tutulmakta, erkekler ise ekonomik alanlarda daha fazla yer almaktadır. Bu toplumsal normlar, kadınların iş gücüne katılımını sınırlamakta ve onları ekonomik hayatta daha pasif bir role itmektedir.

Bir diğer engel ise, kadınların iş gücü piyasasında erkeklerle eşit fırsatlara sahip olmamalarıdır. İş gücü piyasasında kadınlar, genellikle daha düşük maaşlarla çalışmakta, kariyer olanakları daha sınırlı olmakta ve daha düşük statüdeki işlerde yer almaktadır. Bu tür ayrımcılıklar, kadınların daha yüksek gelir elde etmelerini ve kariyerlerinde ilerlemelerini engellemektedir. Bu durum bağlamında Yegengil (2018) çalışmasında kadının kariyer yaşamında karşılaştığı engeller ve cam tavan konusu incelenmiştir.

Çalışma, kadınların kariyerlerinde karşılaştıkları engelleri ve cam tavan kavramının bu engeller üzerindeki etkilerini tartışmaktadır. Kadınların iş gücündeki temsili, özellikle üst düzey yönetici pozisyonlarında ve karar alıcı pozisyonlarda oldukça düşüktür. Bu durum, kadınların iş gücüne katılımı açısından büyük bir engel oluşturmaktadır. Kadınların düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalışmaları, onların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarını zorlaştırmakta ve iş gücü piyasasında eşitlikçi bir yapının oluşmasına engel olmaktadır.

Kadınların iş gücüne katılımını engelleyen bir diğer önemli faktör ise, eğitim ve mesleki gelişim olanaklarının yetersizliğidir. Eğitim, kadınların iş gücüne katılımı için temel bir araçtır. Kadınların daha düşük eğitim seviyelerine sahip olmaları, onların iş gücü piyasasında daha düşük gelir elde etmelerine ve daha sınırlı iş imkanlarına sahip olmalarına yol açmaktadır (Şener, 2012). Ayrıca kadınların mesleki gelişim için gereken fırsatlardan faydalanamaması, onların iş gücüne katılımını engelleyen bir diğer önemli engel olmaktadır. Bu bağlamda Kucharová (1999) çalışmasında kadınlar ve istihdam konusu ele alınmıştır. Çalışma, kadınların iş gücüne katılımını engelleyen faktörleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin iş gücü piyasasındaki etkilerini ve kadınların çalışma hayatındaki durumunu incelemektedir.

Kadınların iş gücüne katılımını engelleyen durumlardan biri de iş yerindeki cinsiyet ayrımcılığıdır. Cinsiyet temelli ayrımcılık, kadınların iş gücüne katılımını doğrudan etkileyen ve onları iş gücü piyasasında dezavantajlı bir konuma düşüren bir faktördür. İş yerlerinde kadınların yetenekleri ve deneyimleri göz ardı edilmekte, erkekler daha yüksek maaşlar almakta ve kariyer olanaklarında daha fazla fırsat bulmaktadır. Ayrıca kadınların iş yerlerinde daha fazla cinsel taciz ve mobbing gibi olumsuz durumlarla karşılaşmaları da onların iş gücüne katılımını engelleyen önemli bir faktör olmaktadır (Teker, 2019). Cinsiyet eşitliği politikalarının ve kadın dostu iş yeri düzenlemelerinin eksikliği, kadınların iş gücünde daha aktif bir şekilde yer almalarını zorlaştırmaktadır. Bu çerçevede kadınların iş gücüne katılımını engelleyen bir başka önemli engel, sağlık ve güvenlik koşullarıdır. Kadınların iş gücüne katılımı, genellikle işyerindeki güvenlik önlemlerine ve sağlık koşullarına bağlıdır. Çeşitli sektörlerde kadınların sağlıklarını koruyacak önlemlerin yetersiz olması, onların iş gücüne katılmalarını engellemektedir. Ayrıca özellikle kadınların iş gücüne katılımında daha aktif

olduğu sağlık ve hizmet sektörlerinde, çalışma koşullarının ağır olması, kadınları iş gücünden uzak tutan bir diğ er engel olarak ö ne çıkmaktadır (Şener, 2012; Teker, 2019).

2.7. Kadın İstihdamını Etkileyen Faktörler

Kadın istihdamını etkileyen faktörler, ekonomik, toplumsal, kültürel ve yapısal dinamiklerden oluşan karmaşık bir sistem içinde şekillenmektedir. Kadınların iş gücüne katılım oranları ve ekonomik yaşamdaki rolleri, sadece bireysel tercihlerin değı l, aynı zamanda toplumsal normlar, devlet politikaları, eğitim düzeyi ve ekonomik koşullar gibi birçok unsurun etkisi altında belirlenmektedir. Türkiye’de kadın istihdamını etkileyen faktörler, kadınların ekonomik yaşama entegrasyonunu destekleyen veya sınırlayan dinamikleri anlamak için kapsamlı bir şekilde incelenmektedir. Bu çerçevede Güleç (2011:11–33) çalışmasında kadın girişimciliğı Karaman örneğı üzerinden incelenmektedir. Yazar, Karaman ilindeki kadın girişimcilerinin iş kurma süreçlerini, karşılaştıkları zorlukları ve bu girişimciliğ in yerel kalkınmadaki etkilerini araştırmaktadır. Çalışma, kadın girişimciliğ inin ekonomik ve sosyal kalkınma üzerindeki katkılarını tartışmaktadır. Kadın istihdamını etkileyen en önemli faktörlerden biri, eğitim düzeyidir. Eğitim, kadınların bireysel yetkinliklerini artırmakta ve iş gücü piyasasında daha nitelikli pozisyonlara erişimlerini sağlamaktadır. Toplumsal cinsiyet normları, kadın istihdamını belirleyen en temel faktörlerden biridir. Geleneksel toplumsal roller, kadınların ev iç i sorumluluklarıyla sınırlandırılmasına yol açmakta ve onların ekonomik yaşama katılımını zorlaştırmaktadır. Kadınların çocuk ve yaşlı bakımı gibi sorumluluklarının büyük ölçüde bireysel bir yük olarak görülmesi, iş gücüne katılım oranlarını düşürmektedir. Toplumsal normların dönüşümü, kadınların ekonomik yaşamdaki rollerini genişletmek için kritik bir öneme sahiptir. Özellikle ataerkil toplum yapılarında kadınlara biçilen roller ve sorumluluklar nedeniyle kadınlar iş hayatına ya hiç dâhil olamamakta ya da evlilik, çocuk bakımı vs. nedenlerle erken ayrılmak zorunda kalmaktadır (Ak, 2021: 484). Kadın istihdamını sınırlayan önemli yapısal sorunlardan biri, bakım hizmetlerinin yetersizliğıdir. Çocuk bakımı ve yaşlı bakımına yönelik kamusal desteklerin sınırlı olması, kadınların ev iç i sorumluluklarını artırmakta ve iş gücüne katılımını zorlaştırmaktadır. Evlilik, hamilelik, doğum, aile iç i bakım sorumlulukları, kadınlara daha fazla iş yükleyen cinsiyetçi roller arasında yer alıp kadınların işgücü piyasasına dahil olamama sebeplerinden bazılarıdır (Taşdemir ve Uçak, 2021:49).

Kadın istihdamını etkileyen bir diğer önemli faktör, ekonomik yapı ve sektörel dinamiklerdir. Türkiye’de kadınlar, genellikle hizmet, tarım ve sanayi sektörlerinde yoğunlaşmakta, ancak bu sektörlerdeki istihdam genellikle düşük ücretli ve güvencesiz işlerle sınırlı kalmaktadır. Türkiye’de kadın istihdamının son yıllarda düşüş gösterdiği gözönüne alındığında hükümetin ve sivil toplum kuruluşlarının bu konuyla ilgili çalışmalarına hız kazandırması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda, ilk öne çıkan husus eğitim olmaktadır. Eğitim bölgesel dengesizlikleri giderme konusunda da son derece önemlidir (Berber ve Eser, 2008:14). Hizmet sektörü, kadınların iş gücüne katılımında önemli bir alan sunmakta, ancak toplumsal cinsiyet normları nedeniyle kadınlar genellikle belirli iş kollarında yoğunlaşmaktadır. Kadınların ekonomik yapıya daha etkin bir şekilde entegre olabilmesi için sektörel çeşitliliğin artırılması ve istihdam politikalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Kadınların önemli bir bölümü, sosyal güvenceden yoksun olarak kayıt dışı işlerde çalışmakta ve bu durum, ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarını zorlaştırmaktadır. Kadın istihdamında önemli konulardan birisi de kayıt dışı çalışmadır. Kayıt dışı istihdamın önlenmesi için denetimler artırılmalı ve bu konuya ilişkin farkındalık yaratılmalıdır. Bu düzenlemeler, işverenleri ve çalışanları kayıtlı işgücü piyasasına dahil olmaya teşvik edici unsurları içermelidir. Kadınların iş gücüne tam ve adil bir şekilde katılımını sağlamak için, işgücü piyasasında cinsiyet eşitliğini destekleyici politikalar ve uygulamalar geliştirilmelidir (Uslu ve Şahin, 2024: 95). Özellikle tarım ve ev eksenli işlerde çalışan kadınlar, kayıt dışı istihdam nedeniyle ekonomik güvencesizlikle karşı karşıya kalmaktadır.

Kadınların iş gücüne katılımını artırmayı hedefleyen mesleki eğitim programları, girişimcilik teşvikleri ve esnek çalışma modelleri gibi uygulamalar, kadınların ekonomik yaşama entegrasyonunda etkili olmaktadır. Kadınların istihdam oranlarında en olumlu etkiyi eğitim faktörü oluşturmaktadır. Eğitim, nitelikli beşeri sermayenin oluşmasında ülkenin uluslararası rekabet edebilirliğinin sağlanmasında ve toplumun refah seviyesinin artırılmasında oldukça etkilidir (Ak, 2021: 484). Ayrıca kadınların iş yerinde karşılaştıkları ayrımcılığı azaltmaya yönelik yasal düzenlemeler, onların iş gücüne katılımını olumlu yönde etkilemektedir. Teknolojik dönüşüm ve dijitalleşme, kadınların iş gücüne katılımında yeni fırsatlar yaratmaktadır. Uzaktan çalışma ve esnek çalışma modellerinin yaygınlaşması, kadınların iş ve aile yaşamını dengelemesini

kolaylaştırmaktadır. Kadınların dijital becerilerini geliştirmeye yönelik programların yaygınlaştırılması, bu süreçte kritik bir rol oynamaktadır.

2.7.1. Eğitim Seviyesi ve Mesleki Yeterlilik

Eğitim seviyesi ve mesleki yeterlilik, kadınların iş gücüne katılımını etkileyen en temel faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Eğitim, bireylerin bilgi ve becerilerini geliştirerek ekonomik yaşama katılımlarını desteklemekte, aynı zamanda iş gücü piyasasında daha nitelikli pozisyonlara erişimlerini sağlamaktadır. Eğitim seviyesi yüksek olan kadınların istihdam alanına katılımları da bir o kadar yüksek olacaktır. İstihdam alanında yaşanan bu verimli ve etkili artış ülkenin toplam üretimini de aynı oranda olumlu yönde etkileyecektir. Fakat toplumsal normların oluşturduğu cinsiyet ayrımcılığı kaynaklı sosyokültürel sınırlamalar nedeniyle kadınların eğitim seviyeleri düşük kalmaktadır (Ak, 2021: 484). Eğitimli kadınlar, nitelikli iş gücüne duyulan talebi karşılamakta ve kamu sektöründen özel sektöre kadar çeşitli alanlarda istihdam edilmekte ama eğitim düzeyi düşük olan kadınlar, genellikle düşük vasıflı ve düşük ücretli işlerde yoğunlaşmakta ve bu durum, kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarını zorlaştırmaktadır.

Eğitim seviyesi ile mesleki yeterlilik arasındaki ilişki, kadınların iş gücü piyasasındaki pozisyonlarını doğrudan etkilemektedir. Eğitim düzeyi yüksek olan kadınlar, genellikle yönetim pozisyonlarında veya uzmanlık gerektiren alanlarda istihdam edilmekte fakat cam tavan etkisi, kadınların üst düzey pozisyonlara erişimini sınırlamakta ve onların kariyer gelişimlerini engellemektedir. Eğitimli kadınların karşılaştığı bu engeller, toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında çözülmesi gereken önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Bu çerçevede kadınların eğitim seviyesindeki artış, ekonomik kalkınma açısından da önemli bir etki yaratmaktadır. Eğitimli kadınlar, yalnızca bireysel refahlarını artırmakla kalmamakta, aynı zamanda toplumsal üretkenliği ve yenilikçiliği desteklemektedir. Bununla beraber Günday (2011: 25-35) çalışmasında ekonomik kalkınmada kadının önemi ve katkısı ele alınmaktadır. Yazar, kadınların iş gücüne katılımının ekonomik kalkınma üzerindeki rolünü ve kadın iş gücünün artırılmasının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemektedir. Çalışma, kadın istihdamının artırılması için önerilerde bulunarak, bu katkıların daha görünür hale getirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Kadınların eğitime erişiminin artırılması, özellikle kırsal bölgelerde toplumsal kalkınmayı teşvik etmekte ve gelir eşitsizliklerini azaltmaktadır. Bu bağlamda, kadınların eğitim olanaklarına erişimindeki eşitsizliklerin giderilmesi, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli faydalar sağlamaktadır. Bu çerçevede İlter vd., (2019: 7-21) çalışmasında sürdürülebilir kırsal kalkınmada kadın girişimciliği Afyonkarahisar örneği üzerinden ele alınmaktadır. Yazarlar, Afyonkarahisar'daki kadın girişimcilerin kırsal kalkınma sürecindeki rollerini, karşılaştıkları zorlukları ve bu girişimciliğin sürdürülebilir kalkınma üzerindeki katkılarını araştırmaktadır. Çalışma, kadın girişimciliğinin kırsal kalkınmadaki potansiyelini vurgulamaktadır. Kadınların eğitim ve mesleki yeterlilik düzeylerindeki artış, yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de olumlu etkiler yaratmakta ve ekonomik kalkınmayı desteklemektedir. Ekonomik ve toplumsal kalkınmanın önemli bir ayağını oluşturan kadınların, bu unsurlar dâhilinde iş hayatından soyutlanmamaları için; hem ülkeler bazında hem de dünya genelinde çeşitli politika ve uygulamalar geliştirilmektedir. Yapılan düzenlemeler dâhilinde, toplumsal cinsiyet tabularının yıkılması, kadın-erkek eşitsizliğinin her alanda ortadan kaldırılması ve kadınların istihdam alanına dâhil olma oranlarının artması planlanmaktadır (Ak, 2021: 476).

2.7.2. Sosyoekonomik Faktörler

Kadın istihdamını etkileyen en temel unsurlardan biri, sosyoekonomik faktörlerdir. Sosyoekonomik yapı, kadınların iş gücüne katılım oranlarını, istihdam biçimlerini ve iş gücü piyasasındaki rollerini belirleyen önemli bir etkidir. Gelir seviyesi, bölgesel farklılıklar, aile yapısı, toplumsal cinsiyet normları ve ekonomik koşullar, kadınların ekonomik yaşama entegrasyonunu destekleyen ya da sınırlandıran başlıca unsurlar arasında yer almaktadır. Bu faktörler, kadınların istihdam düzeylerini ve ekonomik yaşamdaki fırsatlarını doğrudan şekillendirmektedir. Kadınların iş gücüne katılımı, hane halkının gelir seviyesi ile yakından ilişkilidir. Düşük gelir seviyesine sahip ailelerde kadınların iş gücüne katılım oranları genellikle daha yüksek olmakta, ancak bu katılım genellikle kayıt dışı ve düşük ücretli işlerde gerçekleşmektedir. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerde kadının eğitim olanaklarından yararlanmasının önündeki engeller henüz aşılabilmiş değildir. Düşük eğitim seviyesine sahip olan kadınlar, genellikle düşük gelirli

niteliksiz işlerde istihdam edilmektedir. Bundan dolayı düşük gelir düzeyi, yoksulluğu kalıcı hâle getirmektedir (Demirtaş ve Yayla, 2017:339).

Ekonomik zorunluluklar, kadınların istihdama yönelmesini sağlarken, aynı zamanda onların daha güvencesiz koşullarda çalışmasına yol açmaktadır. Türkiye’de kadın istihdamını etkileyen en belirgin sosyoekonomik faktörlerden biri, bölgesel farklılıklardır. Kadınların iş gücüne katılım oranları, kentsel ve kırsal bölgelerde farklılık göstermekte, bu da bölgesel eşitsizliklerin kadın istihdamı üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Kırsal bölgelerde kadınlar, genellikle tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olarak çalışmakta ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları zorlaşmaktadır. Bu kapsamda İnce (2010: 19-33) çalışmasında kadın istihdamı ve kadın iş gücüne olan talep Türkiye örneği üzerinden incelenmektedir. Yazar, Türkiye'deki kadın iş gücü talebini, kadınların iş gücüne katılımını etkileyen faktörleri ve bu katılımın ekonomik kalkınma üzerindeki etkilerini araştırmaktadır. Çalışma, kadın iş gücüne olan talebin arttırılmasının Türkiye'nin ekonomik büyümesine nasıl katkı sağlayacağını tartışmaktadır.

Ekonomik kriz dönemlerinde kadınların iş gücüne katılım oranları genellikle düşmekte, çünkü iş gücü piyasasındaki daralma kadınları ilk etkileyen faktörlerden biri olmaktadır. Aynı şekilde ekonomik büyüme dönemlerinde kadınların iş gücüne katılım oranlarında artış görülmekte ama bu artış genellikle güvencesiz ve düşük ücretli işlerle sınırlı kalmaktadır. Özellikle geri kalmış bölgelerde yatılı okullar açarak, öğrencilere çeşitli burslar vererek eğitimin artırılması sağlanmaya çalışılmalıdır. Eğitimin artırılması, eğitilmiş bir kadının daha eğitilmiş ve bilinçli çocuklar yetiştireceği, daha az çocuk yaparak nüfus artış hızının denetim altına alınabilmesine yardımcı olacağı düşünüldüğünde sadece işgücü piyasası için değil, uzun vadede ülke ekonomisi için de son derece yararlı olacaktır. Eğitim tek yönlü olarak ele alınmamalıdır (Berber ve Eser, 2008:14). Mesleki eğitim programlarının yaygın olmaması, kadınların nitelikli iş gücüne dönüşümünü zorlaştırmaktadır. Ayrıca kreş ve çocuk bakım hizmetlerinin sınırlı erişilebilirliği, özellikle çalışan anneler için önemli bir engel oluşturmaktadır. Çalışan annelerin yaşadığı çocuk bakım sorunlarının ise yine 1970’lerde gündeme gelmeye başladığı görülmektedir. Günümüze dek geçen süreçte, kadının toplumsal roller çerçevesinde, çoğunlukla çocuk hatta hasta ve yaşlı bakımını üstlenen taraf olması nedeniyle işgücüne katılımı ve istihdamının sektöre uğraması, kariyer kesintileri yaşamasını önlemek amacıyla çocuk ve

diğer bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve daha erişilebilir kılınması hedeflenmiştir (Polat, 2024: 1088).

2.7.3. Kültürel ve Toplumsal Normlar

Kültürel ve toplumsal normlar, kadın istihdamını belirleyen en etkili faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Toplumların geleneksel değerleri, toplumsal cinsiyet rolleri ve kültürel kalıpları, kadınların ekonomik yaşamdaki rollerini şekillendirmekte ve iş gücüne katılım oranlarını doğrudan etkilemektedir. Bununla beraber Karakuş (2023: 39-51) çalışmasında toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında kadın istihdamı ve çeşitli ülke incelemeleri incelenmektedir. Yazar, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden kadın iş gücüne katılımını ve bu katılımın ülkeler bazında nasıl farklılık gösterdiğini araştırmaktadır. Çalışma, kadın istihdamını artırma stratejileri ve bu stratejilerin farklı ülkelerdeki uygulamaları üzerine karşılaştırmalar sunmaktadır. Kadınların işgücüne katılmaları için gereken bir faktörde eğitimidir. Eğitim ve eğitilmiş işgücünün ekonomiye kazandırdıkları kaçınılmazdır. Ancak, dünya ülkelerine baktığımızda özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınların eğitime verilen önem oldukça düşüktür. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kadınların ekonomik konumuyla diğer gelişmekte olan ülkelerin ekonomik konumu arasında benzerlik söz konusudur. Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranının bu kadar düşük olmasının en önemli sebebi hiç şüphesiz eğitimidir (Tutar ve Yetişen, 2009: 128).

Kadınların daha geniş bir iş piyasasına katılabilmesi için toplumsal cinsiyet normlarının dönüşümü büyük bir önem taşımaktadır. Kültürel değerler, kadınların kırsal ve kentsel bölgelerdeki iş gücüne katılım oranlarını da belirlemektedir. Kırsal bölgelerde geleneksel değerler daha güçlü bir şekilde korunmakta ve bu durum, kadınların ekonomik yaşama katılımını sınırlamaktadır. Kadınlar, genellikle tarımsal faaliyetlerde ücretsiz aile işçisi olarak çalışmakta ve ekonomik katkıları görünmez hale gelmektedir. Türkiye’de kadınların en fazla yer aldığı sektör hizmet sektörüdür. Çünkü köyden kente yapılan göçler sonucu tarım sektöründe yer alan kadınların hizmet sektörüne yönelmektedir. Üstelik kırsal kesimde yaşayan, eğitim seviyesi düşük olan kadınlar kente göç ettiklerinde sosyal güvencesi olmayan ve nitelik gerektirmeyen işlerde düşük ücretlerle çalışarak kayıt dışı istihdama sebep olmuşlardır (Arslan, 2020: 108). Kentsel bölgelerde ise toplumsal normlar, kadınların hizmet sektöründe daha fazla yer almasını desteklerken,

onların yönetim pozisyonlarına erişimlerini sınırlandırmaktadır. Bu bölgesel farklılıklar, toplumsal normların kadınların ekonomik yaşamdaki rollerini şekillendirmedeki etkisini açıkça göstermektedir. Toplumsal normların kadın istihdamına etkisi, aynı zamanda eğitim düzeyi ile de yakından ilişkilidir. Eğitim düzeyi düşük olan bölgelerde ve ailelerde, kadınların iş gücüne katılım oranları daha düşük seyretmekte ve toplumsal normlar bu durumun pekişmesine neden olmaktadır. Bu nedenle kadınların eğitime erişimini artırmak, toplumsal normların dönüşümünü destekleyecek önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Kadınların çalışma hayatına dahil olamamalarının önünde mobbing (psikolojik taciz), ücretlendirmede eşitsizlik, kraliçe arı sendromu, cinsiyet temelli bakış açısı, cam tavan sendromu gibi engeller bulunmaktadır. Fakat bu engellerin temelinde cinsiyet temelli bakış açısı yer almaktadır. Oysaki kadınların çalışma hayatı içerisindeki karar alma mekanizmalarında daha aktif olması, erkekler ile eşit haklara sahip olması, yüksek sorumluluk gerektiren işlerde yer alması en doğal haklarıdır (Arslan, 2020: 108).

2.8. Kadın İstihdamını Artıran Yöntemler

Kadın istihdamını artırmak, sadece ekonomik büyüme için değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, sosyal adaletin güçlendirilmesi ve toplumların sürdürülebilir kalkınmaya ulaşması açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu kapsamda Cansever (2021) çalışmasında sürdürülebilir kalkınma ve sağlık üzerine bir değerlendirme yapılmıştır. Türkiye'nin 2023 hedefleri ile karşılaştırmalı bir analiz yapılmış ve sağlık alanındaki sürdürülebilirlik hedeflerinin ne ölçüde gerçekleştirilip gerçekleştirilemediği tartışılmıştır. Kadınların iş gücüne katılımını artırmaya yönelik bir dizi yöntem, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması, kadınların ekonomik bağımsızlık kazanması ve çalışma yaşamında daha fazla yer almaları için uygulanmaktadır (Temir, 2019). Bu yöntemler, genellikle yasal, ekonomik, sosyal ve kültürel düzeylerde çeşitli stratejiler ile desteklenmektedir. Kadınların iş gücüne katılımını artırmanın temel yollarından biri, eşit eğitim fırsatları sunmaktır. Eğitim, kadınların iş gücüne katılımının en önemli aracıdır çünkü eğitilmiş bireyler daha yüksek maaşlar almakta, daha iyi çalışma koşullarına sahip olmakta ve kariyerlerinde daha hızlı ilerleyebilmektedir. Kadınların eğitim seviyesinin artırılması, onların iş gücünde daha etkin bir şekilde yer alabilmelerini sağlamaktadır. Bu bağlamda, kız çocuklarının

eğitimine yapılan yatırımlar, kadınların sadece iş gücüne katılımını değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel gelişimlerini de desteklemektedir. Kadınların bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik (STEM) gibi geleneksel olarak erkek egemen olan alanlarda eğitim almaları, onları daha geniş bir iş gücü yelpazesinde yer alabilmelerine imkan tanımaktadır. Tüm bunlarla beraber Edinşel (2023) çalışmasında Türkiye Cumhuriyeti'nin 2018-2023 yıllarına ait kadın güçlendirme eylem planı, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ışığında değerlendirilmiştir. Çalışma, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğini hedefleyen politikaların Türkiye'de nasıl şekillendiğini ve bu politikaların sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumunu incelemektedir. Bu durumla bağlantılı olarak Eyiç (2024) çalışmasında Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Küresel Amaçları çerçevesinde toplumsal cinsiyet eşitliği incelenmiş ve "Beko Kadının İş, Gücü!" reklamı vaka analizi olarak ele alınmıştır. Çalışma, toplumsal cinsiyet eşitliği ve reklamcılığın kesişimi üzerinden bir inceleme yaparak reklamların toplumsal cinsiyet eşitliği algısı üzerindeki etkilerini araştırmaktadır.

Kadınların iş gücüne katılımını artıran bir diğer önemli yöntem ise, iş yerlerinde eşitlikçi politikaların uygulanmasıdır. Kadınların iş gücüne katılımını engelleyen en büyük engellerden biri, iş yerlerinde cinsiyet ayrımcılığı ve eşitsiz maaşlardır. Kadınların erkeklerle eşit maaşlar alabilmesi, fırsat eşitliğinin sağlanması ve terfi olanaklarının erkeklerle eşit olması için yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi gerekmektedir. İş yerlerinde cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik yapılan düzenlemeler, kadınların kariyerlerinde daha hızlı ilerlemelerini sağlamakta ve onların daha fazla sorumluluk üstlenmelerini teşvik etmektedir (Topoğlu, 2007). Çalışan kadınların aile içindeki yüklerini hafifletmek, onların iş gücüne katılımını artıran önemli bir başka stratejidir. Kadınlar, genellikle ev içindeki bakım ve çocuk bakımı sorumluluklarını üstlenmekte, bu durum onların iş gücüne katılımlarını engellemektedir. Kadınların iş gücüne daha fazla katılabilmesi için, aile içindeki yüklerin daha adil bir şekilde paylaşılması gerekmektedir. Bu bağlamda iş yerlerinde çocuk bakım hizmetleri, esnek çalışma saatleri, evden çalışma olanakları gibi düzenlemeler, kadınların iş gücüne katılımını kolaylaştırmaktadır. Çocuk bakımına yönelik devlet desteği, çalışan annelere büyük bir destek sağlamaktadır (Temir, 2019; Topoğlu, 2007).

Kadınların iş gücüne katılımını artırmak için sosyal güvenlik sistemlerinin güçlendirilmesi de kritik bir öneme sahiptir. Kadınlar, genellikle daha düşük ücretlerle çalıştıkları için sosyal güvenlik sistemlerine daha az katkı sağlamakta ve bu da onların emeklilikte daha düşük gelir elde etmelerine yol açmaktadır. Kadınların ekonomik güvenliklerini artırmak için sosyal güvenlik sistemlerinin iyileştirilmesi ve kadın dostu politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Sosyal güvenlik sistemleri, kadınların iş gücüne katılmalarını destekleyen önemli bir araçtır (Yegengil, 2018). Emeklilik, sağlık sigortası ve iş güvencesi gibi konularda kadınların daha güçlü bir sosyal güvenlik ağına sahip olması, onların iş gücüne daha fazla katılmalarını teşvik etmektedir. Kadınların iş gücüne katılımını artıran bir diğer önemli yöntem, girişimcilik ve kendi işlerini kurma olanaklarının artırılmasıdır. Kadınların iş gücüne katılımını teşvik etmek için, kadın girişimciliğini destekleyen politikaların ve projelerin hayata geçirilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Kadınların kendi işlerini kurmaları, onları ekonomik hayatta daha bağımsız hale getirmekte ve aynı zamanda daha fazla iş olanağı yaratılmasına olanak tanımaktadır. Kadın girişimciliğini desteklemek için, finansal kaynaklara erişim, eğitim programları ve mentorluk hizmetleri gibi çeşitli desteklerin sağlanması gerekmektedir (Acar, 2006). Kadınların iş gücüne katılımını artıran bir başka yöntem de toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik eden kültürel değişimlerin sağlanmasıdır. Toplumda kadınların iş gücüne katılımına dair mevcut olumsuz algıların değiştirilmesi, kadınların ekonomik hayatta daha fazla yer alabilmesini sağlamaktadır. Medyanın ve eğitimin rolü, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında büyük bir yer tutmaktadır. Kadınların iş gücüne katılmalarını teşvik etmek için toplumsal algıları değiştiren kampanyaların düzenlenmesi, kadınların iş gücüne daha etkin bir şekilde dahil olmalarını sağlamaktadır. Kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin dışına çıkarak ekonomik alanda yer almaları, toplumun her bireyi için fırsat eşitliği sağlayacaktır (Akad, 2012).

Kadın istihdamını artıran yöntemlerin uygulanması, yalnızca ekonomik büyümeyi sağlamakla kalmayıp toplumsal yapının güçlendirilmesine toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına ve bireylerin refah seviyelerinin artırılmasına da katkı sağlamaktadır. Bu süreç çerçevesinde Çınar (2019) çalışmasında Sivas'ta kadın istihdam sorunları ele alınmış ve logit model uygulamasıyla analiz edilmiştir. Çalışma, Sivas ilindeki kadın işgücü piyasasıyla ilgili engelleri ve kadınların iş gücüne katılımını etkileyen faktörleri

incelemektedir. Kadınların iş gücüne katılımının artırılması, sadece kadınlar için değil, tüm toplum için faydalıdır. Kadınların iş gücüne katılmalarının önündeki engellerin ortadan kaldırılması, iş gücü piyasasındaki potansiyel verimliliğin artmasına ve daha verimli bir ekonomik yapı oluşturulmasına yardımcı olmaktadır.

Kadınların iş gücüne katılımını artıran yöntemlerin uygulanması, uzun vadede toplumsal yapının daha eşit ve adil bir şekilde şekillenmesine olanak tanımaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda atılacak adımlar, yalnızca kadınların yaşamını iyileştirmekle kalmayacak, aynı zamanda erkeklerin de geleneksel toplumsal rollerinden ve kalıplarından kurtulmalarına yardımcı olacaktır. Bu kapsamda Değirmenci (2021) çalışmasında toplumsal cinsiyet eşitliği ve sürdürülebilir kalkınma bağlamında afet mevzuatının değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışma, afet yönetimi sırasında toplumsal cinsiyet eşitliğinin nasıl ele alındığını, kadınların afetlere karşı savunmasızlıklarını ve bu durumun sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle nasıl ilişkili olduğunu incelemektedir.

2.9. Türkiye’de Kadın İstihdamının Mevcut Durumu

Türkiye’de kadın istihdamının mevcut durumu, ekonomik, toplumsal ve yapısal faktörlerin etkisiyle şekillenmekte ve kadınların iş gücü piyasasındaki konumunu anlamak için çok boyutlu bir analiz gerektirmektedir. Kadınların iş gücüne katılım oranları, Türkiye’nin ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşmasında kritik bir öneme sahip olmasına rağmen, erkeklere kıyasla düşük seviyelerde seyretmektedir. Bu durum, yalnızca ekonomik büyümeyi sınırlamamakta, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki ilerlemeyi de yavaşlatmaktadır. Kadınların iş gücüne katılım oranları son yıllarda kısmi bir artış göstermekte, ancak bu oranlar hala birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin gerisinde kalmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, kadınların iş gücüne katılım oranı erkeklerin oldukça altında yer almakta ve kadın istihdamındaki artış eğilimi, toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında yeterli bir dönüşüm sağlayamamaktadır. Kadınların ekonomik yaşama katılımı, çoğunlukla eğitim düzeyi, yaşadıkları bölge ve sosyo-ekonomik durumlarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Ayrıca Yılmaz vd., (2021: 26-43) çalışmasında OECD ülkelerinde kadınların sosyo-ekonomik statüsü entropi-ARAS bütünleşik yöntemiyle incelenmektedir. Yazarlar, OECD ülkelerindeki kadınların sosyo-ekonomik durumunu analiz etmek için entropi-

ARAS yöntemini kullanarak kadın iş gücünün ekonomik ve sosyal durumunu araştırmaktadır. Çalışma, farklı ülkelerde kadınların sosyo-ekonomik statüsünü karşılaştırarak, bu statünün geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunmaktadır.

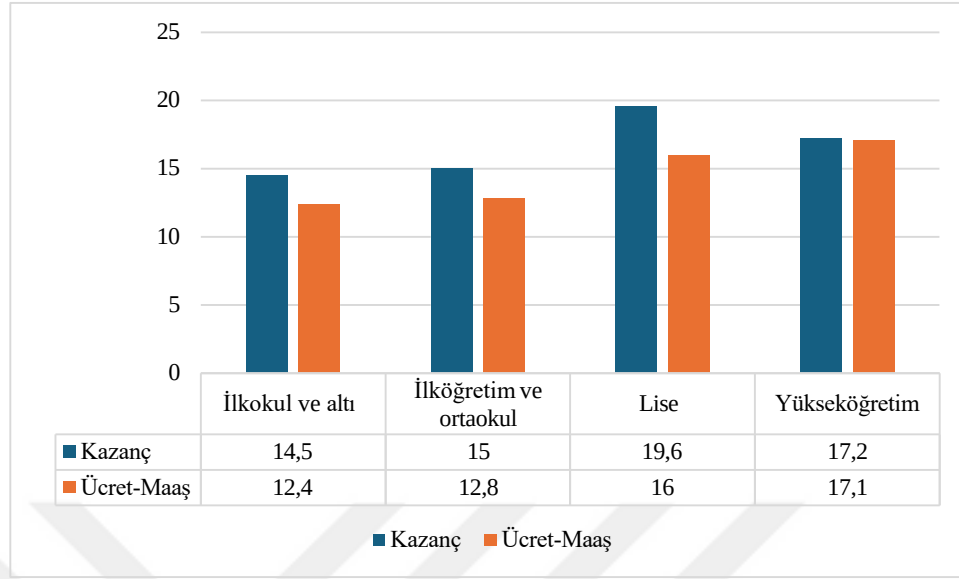
Öyle ki ekonomik büyümesi yüksek olan ülkelerde kadınların işgücüne katılım oranının yüksek olduğu görülmektedir. Bu kapsamda yapılan birçok yasal düzenleme ve projeler olsa da günümüzde Türkiye ve seçilmiş OECD ülkelerindeki kadınların işgücüne katılım oranları kıyaslandığında Türkiye son sırada yer almaktadır (Arslan, 2020: 108). Kadın istihdamının sektörel dağılımı, kadınların iş gücü piyasasındaki rollerini anlamak açısından önemli bir gösterge sunmaktadır. Türkiye’de kadınlar ağırlıklı olarak hizmet sektöründe istihdam edilmekte, bunun yanı sıra tarım ve sanayi sektörlerinde de yer almaktadır. Hizmet sektörü, kadınların iş gücüne katılımında en yüksek paya sahip olmakla birlikte kadınların genellikle düşük ücretli ve düşük vasıflı işlerde yoğunlaşması, istihdamın kalitesini sınırlamaktadır. Kadınların iş gücüne katılımını etkileyen önemli faktörlerden biri, eğitim düzeyidir. Kadınların eğitim düzeyi arttıkça işgücüne katılımı artmaktadır. Türkiye’deki kadın işgücüne katılım oranlarının düşüklüğü göz önüne alındığında yüksek öğretim mezunu kadınların istihdamında belirli sıkıntılar mevcuttur. İşgücü potansiyelini karşılayacak istihdamın yaratılamaması hususunda üniversite bölümlerindeki sıralama ve kontenjanların belirlenmesi, kamu ve özel sektör açısından bölümlere olan gereksinimin planlamasının yapılması hem işgücü hem de gelecek planlaması konusunda fayda sağlayacaktır (Çakmak, 2021: 59).

Eğitim seviyesi yükseldikçe, kadınların iş gücüne katılım oranları da artış göstermektedir. Özellikle üniversite mezunu kadınların iş gücüne katılım oranları, daha düşük eğitim seviyesine sahip kadınlara göre belirgin bir şekilde daha yüksektir fakat eğitim düzeyi yüksek olan kadınların iş gücü piyasasında karşılaştıkları cam tavan etkisi, onların üst düzey yönetim pozisyonlarına erişimlerini sınırlamaktadır. Türkiye’de kadın emeğinin ekonomideki istihdam oranının düşük olması, üretim olanakları açısından potansiyel milli gelire ulaşılmasını engellemektedir. Bunun sonucunda ekonomideki kaynaklar ya tam olarak kullanılamamakta ya da verimsiz alanlarda istihdam edilmektedir. Bu durum toplam üretim (veya aynı anlama gelmek üzere toplam gelir) düzeyini azaltırken, gelir dağılımı eşitsizliği sorununun artmasına neden olmaktadır (Aytekin, 2017: 166-167).

Bakım yükünün büyük ölçüde kadınların omuzlarına yüklenmesi, kadınların çalışma hayatına girmelerini engellemekte veya iş hayatında süreklilik sağlamalarını zorlaştırmaktadır. Bu sorunun çözümü için çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve erişilebilir hale getirilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Kayıt dışı istihdam, Türkiye’de kadınların iş gücü piyasasındaki en önemli sorunlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Kadınların önemli bir bölümü, sosyal güvenlikten yoksun olarak kayıt dışı işlerde çalışmakta ve bu durum, ekonomik güvencesizlik riskini artırmaktadır. Bu çerçevede kayıt dışı istihdam, özellikle tarım sektörü ve ev eksenli çalışma gibi alanlarda yaygın bir şekilde görülmekte ve kadınların iş gücüne katılım oranlarının resmi verilere tam olarak yansımamasına neden olmaktadır. Bu çerçevede son yıllarda kadın istihdamını artırmaya yönelik çeşitli politika ve programlar uygulanmaktadır. Bu bağlamda Ergin ve Sayın (2018: 17- 32) çalışmasında kadın girişimcilerin ekonomik kalkınma ve büyüme için bir fırsat olarak değerlendirilmesi incelenmektedir. Yazarlar, kadın girişimciliğinin ekonomik gelişme üzerindeki potansiyelini, kadın girişimcilerin karşılaştığı engelleri ve bu engellerin aşılmasına yönelik stratejileri ele almaktadır. Çalışma, kadın girişimciliğinin ekonomik büyümeye katkı sağlama yollarını araştırmaktadır.

2.10. Türkiye’de Kadın İstihdamının Mevcut Durumu Hakkında Bulgular

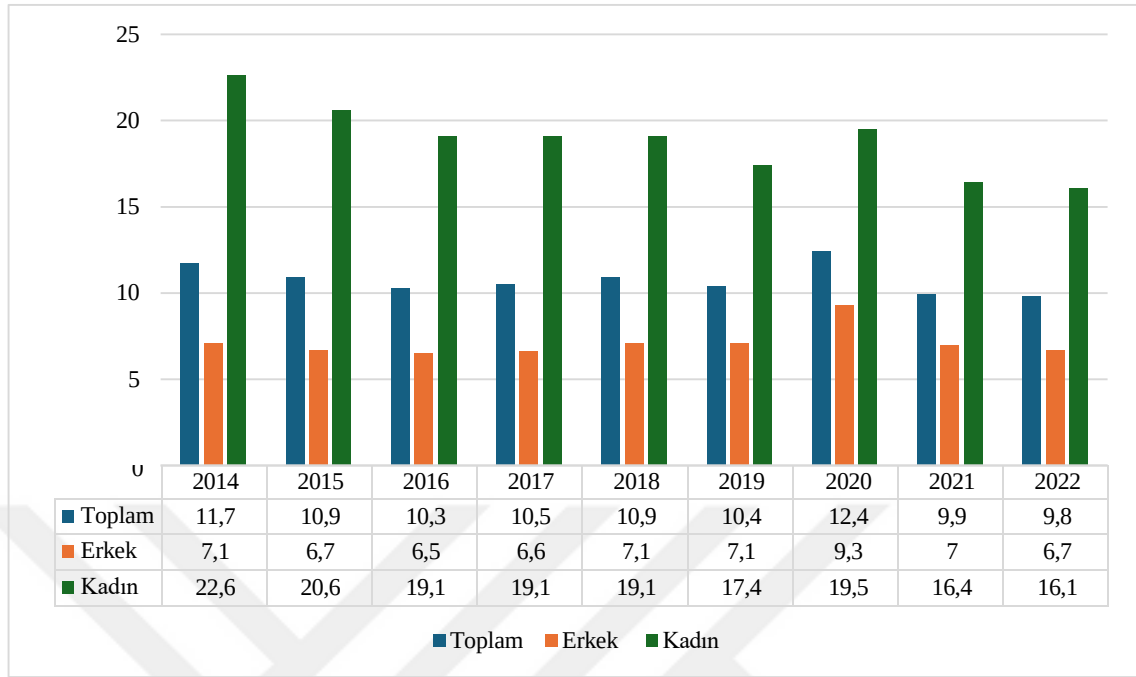
Bu bölümde, kadın istihdamı ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya yönelik elde edilen verilerin analizine yer verilmiştir. Araştırma kapsamında toplanan veriler doğrultusunda, kadın istihdam oranlarındaki değişimlerin ekonomik göstergeler üzerindeki etkileri çeşitli grafik ve tablolarla görselleştirilmiştir. Analizlerde hem tarihsel süreç içerisinde kadın iş gücünün seyri hem de farklı sektörlerdeki dağılımı dikkate alınmıştır. Elde edilen bulgular, konunun kuramsal çerçevesiyle ilişkilendirilerek yorumlanmış ve kadın istihdamının ekonomik kalkınmaya katkısı sayısal veriler ışığında değerlendirilmiştir.

Grafik 2 1. Eğitim ve Kazanç İlişkisi

Kaynak: TÜİK (2023). *Kazanç Yapısı İstatistikleri*

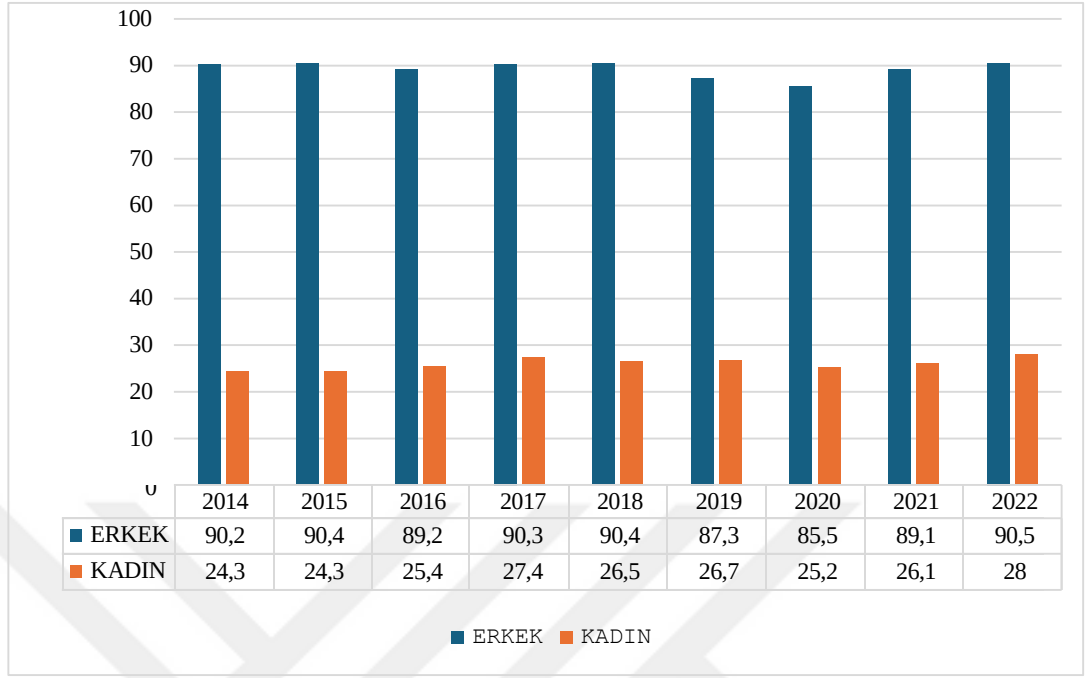
Grafik 2.1.'de, Türkiye'de eğitim düzeyi ile kazanç arasındaki ilişkiyi 2022 yılı verileri üzerinden göstermektedir. TÜİK'in Kazanç Yapısı İstatistikleri'ne dayanan bu grafik, bireylerin eğitim düzeyi arttıkça ortalama kazançlarının ve ücret-maaş gelirlerinin de yükseldiğini ortaya koymaktadır. İlkokul ve altı düzeyinde eğitim alan bireylerin kazancı 14,5 birimken ücret-maaş gelirleri 12,4 birim olarak görülmektedir. Bu eğitim grubunda kazanç ve ücret-maaş arasında fark bulunmaktadır. İlköğretim ve ortaokul düzeyinde kazanç 15 birime, ücret-maaş ise 12,8 birime yükselmektedir. Eğitim düzeyindeki artışa paralel olarak kazanç ve ücret-maaşta hafif bir iyileşme görülmektedir. Lise mezunlarının kazancı 19,6 birime ulaşırken, ücret-maaş gelirleri 16 birimdir. Bu seviyede eğitim ve kazanç arasında belirgin bir artış bulunmaktadır. Tüm bunlarla beraber yükseköğretim mezunları, kazançta 17,2 birim, ücret-maaş gelirlerinde ise 17,1 birimle diğer eğitim gruplarına göre en yüksek düzeyi temsil etmektedir. Yükseköğretim düzeyinde kazanç ve ücret-maaş arasındaki fark oldukça küçüktür, neredeyse eşit düzeye gelmiştir. Genel olarak bu bulgular, eğitim düzeyinin bireylerin ekonomik kazançları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu açıkça göstermektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe bireylerin hem toplam kazancı hem de maaş geliri artmaktadır. Özellikle lise ve yükseköğretim mezunlarının diğer gruplara göre daha yüksek kazanç elde ettiği görülmektedir.

Grafik 2. 2. Cinsiyete Göre Yarı Zamanlı Çalışma Oranları

Kaynak: TÜİK (2023), Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2014-2022

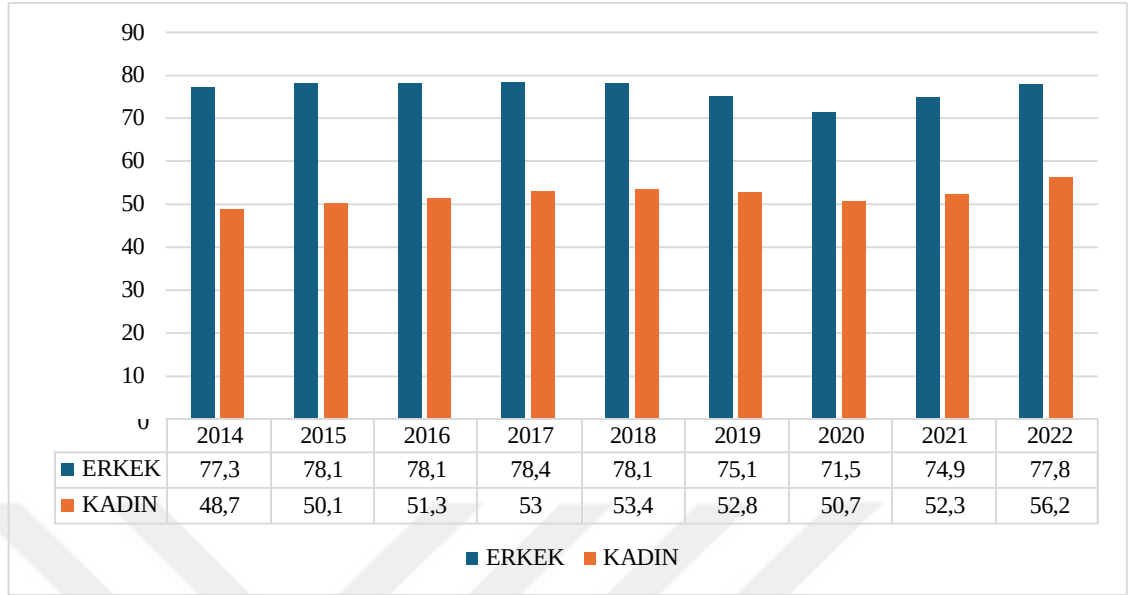
Grafik 2.2’de, Türkiye’de 2014-2022 yılları arasında cinsiyete göre yarı zamanlı çalışma oranlarını göstermektedir. TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması’na dayanan veriler, kadınların yarı zamanlı çalışma oranlarının erkeklere göre oldukça yüksek olduğunu ve bu durumun yıllar boyunca değişmeden devam ettiğini ortaya koymaktadır. Kadınların yarı zamanlı çalışma oranı, incelenen yıllar boyunca erkeklere göre yaklaşık üç kat daha yüksektir. Örneğin, 2014 yılında kadınların yarı zamanlı çalışma oranı %22,6 iken, erkeklerin oranı %7,1’dir. Bu fark, 2022 yılında da benzer şekilde devam etmiş ve kadınların oranı %16,1, erkeklerin ise %6,7 olarak kaydedilmiştir. Kadınlarda yarı zamanlı çalışma oranı zamanla azalmakla birlikte bu oran halen erkeklere kıyasla oldukça yüksektir. Toplam yarı zamanlı çalışma oranı ise, erkek ve kadınların toplam verilerinin bir yansıması olarak, kadınların yüksek oranlarından etkilenmektedir. Toplam oranlar, 2014 yılında %11,7’den başlayarak 2022 yılında %9,8’e düşmüştür. Bu azalış, genel iş gücündeki yarı zamanlı çalışma eğiliminde bir azalma olduğunu göstermektedir.

Grafik 2. 3. Cinsiyete Göre Ebeveyn Olan Bireylerin İstihdam Oranı

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması, *İstatistiklerle Kadın*, 2014-2022

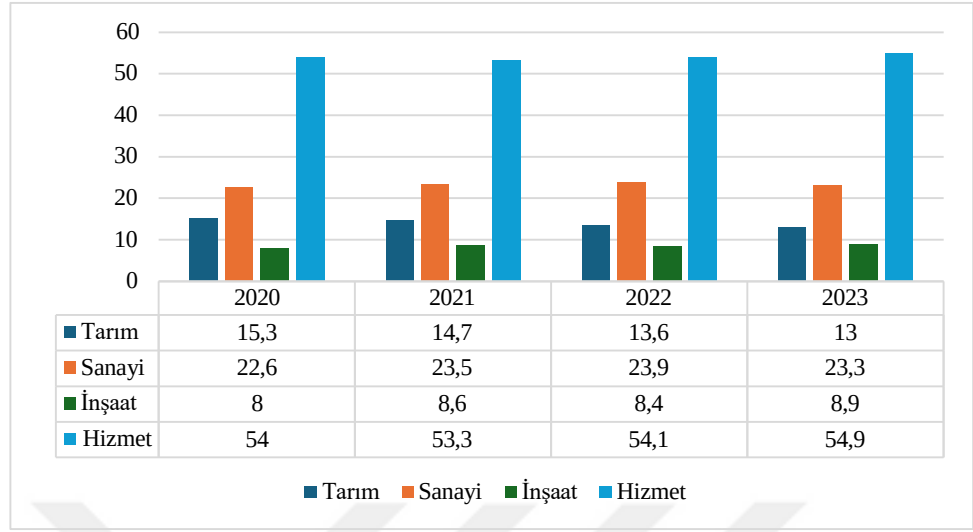
Grafik 2.3'te, Türkiye'de 2014-2022 yılları arasında cinsiyete göre ebeveyn olan bireylerin istihdam oranlarını göstermektedir. Veriler, kadın ve erkeklerin istihdam oranları arasındaki belirgin farkı ortaya koymakta ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini net bir şekilde göstermektedir. Erkeklerin istihdam oranı, incelenen tüm yıllar boyunca kadınlardan oldukça yüksektir ve neredeyse sabit bir seyir izlemektedir. Örneğin 2014 yılında erkeklerin istihdam oranı %90,2 iken, bu oran 2022 yılında %90,5'e yükselmiştir. Kadınların istihdam oranı ise erkeklere kıyasla çok daha düşüktür ve yıllar içinde çok az bir artış göstermektedir. 2014 yılında %24,3 olan kadınların istihdam oranı, 2022 yılında %28'e ulaşmıştır. Bu çerçevede kadınların istihdam oranlarının düşük olmasının altında, toplumsal cinsiyet rolleri, çocuk ve yaşlı bakımı gibi sorumlulukların büyük ölçüde kadınlara yüklenmesi, esnek ve destekleyici çalışma koşullarının yetersizliği gibi yapısal sorunlar yatmaktadır.

Grafik 2. 4. Cinsiyete Göre Ebeveyn Olmayan Bireylerin İstihdam Oranı

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2014-2022

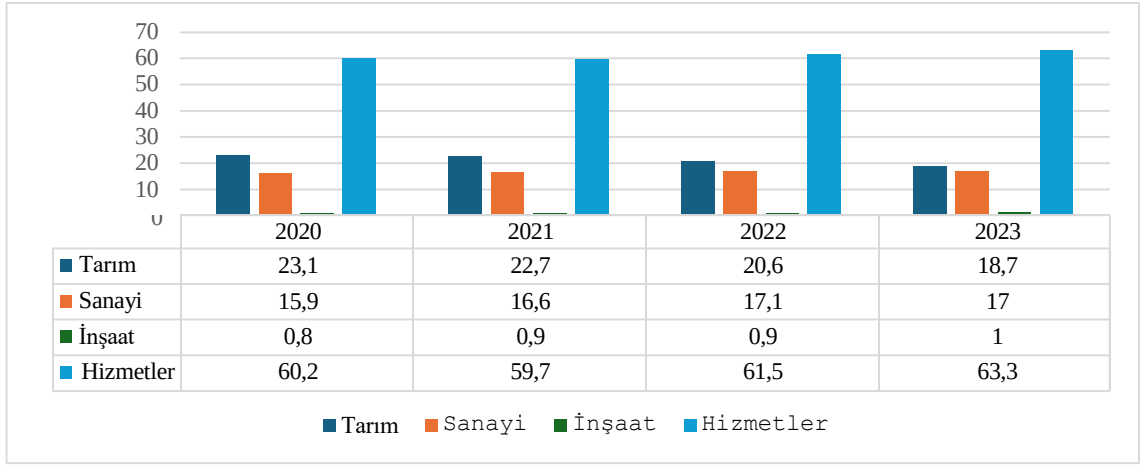
Grafik 2.4'te, Türkiye'de 2014-2022 yılları arasında cinsiyete göre ebeveyn olmayan bireylerin istihdam oranlarını göstermektedir. Veriler, kadın ve erkek bireylerin istihdam oranları arasında belirgin farklılıklar olduğunu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin iş gücüne katılım üzerindeki etkisini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Erkeklerin istihdam oranı, tüm yıllar boyunca kadınlara kıyasla daha yüksektir. Erkeklerde istihdam oranı genel olarak %77 ile %79 arasında değişmektedir ve yıllar boyunca nispeten sabit bir seyir izlemektedir. Bu durum, toplumsal normların erkekleri birincil gelir sağlayıcı olarak görmesinden kaynaklanabilir. Kadınların istihdam oranı ise erkeklerden daha düşüktür ve zaman içinde hafif bir artış göstermektedir. 2014 yılında kadınların istihdam oranı %48,7 iken, bu oran 2022 yılında %56,2'ye ulaşmıştır. Bu artış, kadın istihdamını artırmaya yönelik sosyal politikaların ve farkındalık çalışmalarının bir sonucu olarak değerlendirilebilmekte fakat kadınların istihdam oranlarındaki bu artış, erkeklerle olan farkı kapatmak için yeterli olmamıştır. Kadınların istihdam oranlarının düşük olmasında, ebeveynlik rolü ve bakım yükümlülüklerinin etkisi önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Grafik 2. 5. Sektörlere Göre Erkek İstihdam Oranları

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2023

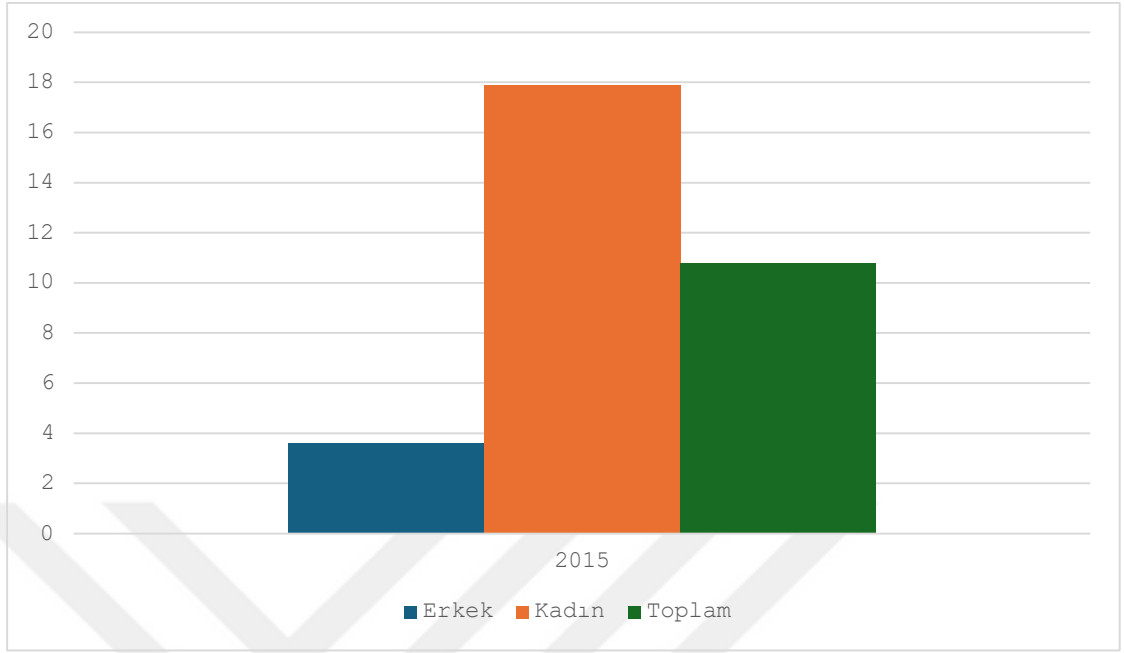
Grafik 2.5'te, Türkiye'de 2020-2023 yılları arasında sektörlere göre erkek istihdam oranlarını göstermektedir. Veriler, tarım, sanayi, inşaat ve hizmet sektörlerinde çalışanların istihdam oranlarını karşılaştırmaktadır. Genel olarak hizmet sektörünün en yüksek istihdam oranına sahip olduğu, tarım sektörünün ise bu oranlarda en düşük seviyeyi temsil ettiği görülmektedir. 2020 yılında tarım sektöründe istihdam oranı %15,3 iken, 2023 yılında bu oran %13'e düşmüştür. Bu azalma, tarım sektöründeki istihdamın yıllar içinde gerilediğini göstermektedir. Bu durum, tarım sektöründeki yapısal dönüşüm, kırsaldan kente göç ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle ilişkilendirilebilir. Sanayi sektöründeki istihdam oranı nispeten sabit bir seyir izlemektedir. 2020 yılında %22,6 olan oran, 2023 yılında %23,3 seviyesine yükselmiştir. Bu küçük artış, sanayi sektöründeki istihdamın ekonomik faaliyetlerdeki değişikliklere bağlı olarak hafif bir artış eğiliminde olduğunu göstermektedir. İnşaat sektörü, en düşük istihdam oranına sahip sektörlerden biridir. 2020 yılında %8 olan oran, 2023 yılında %8,9'a çıkmıştır. Bu küçük artış, inşaat sektörünün istihdam açısından diğer sektörlerle kıyasla daha az katkıda bulunduğunu ve istihdam dinamiklerinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Hizmet sektörü, en yüksek istihdam oranına sahiptir ve bu oran 2020'de %54 iken, 2023 yılında %54,9'a yükselmiştir. Hizmet sektörü, Türkiye'de istihdamın ana kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Özellikle dijitalleşme, turizm ve perakende gibi hizmet sektörlerinin büyümesi bu oranların yüksek olmasında etkili olmuştur.

Grafik 2. 6. Sektörlere Göre Kadın İstihdam Oranları

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2023

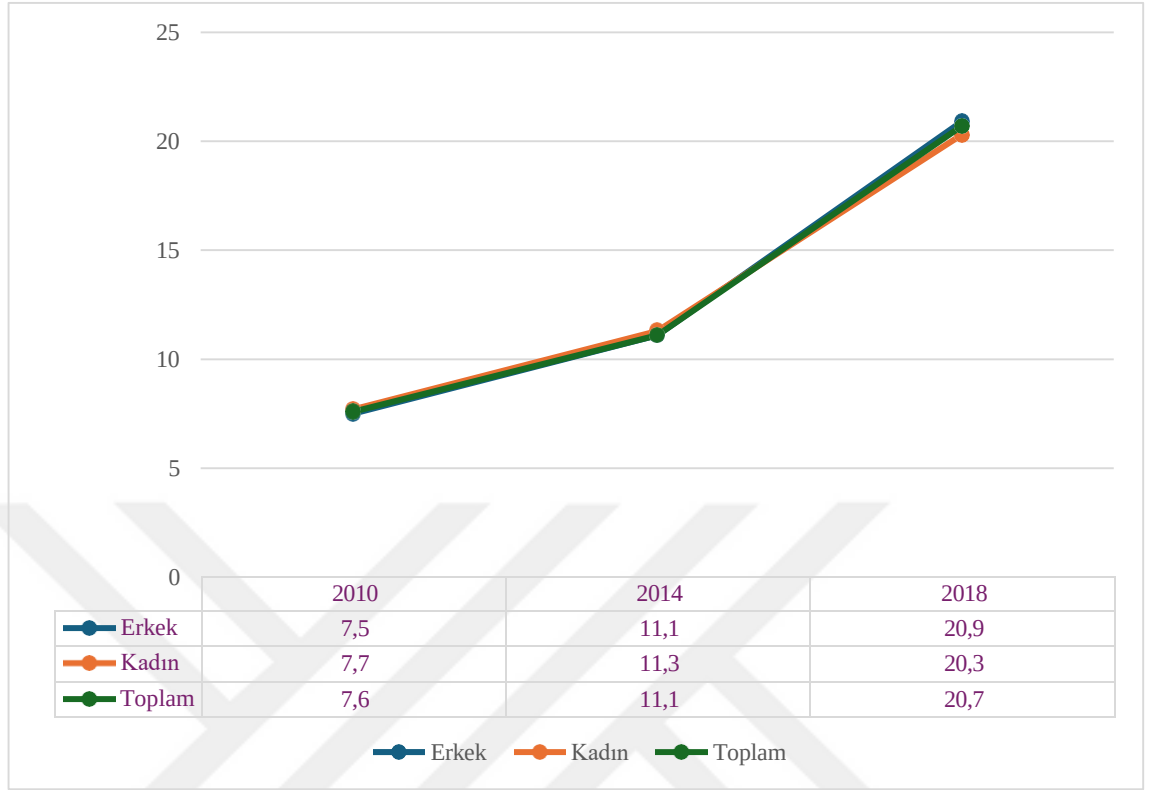
Grafik 2.6'da, Türkiye'de 2020-2023 yılları arasında sektörlere göre kadın istihdam oranlarını göstermektedir. Veriler, tarım, sanayi, inşaat ve hizmet sektörlerinin iş gücü içindeki paylarını karşılaştırmaktadır. Grafik, hizmet sektörünün Türkiye iş gücü piyasasında açık ara en yüksek istihdam oranına sahip olduğunu, diğer sektörlerin ise daha düşük oranlarla temsil edildiğini ortaya koymaktadır. Tarım sektörü, 2020 yılında %23,1 olan istihdam oranıyla ikinci sırada yer almakta ancak 2023 yılına gelindiğinde bu oran %18,7'ye düşmektedir. Bu azalma, tarım sektöründeki istihdamın zamanla gerilediğini ve kırsaldan kente göç, mekanizasyon ve diğer yapısal değişimlerin etkisiyle sektörün ekonomik ağırlığını kaybettiğini göstermektedir. Sanayi sektörü, 2020 yılında %15,9 olan istihdam oranını 2023 yılında %17'ye çıkararak sınırlı bir artış göstermiştir. Sanayi sektöründeki bu artış, üretim kapasitesinin artırılması ve sanayinin iş gücü talebindeki kısmi yükselme ile ilişkilendirilebilir. İnşaat sektörü, 2020 yılında %0,8 olan istihdam oranını 2023 yılında %1'e yükseltmiştir. Bu oran, inşaat sektörünün istihdam açısından sınırlı bir katkı sunduğunu ve diğer sektörlerle kıyaslandığında istihdamın en düşük olduğu sektör olduğunu ortaya koymaktadır. Hizmet sektörü ise her yıl en yüksek istihdam oranına sahip sektör olarak dikkat çekmektedir. 2020 yılında %60,2 olan oran, 2023 yılında %63,3'e yükselmiştir. Bu durum, Türkiye ekonomisinde hizmet sektörünün baskın rolünü ve büyüyen bir iş gücü kaynağı olduğunu göstermektedir.

Grafik 2. 7. Cinsiyete ve Yaş Grubuna Göre Ücretsiz Ev İşleri ve Bakımcılar İçin Harcanan Zaman Oranı

Kaynak: TÜİK (2015). Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri Web Portalı

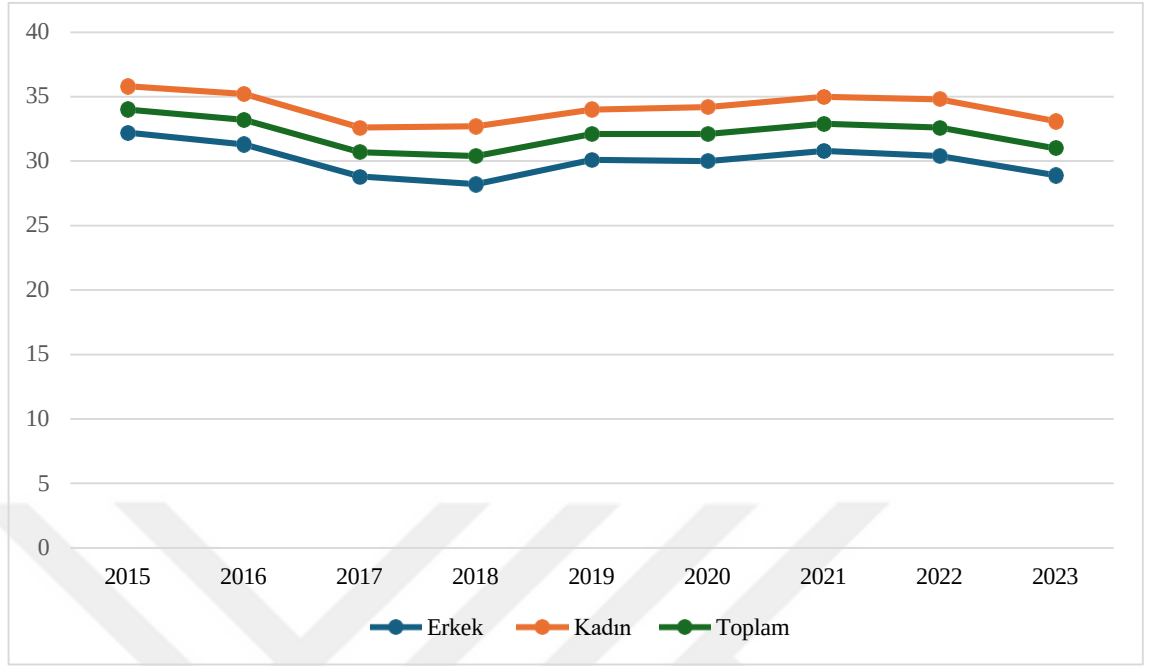
Grafik 2.7’de görüldüğü üzere TÜİK’in 2015 yılına ait cinsiyete göre ücretsiz ev işleri ve bakım hizmetlerine harcanan zaman oranı verileri toplumsal cinsiyet rolleri günlük yaşam etkilerini açıklamak amacıyla oldukça etkilidir. Kadınlar erkeklere oranları yaklaşık 5 katı oranında yüksektir. Bu oran oldukça belirgin bir şekilde kadınların daha fazla zaman ayırdığını açıklamaktadır ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin devam ettiğini, ev içi emeğin büyük ölçüde kadınlar tarafından üstlenildiğinin açıklamasıdır. Bunun temel farkı ev içi işlerin ‘kadın işi’ olarak görülmesinin devam etmesinden kaynaklıdır.

Grafik 2. 8. Cinsiyet, Meslek ve Yaş Grubuna Göre Ortalama Saat Brüt Ücreti (TL)

Kaynak: TÜİK (2019) Cinsiyet, meslek ve yaş grubuna göre saatlik ortalama brüt ücret

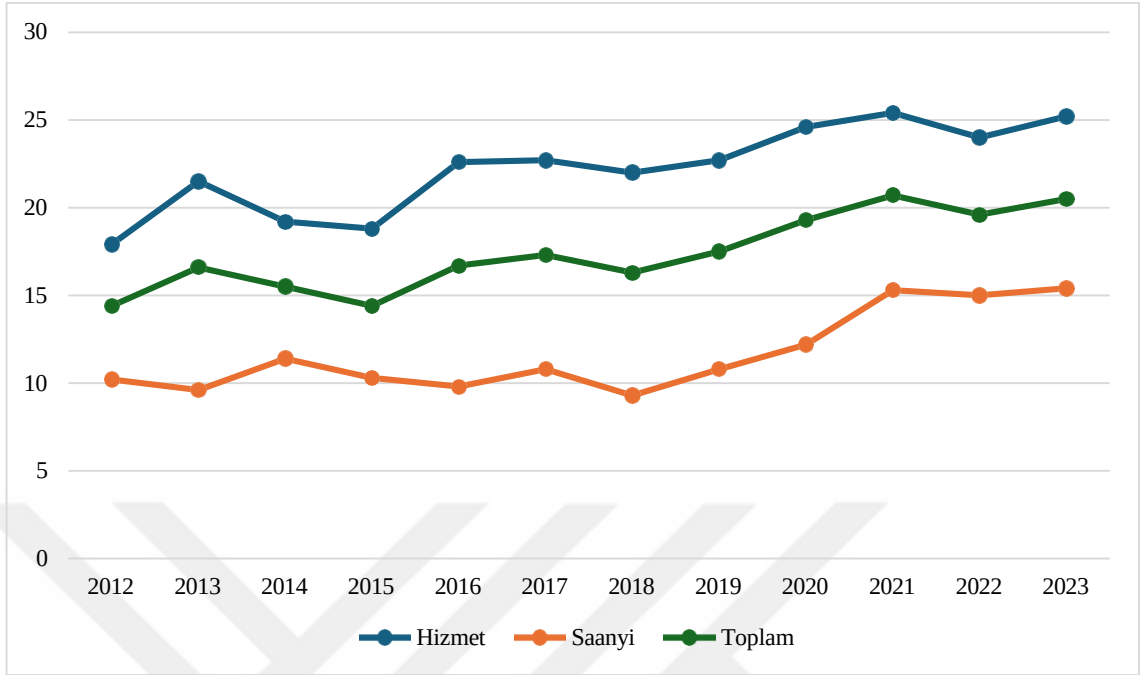
Grafik 2.8’da TÜİK verilerinde görüldüğü üzere, 2010 ve 2014 yıllarında kadın brüt ücreti erkek brüt ücretini göre 0,2 oranla daha yüksektir. Bunun sebebi kadınların daha yüksek ücretli işlerde yoğunlaşması veya kamu sektörlerindeki kadın istihdam oranı artışı olarak açıklanabilmektedir. Fakat 2018 yılına geldiğinde tabloya göre erkek saatlik brüt ücreti kadın saatlik brüt ücretine göre tersine dönerek fazladır. Bu değişim ise iş gücü piyasasındaki cinsiyet temelli eşitsizliklerin yeniden derinleştiğini gösterebilmektedir. Bu durumda toplumsal cinsiyet eşitliği dalgalı bir seyir izlemektedir.

Grafik 2.9. Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Yoksulluk veya Sosyal Dışlanma Riski Altındaki Bireylerin Oranı (%)

Kaynak: TÜİK (2019), Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri Web Portalı

Grafik 2.9’da TÜİK’in 2015-2023 verilerine göre cinsiyet ve yaş grubuna göre yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altındaki bireylerin oranı (%) gösterilmiştir. Bu oran AROPE (At Risk of Poverty or Social Exclusion) olarak bilinen bir göstergedir. Kadınların yoksulluk veya sosyal dışlanma riski tüm yıllarda erkeklerden daha yüksektir. 2017 yılında tüm gruplarda risk oranı en düşük seviyede iken 2019 yılı sonrası hafif bir artış eğilimi yaşanmaktadır. Kadınlar sosyal dışlanma ve yoksulluk açısından daha kırılgan bir gruptur. Bu fark ise, daha düşük gelirli işlerde çalışması ve güvencesiz işlerde istihdama maruz kalmalarından kaynaklıdır. Ekonomik ve sosyal riskle karşı karşıya kalmaktadırlar.

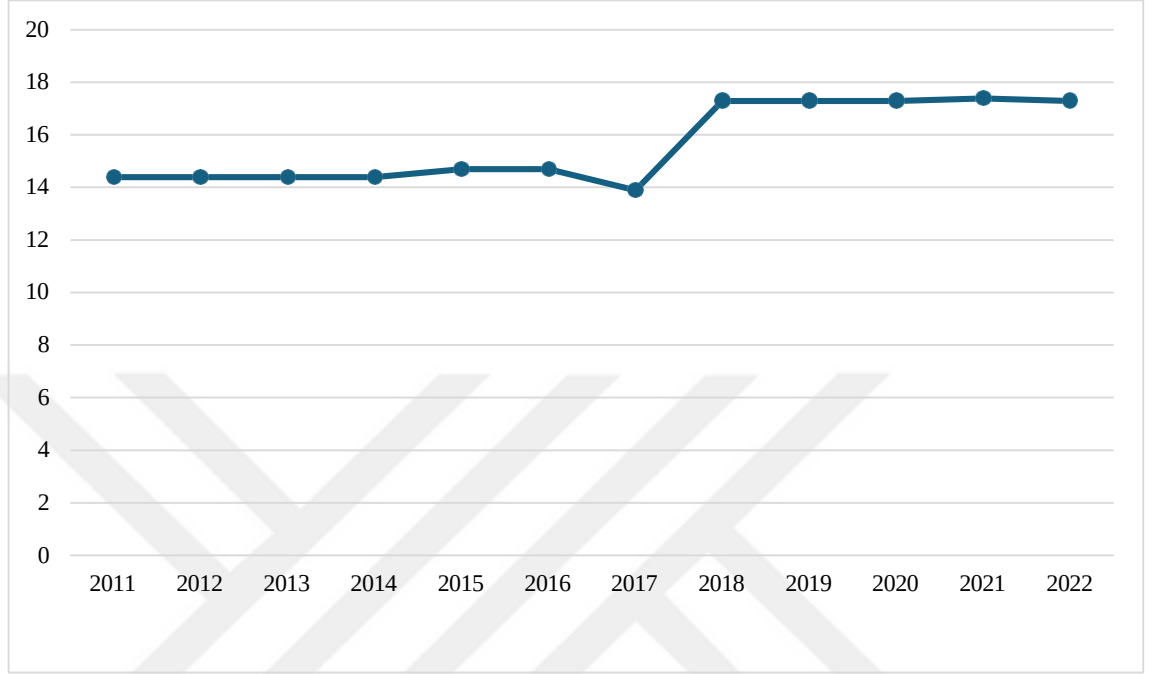

Grafik 2. 10. Yöneticilik Pozisyonlarındaki Kadınların Oranı (%)

Kaynak: TÜİK (2023), Yöneticilik pozisyonlarındaki kadınların oranı. Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri Web Portalı

Grafik 2.10.'de 2012-2023 yılları arasında Türkiye'deki yönetim pozisyonlarındaki kadınların oranı incelenmektedir. Bu oran, toplamda ve sektörlere göre ayrı ayrı gösterilmiştir. Veriler, genel olarak kadınların liderlik ve yöneticilik alanlarında daha fazla yer alması gerektiğini vurgulayan bir hedef doğrultusunda toplanmıştır. Yönetim pozisyonlarındaki kadınların oranı, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli bir gösterge olmasının yanı sıra ekonomik kalkınmaya da katkı sağlamaktadır. Kadınların iş gücüne katılımının arttığı, ancak bu katılımın hala yönetim pozisyonlarında sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durum, Türkiye'nin kadınların iş gücüne katılım oranını artırırken, özellikle üst düzey yönetim pozisyonlarında cinsiyet eşitliği sağlamada eksiklikler yaşadığını göstermektedir. Grafikteki veriler, kadınların yönetim pozisyonlarında artan bir oranda yer almalarına rağmen kadın istihdamının genelde iş gücü piyasasında daha düşük seviyelerde kaldığını göstermektedir. 2012-2023 yılları arasında toplam kadın oranı, hizmet sektöründe belirli bir artış göstermiş, ancak sanayi sektöründe bu artış sınırlı kalmıştır. Toplamda ise kadınların yönetici pozisyonlarındaki oranının yıllar içinde yavaşça arttığı görülmektedir. Kadınların liderlik ve yönetim

pozisyonlarındaki oranının artırılması, ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliği için kritik öneme sahiptir.

Grafik 2. 11. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki Kadınların Sandalye Oranı (%)

Kaynak: TÜİK (2022), Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri Web Portalı

Grafik 2.11'de Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'deki kadın milletvekillerinin sandalyedeki oranını göstermektedir. Veriler 2011-2022 yılları arasında toplanmış olup, kadın milletvekillerinin temsil oranındaki değişimi ortaya koymaktadır. Grafikte özellikle 2018 yılı sonrasında kadın milletvekillerinin oranında belirgin bir artış gözlemlenmektedir. Bu artış, kadınların siyasi arenada daha fazla yer almasına yönelik atılan adımların bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Kadınların yönetim ve politika yapma alanındaki artan temsili, yalnızca toplumsal cinsiyet eşitliği için değil, aynı zamanda ekonomik büyüme ve kalkınma için de önemli bir adımdır. Kadınların daha fazla yer aldığı bir hükümet ve meclis yapısı, çeşitli toplumsal ve ekonomik sorunların çözülmesinde daha geniş bir perspektif ve daha adil bir yaklaşım sunmaktadır. Grafikte görülen artış, Türkiye'deki kadınların sadece iş gücü piyasasında değil, aynı zamanda siyasi alanda da daha fazla yer bulmalarını sağlamaktadır. Bu da kadınların siyasi gücünün, ekonomik kalkınma ile paralel bir şekilde artması gerektiğini göstermektedir. Türkiye'de kadınların daha fazla yönetici pozisyonuna yükselmeleri ve mecliste daha

fazla temsil edilmeleri, ekonomik kararların alınmasında daha eşit ve kapsayıcı bir yaklaşımın sağlanması açısından önemli bir gelişmedir.

Tablo 2. 1. Türkiye’de Cinsiyete Göre 25 yaş Üstü Ortalama Eğitim Süresi (2011-2022)

Ortalama eğitim süresi, 2011-2022			
Mean years of schooling, 2011-2021			
[25+ yaş - age]			
Yıl	Toplam	Erkek	Kadın
2011	7,3	8,3	6,4
2012	7,4	8,4	6,5
2013	7,6	8,5	6,7
2014	7,8	8,7	6,9
2015	7,9	8,9	7,0
2016	8,1	9,0	7,2
2017	8,3	9,2	7,4
2018	8,5	9,4	7,6
2019	8,7	9,5	7,9
2020	8,9	9,7	8,1
2021	9,1	9,8	8,3
2022	9,2	10,0	8,5

Kaynak: TÜİK (2023), İstatistiklerle Kadın

*Bilinmeyenler ve yabancılar kapsama alınmamıştır.

Tablo 2.1'e göre hem erkeklerin hem de kadınların eğitim süreleri genel olarak artış göstermektedir. Özellikle 2011 yılına kıyasla 2022 yılına kadar önemli bir artış yaşandığı görülmektedir. 2011 yılında toplam ortalama eğitim süresi 7,3 yıl iken, bu oran 2022 yılında 9,2 yıla ulaşmıştır. Erkekler ve kadınlar arasındaki farklar ise dikkat çekicidir. Erkeklerin ortalama eğitim süresi her yıl artarken, kadınların eğitimi de bir artış göstermiş ancak erkeklere göre genellikle daha düşük bir seviyededir. Kadınların eğitim sürelerinin arttığı her yıl, iş gücüne katılımlarının artması ve özellikle yönetim pozisyonlarındaki temsillerinin güçlenmesi açısından önemli bir gösterge olmaktadır. Kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi, sadece toplumsal cinsiyet eşitliğini değil, aynı zamanda ekonomik kalkınmayı da destekleyen bir faktör olmaktadır. Tablodaki verilere bakıldığında kadınların eğitim seviyelerindeki iyileşmenin ekonomik kalkınma sürecinde kadınların iş gücüne katkısını artıracak ve ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkiler yaratacağı söylenebilmekte fakat kadınlar ile erkekler arasındaki eğitim süresi farkının hala belirgin olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kadınların eğitimi konusunda daha fazla politikaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Tablo 2. 2. Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre 15 Yaş Üstü İşgücü Durumu (2021-2022)

Eğitim Durumu	İŞ GÜCÜNE KATILIM ORANI			
	2021		2022	
	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN
Okuryazar olmayan	29,6	12,8	30,6	13,9
Lise Altı Eğitim	65,3	25,3	65,9	27,1
Lise	68,9	32,5	72,1	36,1
Mesleki ve Teknik Lise	80,1	38,5	81,5	43,0
Yükseköğretim	84,6	67,6	85,1	68,8
Toplam	70,3	32,8	71,4	35,1

İSTİHDAM ORANI				
Eğitim Durumu	2021		2022	
	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN
Okuryazar olmayan	25,3	12,1	27,1	13,4
Lise Altı Eğitim	58,0	22,5	60,0	24,4
Lise	60,8	26,0	64,9	29,2
Mesleki ve Teknik Lise	71,9	30,1	74,4	34,8
Yükseköğretim	76,7	56,2	78,0	58,3
Toplam	62,8	28,0	65,0	30,4

Kaynak::TÜİK, (2023), İşgücü istatistikleri

Tablo 2.2'ye göre, Türkiye'deki iş gücüne katılım oranı ve istihdam oranlarını, cinsiyet ve eğitim durumuna göre 2021 ve 2022 yıllarında göstermektedir. Her iki yıl için de erkekler ve kadınlar arasındaki farklar, eğitim durumu temelinde incelenmiştir. Veriler, kadınların iş gücüne katılımı ve istihdama katılma oranlarının erkeklere kıyasla hala belirgin şekilde daha düşük olduğunu, ancak bazı eğitim düzeylerinde bu farkların azalmaya başladığını ortaya koymaktadır. İlk olarak okuryazar olmayanlar arasında, erkeklerin iş gücüne katılım oranı %29,6 iken, kadınların oranı %12,8'dir. 2022 yılına gelindiğinde, bu fark biraz daha daralmış olsa da (erkekler için %30,6, kadınlar için %13,9) kadınların daha düşük iş gücüne katılım oranları dikkat çekmektedir. Bu durum, okuryazarlık ve eğitim seviyesinin artırılmasının, kadınların iş gücüne daha etkin bir şekilde katılımını sağlayacağına işaret etmektedir. Lise altı eğitim durumu ile değerlendirdiğimizde, 2021'de erkeklerin iş gücüne katılım oranı %65,3, kadınlar ise %25,3 olarak kaydedilmiştir. 2022'de erkeklerin oranı %65,9'a çıkarken, kadınların oranı %27,1'e yükselmiştir. Bu artış, kadınların eğitim seviyelerinin artmasıyla iş gücüne daha fazla katıldıklarını göstermektedir, ancak yine de erkeklere kıyasla büyük bir fark bulunmaktadır. Lise altı eğitim düzeyinin, kadınların iş gücüne katılım oranı açısından sınırlayıcı bir faktör olmaya devam ettiğini söylemek mümkündür. Lise mezunları için iş

gücüne katılım oranları 2021 yılında erkeklerde %68,9, kadınlarda %32,5 iken, 2022 yılında erkeklerde %72,1, kadınlarda ise %36,1 olmuştur. Bu artış, kadınların lise eğitimine erişiminin arttığını ve bunun iş gücüne katılımlarını artırdığını göstermektedir. Ancak yine de erkekler ile kadınlar arasındaki fark büyük olmaktadır. Mesleki ve teknik lise mezunları arasında erkeklerin iş gücüne katılım oranı 2021'de %80,1, kadınların oranı ise %38,5'tir. 2022'de bu oranlar sırasıyla %81,5 ve %43,0'a yükselmiştir. Yükseköğretim düzeyinde ise iş gücüne katılım oranları belirgin şekilde daha yüksek olmuştur. 2021 yılında erkeklerin iş gücüne katılım oranı %84,6, kadınların oranı %67,6 iken, 2022'de erkeklerde %85,1, kadınlarda ise %68,8 olmuştur.

Tablo 2. 3. Türkiye’de Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranları (2021-2022)

Eğitim Durumu	İŞSİZLİK ORANI			
	2021		2022	
	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN
Okuryazar olmayan	14,5	5,3	11,6	3,8
Lise Altı Eğitim	11,1	11,2	8,9	10,0
Lise	11,7	19,9	10,0	19,1
Mesleki ve Teknik Lise	10,2	21,8	8,7	19,1
Yükseköğretim	9,3	16,8	8,3	15,2
Toplam	10,7	14,7	8,9	13,4

Kaynak: (2024). İstatistiklerle Kadın, Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri Web Portalı

Tablo 2.3’e göre, Türkiye’de işsizlik oranlarını cinsiyet ve eğitim durumu açısından 2021 ve 2022 yıllarında karşılaştırmalı olarak göstermektedir. Verilere göre, hem erkekler hem de kadınlar arasında işsizlik oranları eğitim seviyelerine göre farklılık göstermektedir. Genel olarak, işsizlik oranlarının yükseköğretim seviyesinden lise altı eğitime kadar değişiklik gösterdiği ve kadınların işsizlik oranlarının erkeklerden daha

yüksek olduğu görülmektedir. Kadın işsizlik oranları, özellikle lise ve mesleki teknik lise seviyesinde erkeklere kıyasla belirgin şekilde daha yüksek olmaktadır. 2021 yılında lise mezunu kadınların işsizlik oranı %19,9 iken, erkeklerde bu oran %11,7 olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılında ise lise mezunu kadınların işsizlik oranı %19,1 olarak kaydedilmiş, ancak erkeklerde işsizlik oranı %10'a düşmüştür. Bu veriler, lise mezunu kadınların iş gücü piyasasında yeterince istihdam edilmediklerini ve erkeklere kıyasla daha fazla işsizlik riski ile karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir. Benzer şekilde mesleki ve teknik lise mezunu kadınların işsizlik oranı 2021 yılında %21,8, 2022 yılında ise %19,1 olarak kaydedilmiştir. Erkeklerde ise bu oranlar sırasıyla %10,2 ve %8,7 olmuştur. Bu durum, mesleki eğitim alan kadınların bile iş gücü piyasasında erkekler kadar kolay iş bulamadıklarını ve işsizlik riskinin kadınlar açısından daha yüksek olmaya devam ettiğini ortaya koymaktadır. Yükseköğretim mezunları açısından değerlendirildiğinde, 2021 yılında üniversite mezunu kadınların işsizlik oranı %16,8 iken, erkeklerde bu oran %9,3 olarak kaydedilmiştir. 2022 yılında ise kadınlarda işsizlik oranı %15,2'ye, erkeklerde ise %8,3'e düşmüştür. Bu veriler, üniversite mezunu kadınların işsizlik oranının erkeklere kıyasla yaklaşık iki kat daha yüksek olmaya devam ettiğini göstermektedir. Toplam işsizlik oranlarına bakıldığında, 2021 yılında kadınların işsizlik oranı %14,7, erkeklerin ise %10,7 olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılında bu oran kadınlarda %13,4'e, erkeklerde ise %8,9'a gerilemiştir. Genel düşüş eğilimine rağmen, kadın işsizlik oranlarının erkeklere kıyasla hala önemli ölçüde yüksek olması, kadın istihdamındaki yapısal sorunların devam ettiğini göstermektedir. Türkiye'de ekonomik kalkınma sürecinde kadın işsizlik oranlarının düşürülmesi, kadınların daha fazla istihdam edilmesini sağlayacak politikaların geliştirilmesini gerektirmektedir.

Tablo 2. 4. Sektör ve Cinsiyete Göre Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlı Olmadan Çalışanların Toplam İstihdamdaki Oranı (2010-2023)

Yıllar	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek (Tarım)	Kadın (Tarım)	Toplam (Tarım)	Erkek (Tarım Dışı)	Kadın (Tarım Dışı)	Toplam (Tarım Dışı)
2010	37,2	58,5	43,3	75,7	96,1	85,5	28,6	30,8	29,1
2011	35,6	57,8	42,1	72,5	96,2	83,8	27,2	29,8	27,8

2012	32,7	54,2	39,0	72,6	96,0	83,6	23,7	27,1	24,5
2013	30,2	52,0	36,7	71,8	96,3	83,3	21,2	26,0	22,4
2014	29,3	48,4	35,0	71,8	94,4	82,3	21,1	25,9	22,3
2015	28,2	46,1	33,6	70,2	94,0	81,2	20,2	24,1	21,2
2016	28,8	44,3	33,5	72,2	94,2	82,1	20,8	24,2	21,7
2017	29,2	44,6	34,0	74,4	94,2	83,3	21,0	25,0	22,1
2018	29,4	42,1	33,4	76,2	90,9	82,7	21,2	24,9	22,3
2019	30,9	42,2	34,5	79,5	95,7	86,6	22,4	24,2	23,0
2020	27,7	37,1	30,6	76,2	94,3	83,5	18,9	20,2	19,3
2021	25,9	35,9	29,0	77,7	94,2	84,6	17,0	18,7	17,5
2022	23,4	33,8	26,8	72,6	90,1	80,0	15,7	19,2	16,8
2023	23,1	32,2	26,1	73,5	90,6	80,6	15,6	18,8	16,6

Kaynak: TÜİK (2024), Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri Web Portalı.

Tablo 2.4'te 2010-2023 yılları arasında sektör ve cinsiyetlere göre sosyal güvenlik kuruluşuna kayıt olmadan çalışanların istihdam oranı verileri yer almaktadır. 2010 yılından sonra toplam kayıt dışı kadın istihdam oranlarında bir düşüş gözlemlenmesine rağmen kayıt dışı erkek istihdam oranlarına göre yaklaşık %10 civarında daha yüksektir. Tarım sektöründe kadınların kayıt dışı çalışma oranları %96 oranlarındadır ve erkekler de ise bu oranlar en yüksek olarak %76 civarında görülmektedir. Kadınlar tarım sektöründe erkeklere oranla kayıt dışı istihdam oranları %20 civarında daha yüksektir. Tarım dışı sektörde ise kadın istihdam oranı ve erkek istihdam oranı arasındaki fark daha düşüktür fakat yine de kadın kayıt dışı istihdam oranı erkek kayıt dışı istihdam oranından yüksektir ve farkı kapatamamaktadır.

Yukarıda yer alan TÜİK verileri, Türkiye'deki kadınların eğitim durumu, iş gücüne katılım oranları, istihdam düzeyleri ve işsizlik oranlarına ilişkin önemli bilgiler

sunmaktadır. Türkiye’de kadınların eğitim düzeyi, iş gücüne katılımı, istihdamı ve kayıt dışı çalışma oranlarına dair son yıllarda elde edilen veriler, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin çeşitli boyutlarını gözler önüne sermiştir. Öncelikle kadınların eğitim seviyesinde genel olarak artış görülmektedir. Eğitim seviyesindeki bu artış, kadınların daha fazla istihdam edilmesine ve ekonomik kalkınmaya daha fazla katkı sunması açısından olumlu bir gelişme olarak görülmektedir. Kadınlar ile erkekler arasındaki eğitim seviyesi farkı, günümüzde hâlen devam etmekte ve bu durum kadınların iş hayatında yeterince temsil edilememelerinde başlıca nedenlerinden biri olarak görülmektedir.

Eğitim seviyesine göre iş gücüne katılım oranları incelendiğinde, kadınların eğitim seviyeleri yükseldikçe iş gücüne katılım oranlarının da yükseldiği görülmektedir. Özellikle yükseköğretim mezunu kadınların iş gücüne katılımı görece yüksek olsa da erkeklerle aradaki fark tamamen kapanmamıştır. İlköğretim düzeyinde ise kadınların iş gücüne katılım oranı oldukça düşüktür. Bu durum, eğitim seviyesinin kadınların ekonomik hayata katılımları üzerinde belirleyici bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Buna rağmen, kadınlar aynı eğitim seviyesindeki erkeklere kıyasla daha düşük istihdam edildiği ve daha yüksek seviyede işsizlik oranlarıyla karşı karşıya kaldıkları tespit edilmiştir. Özellikle lise ve mesleki teknik lise mezunu kadınların, işsizlik yönünden daha dezavantajlı durumda olduğu görülmektedir. Üniversite mezunu kadınların bile erkeklere oranla yaklaşık iki kat daha fazla işsizlik yaşaması, toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığı ve yapısal sorunların varlığını gözler önüne sermektedir.

Bir diğer dikkat çeken bulgu ise kayıt dışı istihdamda kadınların erkeklere oranla daha yüksek seviyede yer alması olmuştur. Özellikle tarım sektöründe istihdam edilen kadınların neredeyse tamamı kayıt dışı çalışması, bir yandan kadınların sosyal güvenlikten mahrum kalmalarına yol açarken, diğer taraftan ülke ekonomisinde kırılganlıklarının artmasına neden olmaktadır. Ayrıca tarım dışı sektörlerde de kadınlar daha fazla kayıt dışı istihdam edildiği görülmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, kadınların eğitim almalarında önemli iyileşmeler sağlanmış olsa da bu durum istihdam göstergelerine eşit şekilde yansımamaktadır. İş gücüne katılım, istihdam ve işsizlik oranlarının, toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliğin olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu nedenle, yalnızca

eğitim alanında değil; iş gücü piyasasında da kadınları destekleyici politikaların geliştirilmesi, kayıt dışı çalışmanın denetlenerek ortadan kaldırılması ve çalışma koşullarında fırsat eşitliğinin sağlanması gerekmektedir. Kadınların ekonomik hayata aktif ve eşit bir şekilde katılımı, sadece bireysel refahı değil, aynı zamanda ülke ekonomisinin kalkınmasına da büyük bir destek sağlayacaktır.

2.11. Kadın İstihdamının Sektörel Dağılımı

Türkiye’de kadın istihdamının sektörel dağılımı, iş gücü piyasasındaki toplumsal cinsiyet dinamiklerini anlamak için önemli bir gösterge sunmaktadır. Kadınların sektörel istihdamı, ekonomik yapı, eğitim düzeyi ve toplumsal cinsiyet normları gibi çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Kadınların iş gücüne katılımı, genellikle belirli sektörlerde yoğunlaşmakta ve bu yoğunlaşma, kadınların ekonomik yaşamdaki rollerini şekillendirmekte ama kadınların sektörel dağılımı incelendiğinde belirgin eşitsizliklerin ve yapısal sorunların devam ettiği görülmektedir. Kadınların yedek işgücü olarak görülmesi, toplumsal cinsiyet algısının oluşturduğu tabular, eğitim imkânlarında yaşadıkları eşitsizlik, ücret ayrımcılığı, kendilerine atfedilen toplumsal rol ve sorumluluklar gibi gerek ailevi ve toplumsal gerekse iş hayatı dâhilinde oluşan olumsuz etkenlerdir (Ak, 2021: 476).

Hizmet sektörü, Türkiye’de kadın istihdamının en yoğun olduğu sektörlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Eğitim, sağlık, turizm, perakende ve finans gibi alanlar, kadınların iş gücüne katılımında önemli bir paya sahip bulunmaktadır. Bu sektörler, kadınların iş gücü piyasasına daha kolay erişim sağladığı alanlar olarak dikkat çekmektedir. Özellikle eğitim ve sağlık sektörlerinde kadınların yoğun olarak istihdam edilmesi, onların toplumsal ve ekonomik hayattaki görünürlüğü artırarak fakat hizmet sektöründe kadınlar genellikle düşük ücretli, yarı zamanlı ve alt kademedeki pozisyonlarda yoğunlaşmakta ve bu durum, kadın istihdamının kalitesini sınırlamaktadır. Ayrıca Gerelioğlu (2022: 8-22) çalışmasında işçi ve işveren açısından kadın istihdamının görünümü Denizli örneği üzerinden incelenmektedir. Yazar, Denizli ilindeki kadın iş gücünün işçi ve işveren perspektifinden nasıl görüldüğünü, kadın istihdamına dair

karşılaşılan zorlukları ve iş gücüne katılımın artmasına yönelik önerileri tartışmaktadır. Çalışma, yerel düzeyde kadın iş gücünün ekonomik ve sosyal etkilerini incelemektedir.

Genel olarak tarım sektörü, kadınların istihdam edildiği bir diğer önemli alan olarak dikkat çekmektedir. Türkiye’de kırsal bölgelerde yaşayan kadınlar, tarımsal üretimin temel unsurlarından biri olarak önemli bir rol oynamaktadır. Kadınlar, aile çiftliklerinde ücretsiz aile işçisi olarak çalışmakta ve bu durum, onların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarını zorlaştırmaktadır. Çalışan kadının durumu sektörel olarak incelendiğinde kadınların yoğun olarak tarım sektöründe istihdam edildiği tespit edilmiştir. Yıllar itibariyle tarım sektöründe çalışan kadın sayısı artmıştır. Ancak bu artış diğer sektörlerde de meydana geldiğinden, toplam kadın çalışanlar içinde tarım sektöründe çalışanların oranı düşmüştür (Berber ve Eser, 2008:13). Tarım sektöründe kadınların emeği, büyük ölçüde kayıt dışı olarak değerlendirildiği için, bu sektörde çalışan kadınların sosyal güvenceden yoksun olduğu görülmektedir. Tarımda kadın istihdamının kayıt altına alınması ve bu alandaki çalışma koşullarının iyileştirilmesi, kadınların ekonomik yaşamdaki statülerini güçlendirmek için kritik bir önem taşımaktadır.

2.12. Kadın İstihdamının Ekonomik ve Sosyal Etkileri

Kadın istihdamı, ekonomik kalkınma ve toplumsal refah üzerinde derin etkiler yaratan kritik bir unsurdur. Kadınların iş gücüne katılımı, yalnızca bireysel ekonomik bağımsızlıklarını güçlendirmekle kalmamakta, aynı zamanda ekonomik büyümeye ve sosyal eşitliğe önemli katkılar sağlamaktadır. Kadın istihdamının etkileri, ekonomik verimlilikten toplumsal cinsiyet eşitliğine kadar geniş bir yelpazede değerlendirilmektedir. Kadınların iş gücüne katılımı, ekonomik büyümeyi destekleyen temel faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede Karlılar ve Kırıl (2019: 31-49) çalışmasında kadın iş gücüne katılımı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, ülke grupları için panel veri analizi kullanılarak araştırılmaktadır. Yazarlar, farklı ülke gruplarındaki kadın iş gücüne katılım oranlarını ve bu oranların ekonomik büyüme ile ilişkisini incelemektedir. Çalışma, kadın iş gücüne katılımın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini analiz etmekte ve bu ilişkinin farklı ülkelerde nasıl şekillendiğini tartışmaktadır. Kadın istihdamındaki artış, iş gücünün büyüklüğünü ve çeşitliliğini

artırarak ekonomik üretkenliği desteklemektedir. Kadınların iş gücüne katılımı, özellikle hizmet ve teknoloji gibi sektörlerde yenilikçiliği teşvik etmekte ve ekonomik kalkınmayı hızlandırmaktadır.

Kadın istihdamı, hane halkı gelirini artırarak gelir dağılımındaki eşitsizliklerin azalmasına katkı sağlamaktadır. Kadınların ekonomik yaşama katılımı, hane halkı gelirlerini desteklemekte ve yoksullukla mücadelede etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir. Özellikle düşük gelirli ailelerde kadınların istihdama katılımı, çocukların eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarına daha fazla kaynak ayrılmasını mümkün kılmaktadır. Kadınların iş gücüne katılımı, toplumsal yapının daha eşitlikçi bir hale gelmesini sağlamakta ve kadınların toplumsal hayattaki görünürlüğünü artırmaktadır. Kadınların iş gücüne katılımı, ailelerin eğitim ve sağlık hizmetlerine ayırdığı bütçeyi artırarak çocukların daha iyi eğitim ve sağlık koşullarına erişimini desteklemektedir. Kadınları istihdam edecek işverenler de düzenlenen seminerlerle kadın işgücü çalıştırma konusunda eğitilmelidir. Yapılacak düzenlemelerle işverenlerin işyerinde, kadınlara erkeklerle eşit fırsatlar tanımaları sağlanmalıdır. Kadınlar için yeni iş sahaları yaratmaya çalışılmalı, bu konuyla ilgili olarak hükümet tarafından yatırımlar için teşvikler verilmelidir (Berber ve Eser, 2008:14).

Çalışan anneler, çocuklarına daha iyi bir gelecek sunabilmek için kaynaklarını daha etkin bir şekilde yönetmekte ve bu durum, toplumsal refahın artmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca çalışan kadınlar, özellikle kız çocukları için rol model oluşturarak onların eğitim ve kariyer hedeflerini şekillendirmektedir. Kadınların ekonomik yaşama entegrasyonu, toplumsal normların dönüşümünde kritik bir rol oynamaktadır. Kadınların iş gücüne katılımı, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini sorgulamakta ve kadınların toplumsal hayattaki rollerini çeşitlendirmektedir. Ekonomik bağımsızlık kazanan kadınlar, toplumsal karar alma süreçlerinde daha etkin bir şekilde yer almakta ve toplumsal yapının daha eşitlikçi bir hale gelmesine katkıda bulunmaktadır. Bununla beraber Korkmaz ve Budak (2022: 19-23) çalışmasında ekonomik kalkınma ve kadın, Türkiye örneği üzerinden incelenmektedir. Yazarlar, kadın iş gücünün Türkiye'deki ekonomik kalkınmaya katkılarını araştırmaktadır. Çalışma, kadın istihdamının ekonomik büyüme, kalkınma ve sosyo-ekonomik gelişme üzerindeki etkilerini tartışmaktadır.

Kadın istihdamının ekonomik ve sosyal etkileri büyük olmakla birlikte, bu etkilerin tam anlamıyla hayata geçebilmesi için çeşitli engellerin aşılması gerekmektedir. Kadınların iş gücü piyasasındaki fırsatlara erişimindeki eşitsizlikler, kayıt dışı istihdamın yaygınlığı ve bakım yükünün büyük ölçüde kadınların omuzlarına yüklenmesi, kadın istihdamının potansiyel etkilerini sınırlamaktadır. Gelişmiş ekonomiler tarafından az gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilere önerilen söz konusu politikaların tersine gelişmiş ekonomilerde insanın refahını artırmaya yönelik olarak sosyal devlet vardır ve izlenen politikalara bağlı olarak gelir dağılımı eşitsizlikleri de daha azdır. Ayrıca gelişmiş ekonomilerde insana yatırım alanında devletin varlığı nedeniyle bu ülkelerde gelişmekte olan ekonomilerde yaşanan gelir dağılımı eşitsizliğinin ağır ekonomik ve sosyal maliyetlerinin olmadığı ifade edilebilir (Palabıyık, 2009:155). Kadınların iş gücüne katılımının artırılması, hem bireysel refah düzeylerini yükseltmekte hem de toplumsal kalkınmaya katkıda bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerde kadınların iş gücü piyasalarında bulunmuş oldukları konum gelişmekte olan ülkeler için örnek bir gösterge sergilemektedir. Gelişmekte olan ülkeler kadınların iş gücü piyasasındaki konumlarını iyi bir duruma getirmeden kalkınma hedeflerine ulaşmakta zorlanırlar. Kadınların iş gücü piyasasındaki konumu ülkelerin gelişmişlik düzeyleri açısından da önemlidir (Çakmak, 2021: 57). Kadın istihdamını destekleyen politikaların yaygınlaştırılması, ekonomik ve sosyal faydaların artırılması için hayati bir önem taşımaktadır. Kadınların ekonomik yaşamdaki varlığının güçlenmesi, daha adil, eşitlikçi ve sürdürülebilir bir toplumsal yapının oluşmasına olanak sağlamaktadır.

2.12.1. Ekonomik Etkiler

Kadın istihdamı, hane halkı gelirini artırarak gelir dağılımındaki eşitsizliklerin azaltılmasına katkıda bulunmaktadır. Kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları, sadece bireysel refah düzeylerini artırmakla kalmamakta, aynı zamanda ailelerin ekonomik istikrarını da sağlamaktadır. Kadınların çalışarak elde ettikleri gelir, özellikle düşük gelirli ailelerde çocukların eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarına daha fazla kaynak ayrılmasını mümkün kılmaktadır. Kadın istihdamı, yoksullukla mücadelede etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir. Çalışan kadınlar, ekonomik anlamda ailelerine katkıda bulunmakta ve bu durum, yoksulluk döngüsünün kırılmasına olanak tanımaktadır. Kadınların gelir elde etmesi, hane halklarının yaşam standartlarını

yükseltmekte ve toplumsal refahı artırmaktadır. Bu çerçevede kadınların iş gücüne katılımı, iş gücü piyasasındaki çeşitliliği artırarak verimlilik üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. Genel olarak kadın girişimciliği, ekonomik büyümeye ve istihdam yaratımına önemli katkılar sunmaktadır. Kadın girişimciler, sadece kendi gelirlerini artırmakla kalmamakta, aynı zamanda iş gücü piyasasında yeni fırsatlar yaratarak ekonomik yapının gelişimine katkıda bulunmaktadır. Kadının işgücü piyasalarında aktif olarak yer alması bir ülkenin kalkınmışlığına ilişkin göstergelerden biridir ve bu konunun üzerinde özellikle son yıllarda sıklıkla durulmaktadır. Kadının girişimci olarak ekonomiye sağladığı en önemli katma değeri; sosyal girişimci olmasıdır (Günday, 2011: 196). Kadınların iş dünyasında daha fazla yer alması, ekonomik çeşitliliği artırmakta ve yerel kalkınmayı desteklemektedir.

2.12.2. Sosyal ve Kültürel Etkiler

Kadınların ekonomik yaşama katılımı, yalnızca bireysel düzeyde refah artışı sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda toplumsal normların dönüşümüne, toplumsal cinsiyet eşitliğinin güçlenmesine ve sosyal dayanışmanın artmasına olanak tanımaktadır. Gelişmiş ülkelere göre kadın emeğinin, istihdama katılım boşluklarının yüksek düzeyde olmasının yanı sıra verimsiz sektörlerde istihdamının daha yoğun olması yapılan analizlerde de görüldüğü gibi üretim olanakları ve demografik değişkenler kanalıyla makroekonomik büyüklükleri olumsuz etkilemektedir. Bu kanallar doğurganlık oranı, tasarruf düzeyi, kayıt dışı çalışma, sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliği, bağımlı nüfus oranı vb. olarak dikkat çekmektedir (Aytekin, 2017: 167).

Kadınların çalışma hayatına katılımı, eğitime ve bilinçlenmeye yönelik talebi artırmaktadır. Çalışan kadınlar, eğitim ve mesleki gelişim konularına daha fazla önem vermekte ve bu durum, hem kendilerinin hem de çocuklarının eğitim seviyelerini yükseltmektedir. Kadınların ekonomik yaşamdaki aktif rolleri, toplumsal bilinçlenmeye katkıda bulunmakta ve kadınların haklarına yönelik farkındalığın artmasını sağlamaktadır. Ülkemizde kadınların çalışma hayatına neden yeteri kadar dâhil olmadıkları, kadınların girişimci olmalarının önündeki engeller etraflıca araştırılmalıdır. Ayrıca diğer ülkelerdeki kadın girişimciliğine dair veriler ile Türkiye'deki kadın girişimciliğine dair veriler incelenerek ülkemizdeki kadın girişimciliğinin mevcut durumu üzerine bir değerlendirmeler yapılmalıdır (Balkaya, 2020: 3). Kadınların

ekonomik yaşama katılımı, onların toplumsal ve siyasal karar alma süreçlerindeki rollerini de güçlendirmektedir. Ekonomik bağımsızlıklarını kazanan kadınlar, yerel ve ulusal düzeyde daha fazla temsil edilmekte ve toplumsal sorunların çözümüne yönelik daha etkin bir şekilde katkıda bulunmaktadır. Kadınların iş gücüne katılımı, toplumsal yapının daha demokratik ve kapsayıcı bir hale gelmesine olanak tanımaktadır.

2.13. Türkiye’de Kadın İstihdamının Geliştirilmesi İçin Politikalar

Türkiye’de kadın istihdamının artırılması ve geliştirilmesi, ekonomik kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerine ulaşılması açısından kritik bir öneme sahiptir. Kadınların ekonomik yaşama tam anlamıyla entegrasyonu, sadece bireysel refah düzeyini artırmakla kalmamakta, aynı zamanda toplumsal refahı ve ekonomik büyümeyi desteklemekte ama kadın istihdamının geliştirilmesi için yapısal sorunların çözülmesi, mevcut engellerin aşılması ve etkili politikaların uygulanması gerekmektedir. Bu politikalar, kadınların iş gücüne katılımını teşvik eden sosyal, ekonomik ve hukuki düzenlemeleri içermektedir. Türkiye’de kadınlar hukuki açıdan haklarını çok daha önceleri kazanmalarına rağmen bu haklarını günlük gereksinimlere çok fazla uyarlayamamışlardır. Dönem dönem özellikle de savaş yıllarında kadınların istihdam oranları erkeklerin istihdam oranlarından fazla olmuştur (Erdoğan ve Yaşar, 2018: 27). Kadın istihdamını artırmak için eğitim politikaları önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir. Kadınların eğitime erişimini kolaylaştıracak programların yaygınlaştırılması, onların iş gücü piyasasında daha güçlü bir şekilde yer almalarını sağlamaktadır. Özellikle mesleki eğitim programları, kadınların ihtiyaç duyulan alanlarda beceriler kazanmasını desteklemekte ve istihdam edilebilirliklerini artırmaktadır. STEM (bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik) alanlarında kadınların temsiliyetini artırmaya yönelik eğitim politikaları, kadınların daha geniş bir iş piyasasına erişimini sağlamaktadır. Kadınların eğitime kalkınma planlarında özel bir önem atfedilmesine karşın, eğitim seviyelerinde artış görülmekle birlikte bu noktada kadınların hâlâ erkeklerin gerisinde oldukları anlaşılmaktadır. Günümüze değin geçen sürede, kalkınma planlarının erken dönemlerinde kadınların eğitiminin, kız sanat enstitüleri ve kız teknik öğretim okulları aracılığıyla kendilerine uygun mesleklere hazırlanmaları vurgusuyla yer aldığı, zamanla bu bakış açısının farklılaştığı ifade edilebilir (Polat, 2024: 1088). Ayrıca kırsal bölgelerdeki kadınlar için mesleki eğitim fırsatlarının artırılması, bölgesel

eşitsizliklerin azaltılmasına katkı sağlamaktadır. Kadın istihdamının geliştirilmesi için kayıt dışı çalışmanın önlenmesi büyük bir önem taşımaktadır. Kadınların sosyal güvenceli işlerde çalışmasını teşvik eden politikalar, kayıt dışı ekonominin küçülmesine katkıda bulunmaktadır.

Zaman içerisinde kadın haklarına yönelik çeşitli reformlar yapılsa da kadın istihdamı ile ilgili tam bir yasal düzenleme olduğunu söylemek olanaksızdır. Çocukların bakımı, iş hayatını düzenleyen yasalarda kadının sorumluluğunda görülmekte olup iş hayatı ile aile hayatını entegre edecek düzenlemelerle karşılaşmamaktadır. Çocuk bakımı sebebiyle işinden ayrılan kadınların, yeniden işgücü piyasasına dönüşünü sağlamak konusunda ciddi manada bir politikanın varlığından bahsetmek olanaksız görünmektedir (Aksoy, 2018:134). Bu bağlamda kadın iş gücüne yönelik sosyal güvenlik prim teşvikleri ve esnek çalışma modellerinin yasal çerçeveye oturtulması, kadınların iş gücü piyasasında daha güvenli bir şekilde yer almasını sağlamaktadır. Bu çerçevede kadınların iş gücüne katılımını artırmak için, çocuk ve yaşlı bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması kritik bir öneme sahiptir. Bakım hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması, kadınların ev içi sorumluluklarını hafifleterek ekonomik yaşama katılımlarını desteklemektedir. Kadın istihdamını geliştirmek için kadınların üst düzey yönetim pozisyonlarına erişimini destekleyen politikaların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Cam tavan etkisini kırmaya yönelik eğitim ve liderlik programları, kadınların yönetim kademelerinde daha fazla yer almasını sağlamaktadır. Kadınların her geçen gün iş hayatına daha fazla oranda katılımı ile birlikte ekonomide yarattıkları değişim, ekonomik ve sosyal anlayışta hâkim olan kalıp yargılarda da değişim yaşanmasına yol açmıştır. Eskiden kadının çalışma alanı daha sınırlıyken, artık çok farklı alanlarda kadınlar kendilerini gösterebilmektedir (Balkaya, 2020: 90).

2.13.1. Eğitim Politikaları

Eğitim politikaları, kadınların ekonomik yaşama katılımını artırmak ve iş gücü piyasasında daha güçlü bir konuma gelmelerini sağlamak için temel bir araç olarak değerlendirilmektedir. Dünya nüfusunun neredeyse yarısını oluşturan kadınların işgücüne katılımda erkeklerin gerisinde kalması toplumların dikkatini çeken ve çözümü için politika önerileri geliştirilen önemli konular arasındadır. Her ülkenin farklı dinamikleri olmakla birlikte değişmeyen eşitlik konusu üzerinde gerçekleştirilen çeşitli tartışmalar,

fikir alışverişleri, kararlar dünyanın farklı noktalarındaki ülkeleri harekete geçirmekte fayda sağlamıştır (Çakmak, 2021: 57). Türkiye’de kadınların istihdamını geliştirmek için eğitim politikalarının yaygınlaştırılması ve etkinleştirilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Kadınların iş gücüne katılım oranları, eğitim düzeyi ile doğrudan bir ilişki göstermektedir. Eğitim düzeyi yüksek olan kadınlar, iş gücü piyasasında daha fazla yer almakta ve daha nitelikli pozisyonlarda çalışmaktadır.

Eğitim politikalarının önemli bir boyutu, mesleki eğitime erişimin artırılmasıdır. Mesleki eğitim, kadınların belirli sektörlerde ihtiyaç duyulan becerileri kazanmalarını sağlamakta ve onların istihdam edilebilirliklerini artırmaktadır. Eğitim politikalarının yaşam boyu öğrenme yaklaşımını benimsemesi, kadınların iş gücü piyasasındaki değişimlere uyum sağlamalarını kolaylaştırmaktadır. Kadınların kariyerlerini geliştirmelerine ve ekonomik yaşamdaki rollerini güçlendirmelerine olanak tanıyan bu tür programlar, ekonomik dinamizmi ve toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemektedir. Ayrıca kadınların dijital becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitim programlarının artırılması, teknolojik dönüşüm süreçlerine entegrasyonu kolaylaştırmaktadır. Eğitim politikalarının bir diğer önemli unsuru, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifini müfredata entegre etmektir. Eğitim sisteminde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık yaratmak, kadınların çalışma hayatına entegrasyonunu desteklemekte ve toplumsal normların dönüşümüne katkı sağlamaktadır. Bu tür eğitim programları, kadınların iş gücü piyasasındaki karşılaştıkları ayrımcılık ve önyargılarla mücadele etmelerini kolaylaştırmaktadır. Her şeyden önce kadınlar toplumsal cinsiyetçi anlayıştan kaynaklı ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Erkekler herhangi bir girişim fikirlerini uygulamaya koyacaklarında kadınlara göre çevrelerinden daha fazla destek görmektedir. Kadının anne olma, eş olma gibi ailevi rolleri öncelikli vazife olarak toplum tarafından kadına dayatılmaktadır. Bu da kadının iş hayatına gerektiği şekilde önem verememesine ya da iş hayatını aksatmasına yol açmaktadır (Balkaya, 2020: 91).

2.13.2. Sosyal Destek ve Teşvikler

Kadın istihdamının artırılması ve sürdürülebilir hale getirilmesi için sosyal destek ve teşvikler, hayati bir öneme sahiptir. Kadınların ekonomik yaşama entegrasyonunu kolaylaştıran sosyal destek mekanizmaları ve teşvik politikaları, toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemekte ve kadınların iş gücüne katılımını teşvik etmektedir. Sosyal

destek ve teşviklerin etkili bir şekilde uygulanması, kadınların iş gücü piyasasında karşılaştıkları engelleri aşmalarına olanak tanımaktadır. Kadınların iş gücüne katılımını destekleyen en temel sosyal desteklerden biri, çocuk ve yaşlı bakım hizmetleridir. Türkiye’de kadınlar, genellikle çocuk bakımı ve yaşlıların sorumluluğunu üstlenmekte ve bu durum, onların iş hayatına katılımını sınırlamaktadır. Kreş, anaokulu ve bakım evleri gibi hizmetlerin yaygınlaştırılması, kadınların iş gücüne katılımını artıran kritik bir destek mekanizmasıdır. Aile sorumlulukları, çocuk bakımı, toplum değerleri, sosyoekonomik düzey, eğitim seviyesi ve çalışma koşulları gibi birçok faktöre dayanan nedenlerden dolayı kısa vadeli iş gücünden çekilmekte ya da tamamen ayrılmaktadırlar. Bu yüzden esnek çalışma sistemi kadınlara daha cazip gelmekte, bu sayede marjinal üretkenliklerini arttırabilmektedirler (İnce, 2010: 153).

Genel olarak esnek çalışma modelleri, kadınların hem çalışma hayatını hem de ailevi sorumluluklarını dengelemelerine olanak tanımaktadır. Bu tür çalışma modellerinin yasal çerçevede korunması ve sosyal güvenlik haklarının bu modeller kapsamında garanti altına alınması, kadınların iş hayatına daha rahat bir şekilde entegrasyonunu sağlamaktadır. Geleneksel olarak kadının işgücüne olan talebi ekonomik, sosyo-ekonomik ve toplumsal faktörlerden etkilenmektedir. Bu faktörler eğitim düzeyinin, medeni durumun, doğurganlık ve işsizlik oranlarının, ücretlerin ve kadınların yaşları arasında ki farklılıkların kadınların işgücüne katılmalarını belirleyen önemli etmenler olduğunu göstermektedir (İnce, 2010: 155).

2.14. İş ve Aile Hayatı Dengesini Sağlayan Uygulamalar

Kadınların iş gücüne katılımını artırmak ve çalışma hayatında süreklilik sağlamalarını desteklemek için iş ve aile hayatı dengesini sağlayan uygulamalar büyük bir önem taşımaktadır. Kadınlar, genellikle hem çalışma hayatını hem de ailevi sorumluluklarını yerine getirmek zorunda kaldıkları için, bu iki alan arasındaki dengeyi kurmakta zorluk yaşayabilmektedir. İş ve aile hayatı dengesini destekleyen uygulamalar, kadınların ekonomik yaşama entegrasyonunu kolaylaştırmakta ve toplumsal cinsiyet eşitliğine katkıda bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği, tüm bireylerin yaşamın tüm alanlarına katılmaları için aynı fırsatlara, haklara ve kaynaklara sahip olmasını talep eden bir insan hakkıdır. Cinsiyet eşitliği, bireylerin cinsiyetlerine göre ayrımcılığa

uğramamaları ve herhangi bir işte çalışabilmeleri ve topluma eşit bir şekilde katılabilmelerini anlatmaktadır. Toplumsal cinsiyet normlarının hüküm sürdüğü sosyal yapılar içerisinde, kadınlar özel mekânın sınırlarıyla çevrili bir konumda tutulmakta ve kamusal alanın dışına itilmektedirler (Karakuş, 2023:1). Kadınların iş gücüne katılımını artıran en önemli uygulamalardan biri, kreş ve çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılmasıdır. Çalışan anneler, çocuklarının güvenli ve kaliteli bir bakım hizmetine erişebilmesi sayesinde, iş hayatında daha etkin bir şekilde yer alabilmektedir. Türkiye’de kreş ve anaokulu gibi hizmetlerin yaygınlaştırılması, kadınların iş gücü piyasasında süreklilik sağlamalarını desteklemektedir.

2.15. Kadın İstihdamının Ekonomik Kalkınmadaki Yeri

Kadın istihdamı, ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliği ve toplumsal refahın artırılması açısından temel bir dinamik olarak kabul edilmektedir. Kadınların iş gücüne katılımı, yalnızca bireysel gelirlerin artırılmasını sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda ulusal ekonomik büyümeye, üretkenliğin artmasına ve sosyal kalkınmanın hızlanmasına katkıda bulunmaktadır. Ekonomik kalkınma sürecinde kadınların iş gücüne etkin bir şekilde katılımı, hem ekonomik verimliliğin hem de toplumsal eşitliğin sağlanmasında kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda kadın istihdamı, ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşılmasında vazgeçilmez bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede Özalp (2021: 17-33) çalışmasında Türkiye’de kadının iş gücüne katılımı ve eşitsizlik ele alınmaktadır. Yazar, Türkiye'deki kadınların iş gücüne katılımını, bu katılımın karşılaştığı eşitsizlikleri ve bu eşitsizliklerin ekonomik ve sosyal gelişme üzerindeki etkilerini tartışmaktadır. Çalışma, kadın iş gücüne katılımı artırmaya yönelik politika önerileri sunmaktadır. Kadınların iş gücüne katılım oranlarının artırılması, ekonomik büyümenin hızlanmasını sağlamaktadır.

Kadın istihdamı, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında da önemli bir araç olarak görülmektedir. Kadınların ekonomik yaşama aktif bir şekilde katılması, toplumsal cinsiyet rollerine dayalı ayrımcılıkların azalmasını sağlamak ve kadınların toplumsal statüsünü güçlendirmektedir. Bu bağlamda Özdemir (2016a: 29-41) çalışmasında kadın istihdamının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi Türkiye örneği üzerinden incelenmektedir. Yazar, Türkiye'deki kadın iş gücü katılımının ekonomik büyüme

üzerindeki etkilerini ve bu ilişkinin makroekonomik düzeyde nasıl şekillendiğini araştırmaktadır. Çalışma, kadın istihdamının ekonomik kalkınma ve büyüme üzerindeki uzun vadeli etkilerini tartışmaktadır. Kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları, bireysel özgürlüklerini artırmakta ve karar alma mekanizmalarındaki etkinliklerini güçlendirmektedir. Bu süreç, yalnızca kadınlar için değil, toplumun tüm kesimleri için daha eşitlikçi ve adil bir sosyal yapı oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede Aytekin (2017: 7-23) çalışmasında Türkiye’de kadın emeğinin etkinlik sorunu ve makroekonomik etki kanalları araştırılmaktadır. Yazar, Türkiye’de kadın iş gücünün verimliliği ve etkinliği ile ilgili yaşanan sorunları, bu sorunların makroekonomik düzeydeki etkilerini incelemektedir. Çalışma, kadın emeğinin etkin kullanılmamasının ekonomik büyüme ve kalkınma üzerindeki olumsuz etkilerini tartışmaktadır. Kadın istihdamının ekonomik kalkınmadaki rolü, özellikle gelişmekte olan ülkelerde daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde kadınların iş gücüne katılım oranlarının artırılması, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin azaltılmasına, yoksulluğun hafifletilmesine ve toplumsal refahın artırılmasına yardımcı olmaktadır.

Kadınların iş gücüne katılımını sınırlayan toplumsal cinsiyet normları, bakım hizmetlerindeki yetersizlikler ve iş gücü piyasasındaki ayrımcılık, kadınların ekonomik yaşama entegrasyonunu zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda kadın istihdamını artırmaya yönelik politikaların, sosyal destek mekanizmaları ile güçlendirilmesi gerekmektedir. Eğitim fırsatlarının artırılması, esnek çalışma modellerinin yaygınlaştırılması ve kadın girişimciliğini teşvik eden programların uygulanması, kadınların iş gücüne katılımını artırmada önemli bir rol oynamaktadır. Bununla beraber Aslan ve Güngör (2017: 45-59) çalışmasında kadın girişimcilerin ekonomik kalkınmadaki rolü Bingöl ve Diyarbakır örnekleri üzerinden incelenmektedir. Yazarlar, bu iki ildeki kadın girişimcilerin ekonomik kalkınmaya katkılarını araştırmakta ve kadın girişimciliğinin yerel ekonomik yapılar üzerindeki etkilerini incelemektedir. Çalışma, kadın girişimciliğinin yerel ekonomik kalkınmaya nasıl katkı sağladığına dair önemli bilgiler sunmaktadır. Kadın istihdamı, ekonomik kalkınmanın yalnızca bir sonucu değil, aynı zamanda bu sürecin en önemli itici güçlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Kadınların ekonomik yaşama katılımı, iş gücü piyasasında çeşitliliği artırmakta, yenilikçi çözümler üretmekte ve ekonomik büyümeyi sürdürülebilir kılmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler için öncelikli hedef iktisadi

kalkınmayı sağlayarak, sürdürülebilir bir ekonomi başarmaktadır. Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye bu hedef doğrultusunda hareket etmektedir. Türkiye'nin hedefine ulaşması için bölgesel kalkınma önemli bir araçtır. Bölgesel olarak geri kamış yörelerin farklı stratejik planlar ile ülke içindeki gelişmiş bölgeler seviyesine ulaştırmak bölgesel kalkınma planlarının amacıdır (Cerev, 2017:26).

2.15. 1 Kadın İstihdamı ve Verimlilik İlişkisi

Kadın istihdamı ile verimlilik arasındaki ilişki, ekonomik kalkınma sürecinde kritik bir öneme sahip bulunmaktadır. Kadınların iş gücüne katılımı, üretim süreçlerine çeşitlilik ve yenilikçilik kazandırarak ekonomik verimliliği artırmakta, aynı zamanda toplumsal refahın güçlenmesine de katkıda bulunmaktadır. Kadınların ekonomik yaşama entegrasyonu, iş gücü piyasasında farklı beceri ve perspektiflerin bir araya gelmesini sağlamakta, bu da iş yerlerinde daha etkili ve yaratıcı çözümler üretilmesine olanak tanımaktadır. Ülke nüfusunun neredeyse yarısını oluşturan kadınların işgücü piyasasında yer almaları ile ülkenin üretkenliği ve buna bağlı olarak da kalkınmaya katkıları oldukça önem arz etmektedir. Kadının ekonomideki etkinliğinin arttırılması kadına verilen eğitimin temelden ve en yetkin biçimde olması ile mümkündür. Kendine güvenen, erkeklerle her alanda eşit olduğunu hisseden kadın üretimde söz sahibi olacak böylelikle insani farkındalığı olan nesiller yetiştirecektir (Korkmaz ve Budak, 2022: 220). Özellikle eğitim düzeyi yüksek kadınların iş gücüne katılımı, ekonomik büyümenin itici güçlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Eğitimli kadınların mesleki becerileri, yaratıcı düşünme kapasiteleri ve teknolojik yeniliklere adaptasyon yetenekleri, iş yerinde verimlilik artışını desteklemektedir. Bununla beraber Özçiftçi ve İncekara (2023: 41-55) çalışmasında Türkiye'de kadın istihdamının tarihi süreci, sektörel dağılımı ve istihdamın önündeki engeller incelenmektedir. Yazarlar, Türkiye'deki kadın iş gücünün tarihsel gelişimini, sektörel dağılımını ve bu süreçte karşılaşılan engelleri araştırmaktadır. Çalışma, kadın istihdamındaki engelleri aşmaya yönelik çözüm önerileri sunarak, Türkiye'deki kadın iş gücüne katılımın artırılmasına dair politika önerileri geliştirmektedir. Kadınların ekonomik yaşama katılması, yalnızca ekonomik büyümeyi hızlandırmakla kalmamakta, aynı zamanda toplumsal eşitlik ve adalet hedeflerinin gerçekleştirilmesine de yardımcı olmaktadır. İşverenler, birçok farklı nedenden ötürü açık işleri doldurmak için kadın

yerine erkek işçi tercih etmektedirler. İşverenlerin bu tutumları, kadınların iş gücü piyasasından daha da uzaklaşmasına sebep olmaktadır (Gerelioğlu, 2022:1).

Genel olarak kadınların iş gücüne katılımını sınırlayan faktörler arasında toplumsal cinsiyet normları, düşük eğitim seviyeleri, bakım yükümlülükleri ve iş yerindeki ayrımcılık yer almaktadır. Bu bağlamda kadınların iş gücüne katılımını artırmak için eğitim fırsatlarının genişletilmesi, esnek çalışma modellerinin uygulanması ve iş yerinde eşitlikçi politikaların benimsenmesi büyük bir önem taşımaktadır. Bu nedenle kadın istihdamını artırmaya yönelik politikaların güçlendirilmesi, ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşmak için temel bir öncelik olarak ele alınmaktadır. Tüm bunlarla beraber Özduran ve Atik (2021: 21-39) çalışmasında kadın iş gücünün ekonomik kalkınma üzerine etkisi, AB üyesi ve aday ülkeleri üzerine bir uygulama ile incelenmektedir. Yazarlar, AB ülkeleri ve aday ülkeleri arasında kadın iş gücünün ekonomik kalkınmaya etkilerini analiz etmekte, bu ülkelerdeki kadın istihdamının ekonomik büyüme ile olan ilişkisini tartışmaktadır. Çalışma, kadın iş gücünün ekonomik kalkınmaya katkı sağlama yollarını incelemektedir.

2.15.2. Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma

Toplumsal cinsiyet ve kalkınma arasındaki ilişki, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarıyla birlikte ele alınmakta ve bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitliği, kalkınma sürecinin sürdürülebilirliği için kritik bir öneme sahip bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet, bireylerin toplumsal rollerini, sorumluluklarını ve haklarını belirleyen sosyal bir yapıyı ifade etmekte ve bu yapı, çoğu zaman kadınların ekonomik, sosyal ve politik alanlarda erkeklerle eşit fırsatlara sahip olmalarını engellemektedir. Kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları, toplumsal normların dönüşümünü hızlandırmakta ve daha eşitlikçi bir sosyal yapı oluşmasına katkı sağlamaktadır. Kadınların ekonomik yaşama katılması, kalkınmaya katkıyı ve kadın-erkek eşitliğini sağlayacağı için ulaşılmak istenen bir hedeftir. Kadınların ekonomik yaşamda yer alması ancak işgücü piyasalarına katılımlarıyla olanaklıdır; bu da ülkedeki ekonomik verimliliği artırarak, kalkınma anlamında önemli adımlar atılmasına olanak vermektedir (Günday, 2011: 192). Bu süreç, ekonomik kalkınma sürecine hem doğrudan hem de dolaylı olarak olumlu bir şekilde yansımaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, yalnızca kadınların değil, aynı zamanda erkeklerin de toplumsal rollerinin yeniden şekillenmesini gerektirmektedir.

Geleneksel cinsiyet rollerine dayalı iş bölümünün yeniden değerlendirilmesi, hem kadınların hem de erkeklerin ekonomik yaşama daha eşit bir şekilde katılmalarını sağlamaktadır. Kadınların ekonomik yaşama katılımını engelleyen yapısal sorunların çözülmesi, iş gücü piyasasında eşitlikçi politikaların uygulanması ve kadın girişimciliğini teşvik eden programların geliştirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında önemli adımlar olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca Balkaya (2020: 15-35) çalışmasında yerel kalkınmada kadın girişimcilerin rolü Niğde örneği üzerinden incelenmektedir. Yazar, Niğde'deki kadın girişimcilerin yerel kalkınmaya olan katkılarını araştırmakta ve bu girişimciliğin ekonomik büyüme ve kalkınmadaki rolünü tartışmaktadır. Çalışma, kadın girişimciliğinin yerel kalkınma sürecindeki önemini vurgulamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI

3.1. Türkiye’de Ekonomik Kalkınmada Kadın İstihdamının Etkisi Üzerine Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde, kadın istihdamı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ele alan 50 akademik çalışmanın yer aldığı kapsamlı bir literatür taramasına yer verilmiştir. Söz konusu araştırmalar, kadınların iş gücüne katılımının ekonomik kalkınma üzerindeki etkilerini farklı perspektiflerden değerlendirerek, konunun çok boyutlu yapısını ortaya koymuştur. Literatür taramasında hem yurt içi hem de uluslararası kaynaklara yer verilerek Türkiye özelinde karşılaştırma fırsatı oluşmuştur.

Aykın ve Azazi (2024), Türkiye örneği üzerinden kadın istihdamı ile enflasyon arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, iş gücü piyasasındaki kadın varlığının makroekonomik göstergeler üzerindeki etkilerini analiz etmişlerdir. Çalışmada, kadın istihdam oranındaki değişimlerin enflasyon oranları ile anlamlı bir ilişki içinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yazarlar, özellikle düşük gelirli kesimlerde kadınların iş gücüne katılımının artmasının, tüketim kalıpları ve fiyat seviyeleri üzerindeki etkilerine dikkat çekmişlerdir. Sonuç olarak, kadın istihdamı sadece ekonomik büyümeyle değil, aynı zamanda enflasyon gibi diğer ekonomik dinamiklerle de etkileşim içinde olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Eminoğlu, Mutlu ve İmre Bıyıklı (2024), yüksek öğretim görmüş kadın iş gücünün sürdürülebilir büyümeye etkisini inceledikleri çalışmalarında, kümeleme analizi kullanarak bu ilişkinin dinamiklerini analiz etmişlerdir. Çalışma, eğitilmiş kadın iş gücünün, sürdürülebilir ekonomik büyüme süreçlerinde kritik bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Yazarlar, kadınların eğitim seviyesinin arttıkça iş gücü piyasasında daha etkin hale geldiklerini ve bu etkinliğin ekonomik büyümeyi uzun vadeli sürdürülebilir kılmada önemli bir faktör olduğunu vurgulamaktadır. Çalışmanın sonuçları, kadın iş gücünün sadece ekonomik büyümeyi hızlandırmakla kalmayıp, aynı zamanda çevresel ve sosyal sürdürülebilirliği de teşvik ettiğini de göstermektedir.

Eygü ve Oktay (2024), Türkiye’de toplumsal cinsiyet ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarında, kadınların iş gücüne katılımının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini analiz etmişlerdir. Araştırmada, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması ve kadınların iş gücüne katılımının artırılması durumunda ekonomik büyümeye katkı sunacağı ileri sürülmüştür.

Alruwaili ve Mokni (2024)’nin Suudi Arabistan’da yaptıkları çalışmaları 2015–2023 yılları arasında kadın istihdamının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini sektörel ve bölgesel düzeyde incelemişlerdir. Çalışmada, kadın istihdamının gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle ulaştırma, depolama ve iletişim ile toplum, sosyal ve kişisel hizmetler sektörlerinde kadın istihdamının ekonomik büyümeye önemli katkılar sunduğu görülmüştür.

Ayta ve Şen (2023) çalışmalarında, Türkiye’de kadın istihdamının karşılaştığı temel sorunlar detaylı şekilde ele alınmıştır. Ayrıca kadın istihdamını artırmakta başarılı olan bazı ülkelerden örnekler verilerek, bu ülkeler ile Türkiye karşılaştırılmıştır. Araştırmada elde edilen verilere göre, Türkiye’de kadın istihdam oranını katılım oranı gelişmiş ülkelere göre oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun nedeni olarak ise eğitim, bakım hizmetlerinin yetersizliği ve iş gücü piyasasındaki yapısal problemler gösterilmiştir. Yazarlar, kadın istihdamını artırmak için kapsayıcı ve sürdürülebilir politikalara ihtiyaç olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Şahin (2023) çalışmasında kadın iş gücünün kalkınma süreçlerine olan katkılarını ele almıştır. Araştırmada, kadınların ekonomik bağımsızlık kazandıkça, hem kendi yaşam standartlarını iyileştirebildiklerini hem de çocuklarının eğitim ve genel yaşam standartlarını artırabildikleri görülmüştür. Yazar, kadın işçilerin kalkınma sürecinde oynadıkları kritik rolü vurgulamış ve kadınların ekonomik özgürlüklerinin sadece bireysel değil toplumsal kalkınma üzerinde de uzun vadede etkiler yarattığı sonucuna ulaşmıştır.

Saeed ve Shaiekh (2023), Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde kadın iş gücüne katılımı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1982–2019 dönemine ait verilerle analiz etmişlerdir. Çalışma, kadınların istihdamının ekonomik büyüme üzerinde istatistiksel

olarak anlamlı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadınların eğitim, sağlık, ekonomik ve siyasi alanlardaki hak ve fırsatlara erişimini ifade eden kadın güçlendirme endeksinde 10 puanlık bir artış olduğuunda, kişi başına reel GSYİH büyüme hızının yıllık olarak %2 oranında artırdığı tespit edilmiştir.

Guirguis, Donlon, McCarthy, Mehovic ve Mehta (2023) çalışmalarında, G7 ülkelerinin 1980–2020 yılları arasında kadın iş gücüne katılım oranı ile toplam doğurganlık oranı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada elde edilen bulgulara göre kadın iş gücüne katılım oranı ile doğurganlık oranı arasında istikrarlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Arıkan Can (2022)’ın eğitim seviyesi yüksek olan kadın işgücü ile üretim ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmasında, eğitim seviyesi yüksek kadın işgücünün, ekonomik büyüme üzerindeki etkileri incelemiştir. Çalışmada, Türkiye’deki kadın işgücünün artan eğitim düzeyinin, üretim kapasitesini ve dolayısıyla ekonomik büyümeyi olumlu yönde nasıl etkilediğini göstermektedir. Yazar, kadınların iş gücüne katılımının sadece iş gücü piyasası üzerinde değil, aynı zamanda ekonomik büyüme dinamikleri üzerinde de belirgin etkiler yarattığını ileri sürmüştür. Ayrıca, yüksek eğitilmiş kadın işgücünün ekonomiye katkısı özellikle ileri teknoloji ve hizmet sektörlerinde daha fazla hissedildiğı sonucuna ulaşmıştır.

Döğer (2022) çalışmasında, Türkiye’de ekonomik büyüme ve kadın iş gücü arasındaki ilişkiyi ampirik bir araştırma ile incelemiştir. Çalışmada, kadın istihdamının artmasının sadece iş gücü piyasasına katılımı artırmakla kalmayıp, aynı zamanda ekonomik büyümeyi sürdürülebilir kıldığını ve uzun vadede toplumsal kalkınmayı desteklediğı sonucuna ulaşılmıştır. Yazar, kadınların ekonomik faaliyetlere katılımının, toplumsal cinsiyet eşitliğı adına önemli bir adım olduğuna da dikkat çekmiştir.

Konat ve Koncak (2022) çalışmalarında, kadın girişimciliğı ve iş gücüne katılım arasındaki ilişkiyi doğurganlık ve ekonomik büyüme bağlamında ele almışlardır. Çalışmada Fourier testleri kullanarak bu etkileşimler incelenmiştir. Çalışmada elde edilen verilere göre, kadın girişimciliğinin iş gücüne katılımı artıran bir faktör olduğu ve ekonomik büyümeyle de pozitif yönlü bir ilişkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kutluay Şahin (2022) çalışmasında kadın istihdamının ekonomik büyüme üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışmada, kadın istihdamının artmasının ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğini ortaya sonucuna ulaşılmıştır. Yazar, kadınların iş gücüne katılımının özellikle üretkenliği artıran ve iş gücü piyasasının etkinliğini yükselten bir faktör olduğunu ileri sürmüştür.

D’Albis, Greulich ve Ponthière (2021) çalışmalarında, 1980–2005 yılları arasında 100’den fazla ülkeden alınan verilerle kadın istihdamının ekonomik büyüme üzerindeki etkileri analiz etmişlerdir. Çalışmalarında “toplumsal cinsiyet primi” olarak adlandırılan bir avantajın bulunduğu ileri sürmüşlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, kadın iş gücüne katılım oranındaki artışın, kişi başına düşen GSYİH büyümesini önemli ölçüde katkı sunduğu ve ekonomik gelişimi desteklediği görülmüştür.

Yalçinkaya, H., & Dilber, T. (2021)’in Türkiye’de eğitilmiş kadınların istihdama ve ekonomik büyümeye etkisini inceledikleri çalışmalarında, eğitilmiş kadın iş gücünün ekonomiye olan katkıları incelenmiştir. Çalışma, eğitilmiş kadınların iş gücüne katılımının ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönlü etki yarattığını ve kadınların eğitim düzeyinin, ekonomik kalkınma ile doğrudan ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yıldırım ve Akıncı (2021)’nın, 2001–2016 yılları arasında orta gelirli ülkeler üzerinde yürüttükleri çalışmalarında, kadın iş gücü ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Elde edilen verilere göre, kadın iş gücü oranı ile ekonomik büyüme arasında U şeklinde bir ilişki olduğu görülmüştür. Bir diğer deyişle, ekonomik büyüme ile kadın istihdamının karşılıklı bir etkileşimin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akinbobola ve Saibu (2021)’nin, Sahra Altı Afrika ülkeleri özelinde yürüttükleri araştırmalarında, 1991–2019 yılları arasındaki kadın iş gücüne katılım oranının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Çalışmada kadın istihdamının kısa vadede pozitif ancak uzun vadede ise negatif etkilere sahip olduğu tespit edilmiştir. Yazarlar, kadınların küçük sektörlerde istihdam edilmesinin bu sonucu doğurduğunu ileri sürmüşlerdir.

Arslan (2021), Türkiye’de kadın istihdamının genel durumunun ele aldığı çalışmada, kadın istihdamı ile kişi başına düşen GSYH, enflasyon oranı ve kadın işgücü oranı arasındaki eşbütünleşme ilişkisini incelemiştir. Çalışmada ekonometrik

analiz yöntemleriyle bu değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiler test edilmiş ve kadın istihdamının ekonomik göstergelerle güçlü bir etkileşim içinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Arslan, özellikle kadın işgücünün ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği açısından kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Elde edilen veriler, kadınların iş gücüne katılımının artırılmasının hem makroekonomik istikrarı hem de toplumsal refahı desteklediğini ortaya koymaktadır.

Çiçek, S. (2021), kurumsal faktörlerin kadın istihdamına etkisinde insani gelişmenin aracılık rolünü incelediği çalışmada, kadın istihdamını artırmaya yönelik kurumsal faktörlerin etkisi analiz edilmiştir. Çalışma, insani gelişme göstergelerinin kadın iş gücüne katılımı teşvik ettiğini ve kurumsal reformların kadınların ekonomik süreçlerdeki rolünü güçlendirdiğini ortaya koymuştur.

Sağlamyürek Taşdemir (2021), kadın girişimcilerin ve onların kurduğu işletmelerin sosyo-ekonomik kalkınmadaki rolünü incelediği çalışmada, kadın girişimciliğinin hem ekonomik büyümeye hem de toplumsal dönüşüme katkı sağladığını ortaya koymuştur. Çalışmada, kadınların iş yaşamına katılımının, yalnızca bireysel ekonomik özgürlük sağlamakla kalmadığı, aynı zamanda istihdam yaratma, bölgesel kalkınmayı teşvik etme ve toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirme gibi birçok alanda da pozitif etkiler doğurduğu vurgulanmıştır. Yazar, kadın girişimcilerin desteklenmesinin sosyo-ekonomik kalkınma sürecinde stratejik bir öneme sahip olduğunu belirtmektedir.

Ak (2021), kadın istihdamının ekonomik kalkınmadaki rolünün incelendiği çalışmada, kadın istihdamının Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerini ele alınmıştır. Bu kapsamda, kadın istihdam oranları ile makroekonomik büyüme göstergeleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, kadınların iş gücüne aktif katılımının, ekonomik büyüme, verimlilik ve toplumsal refah üzerinde olumlu etkiler yarattığını ortaya koymaktadır. Araştırma, toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesinin ekonomik kalkınmayı güçlendireceği görüşünü de pekiştirdiği görülmektedir.

Arslan (2020), Türkiye’de kadın istihdamının genel yapısı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelediği tez çalışmada, kadın iş gücünün istihdam oranları ve ekonomik göstergelerle olan ilişkileri incelenmiştir. Çalışma, Türkiye'deki kadın istihdam oranlarının gelişmiş ülkelere oranla daha düşük olduğunu ve bu durumun ekonomik

büyümeyi sınırlandırabileceği ileri sürülmüştür. Araştırmada, kadınların işgücüne daha fazla katılımının ekonomik büyümeye katkı sunacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Tütüncü, A., & Zengin, H. (2020), E7 ülkelerinde kadın istihdamı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, kadın iş gücünün bu ülkelerde ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Çalışma, kadın iş gücünün ekonomik büyümeyi destekleyici bir faktör olduğu ve bu ilişkinin her ülke için farklı dinamiklerle ortaya çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Göcen (2020), ekonomik gelişme ile kadın iş gücü istihdamı arasındaki nedensellik ilişkisini incelediği çalışmasında, Türkiye örneği üzerinden bu iki değişken arasındaki etkileşimi analiz etmiştir. Çalışma, kadın iş gücünün ekonomik gelişme üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu ve aynı zamanda ekonomik büyümenin de kadın iş gücü istihdamını artırabileceğini ortaya koymuştur. Yazar, kadınların iş gücüne katılımının artmasının, ekonomideki genel büyüme dinamiklerini olumlu yönde etkilediğini ve bu etkileşimin nedensel bir ilişkiyi işaret ettiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, kadın istihdamındaki artışın, ekonomik kalkınma süreçlerine önemli katkılar sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Şahin, B., ve Alp, C. (2020), Türkiye’de kadın istihdamının ekonomik büyüme üzerine etkisini inceledikleri çalışmalarında, kadınların iş gücüne katılım oranlarının ekonomik büyüme ile ilişkisi incelenmiştir. Çalışma, kadınların iş gücüne katılımının ekonomik büyümeyi destekleyen bir faktör olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, yazarlar, Türkiye’de kadın istihdam oranlarındaki artışın sürdürülebilir ekonomik kalkınmaya olumlu etkisine dikkat çekmişlerdir.

Arslan, M. (2020), Türkiye’de kadın istihdamı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki üzerine yaptığı çalışmasında, , Türkiye’deki kadın istihdam oranları ve ekonomik büyüme arasındaki dinamikleri analiz etmiştir. Çalışma, kadınların iş gücüne katılımının ekonomik büyümeyi teşvik eden önemli bir faktör olduğunu ve bu ilişkiyi zaman serisi analiziyle ortaya koymuştur.

Taş, Afşar ve Kara (2020), Türkiye’de kadın iş gücünün 2008–2018 yılları arasındaki seyrini ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmalarında, kadın istihdam oranlarındaki değişimlerin makroekonomik büyüme ile ilişkisi analiz

eidlmiştir. Çalışmada, kadın iş gücünün toplam iş gücü içindeki oranının zamanla artmakla birlikte hâlâ istenen seviyelere ulaşmadığı vurgulanmıştır. Elde edilen verilere göre, kadınların iş gücüne katılımının ekonomik büyümeyi destekleyici yönde etkiler yarattığını ortaya koymuştur. Yazarlar ayrıca, bu olumlu ilişkinin sürdürülebilir kalkınma hedefleri bağlamında değerlendirilerek, kadınların iş gücüne katılımını artıracak sosyal ve ekonomik politikaların geliştirilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir.

Sancar Özkök, C., & Atay Polat, M. (2020) çalışmalarında, ekonomik büyüme, enflasyon ve kentleşmenin kadın istihdamı üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmada ekonomik büyümenin kadın istihdamını artırıcı bir etkiye sahip olduğunu ancak enflasyon ve kentleşmenin ise olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuştur.

İpek, Y. (2019), Türkiye'deki kadın istihdamı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada, kadın istihdamının ekonomik büyüme üzerindeki pozitif etkileri ekonometrik analiz ve panel veri analizi kullanılarak ortaya konulmuştur. Sonuç olarak, kadınların iş gücüne katılımının ekonomik büyümeyi desteklediği ve iş gücü verimliliğini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Aydoğmuş (2019), Türkiye’de kadın istihdamı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi zaman serisi analiziyle incelemiştir. Çalışma, kadın iş gücünün ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyen bir faktör olduğunu ve iş gücüne katılım oranlarının arttıkça büyüme hızının da arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Aydoğmuş, kadın istihdamının artmasının, yalnızca kadınların ekonomik yaşamda daha fazla yer almasını sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal kalkınmaya da önemli katkılar sunduğunu belirtmektedir. Ayrıca, kadınların iş gücüne katılımının artmasıyla birlikte ülkenin ekonomik büyüme oranlarının da pozitif yönden etkilendiğini göstermektedir.

Demirel (2019) çalışmasında, Türkiye’nin ekonomik kalkınma seviyesi üzerinde kadın istihdamının rolü ve önemi ele alınmıştır. Çalışmada, kadın iş gücünün ekonomik kalkınma sürecindeki etkisi incelenmiş ve kadın istihdam oranının artırılmasının ekonomik büyümeye katkı sunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada elde edilen verilere göre, kadın istihdamının ekonomik büyümeye katkısı, kadınların daha fazla çalışma alanında yer almasıyla daha belirgin hale geldiği ortaya konulmuştur.

Ortaç, M. (2019) çalışmasında, kadın istihdamına yönelik uygulanan sosyal politikaları Türkiye özelinde incelemiştir. Çalışmada, kadın istihdamını artırmaya yönelik politikaların ekonomik büyümeyi teşvik ettiği ve toplumsal kalkınmayı desteklediği ileri sürülmüştür. Ortaç, kadın istihdamının artırılmasıyla birlikte ekonomik büyümenin hızlandığını ve bu politikaların kadın istihdamını artırarak ekonomik kalkınmaya katkı sunduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca, kadın istihdamını teşvik eden politikaların, iş gücü piyasasında cinsiyet eşitliğine katkıda bulunduğunu belirtmektedir.

Dilber (2019) çalışmasında kadın istihdamı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Türkiye özelinde incelemiştir. Çalışmada, kadın istihdam oranlarının arttıkça ekonomik büyümenin de hızlandığı ve kadın iş gücünün büyümeyi desteklediği ileri sürülmüştür. Dilber, kadınların ekonomik yaşamda daha fazla yer almasının, üretkenlik seviyelerini artırarak ekonomik büyümeye katkı sağladığını belirtmektedir. Ayrıca, kadın iş gücünün artışıyla birlikte, ekonomik büyüme oranlarının daha sürdürülebilir bir hale geldiğini belirtilmektedir.

Bektaş (2019) çalışmasında, Türkiye’de kadın istihdamının tarihçesi ve bu konuda yapılan politikalar incelemiştir. Çalışmada kadın istihdamını artırmaya yönelik uygulanan politikaların ekonomik büyüme üzerindeki etkilerin analiz edilmiştir. Bektaş, kadınların iş gücüne katılım oranlarının artırılmasının ekonomik kalkınma için kritik bir önemi olduğunu ve ekonomik büyümenin kadın istihdamının artırılmasıyla hızlanacağını ileri sürmüştür. Ayrıca, kadın istihdamına yönelik sosyal politikaların etkin bir şekilde uygulanmasının, Türkiye’deki iş gücü piyasasında daha eşit bir dağılımı sağlayarak ekonomik büyümeye katkı sunacağı ileri sürülmüştür.

Choudhry ve Elhorst (2018) çalışmalarında 1960–2005 yılları arasında, 40 ülkede kadın iş gücüne katılımı ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada, bu ilişkinin U şeklinde olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ekonomik kalkınmanın düşük seviyelerinde kadın istihdamının düştüğü, ancak belirli bir kalkınma seviyesinin ardından tekrar yükseldiği tespit edilmiştir. Bu durum, kalkınma süreçlerinin kadın istihdamı üzerindeki iki yönlü bir etkinin olduğunu göstermektedir.

Göcen’in (2018) çalışmasında kadın istihdamının ekonomik gelişme üzerindeki etkilerini ele almıştır. Çalışma, kadınların iş gücüne katılım oranlarının arttıkça ekonomik

büyümenin hızlandığını, aynı zamanda toplumsal kalkınmanın da iyileştiğini göstermektedir. Yazar, Türkiye'de kadınların iş gücüne katılımını artırmaya yönelik uluslararası çabaların önemine vurgulayarak, bu çabaların kadın istihdamını nasıl etkilediğini ortaya koymuştur. Çalışmada, kadının iş gücüne katılımını desteklemenin, sadece iş gücü piyasası üzerinde değil, aynı zamanda ekonomik ve toplumsal gelişim üzerinde de uzun vadede etkilerinin olacağı ileri sürülmüştür.

Sayın ve Ergin (2018) çalışmalarında kadın girişimciliğinin ekonomiye etkilerini ele almışlardır. Çalışma, kadın girişimciliğinin sadece ekonomik büyümeyi hızlandırmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal kalkınmayı da teşvik ettiğini ortaya koymaktadır. Yazarlar, kadın girişimciliğinin, iş gücü piyasasında çeşitliliği artırdığı ve yeni iş fırsatları yarattığı sonucuna varmışlardır. Ayrıca, kadın girişimcilerinin özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerde önemli bir role sahip olduğu görülmektedir.

Tunç, M. (2018), kalkınmada kadın ayrımcılığı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin rolünün incelendiği çalışmada, farklı gelir gruplarındaki ülkeler için yatay kesit analizine dayalı bir değerlendirme yapmıştır. Çalışma, kadın ayrımcılığı ve eşitsizliklerin ekonomik kalkınmayı olumsuz etkilediğini, ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliğinin ise ekonomik büyümeye olumlu katkılar sunduğunu göstermektedir.

Türlüoğlu (2018), kadın istihdamı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi VAR (Vektör Otoregresyon) modeli analiziyle incelediği çalışmada, kadın iş gücünün ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini ortaya koymuştur. Çalışma, kadın istihdamının ekonomik büyüme ile pozitif yönlü bir ilişkiye sahip olduğunu ve bu ilişkinin zaman içinde belirli bir dengeye oturduğunu göstermektedir. Yazar, kadın istihdamının ekonominin sürdürülebilir büyümesine katkı sağladığını, aynı zamanda kadınların iş gücüne katılımının artırılmasının ekonomik verimliliği yükselttiğini vurgulamaktadır.

Serel ve Özdemir (2017) çalışmalarında Türkiye'de kadın istihdamının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Çalışma, kadınların iş gücüne katılımının arttığı bir ortamda ekonomik büyüme oranlarının pozitif yönde değiştiğini göstermektedir. Yazarlar, özellikle kadın iş gücünün sektörel dağılımının ve iş gücü piyasasındaki rolünün, ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ileri

sürmüşlerdir. Ayrıca, kadın istihdamının artırılmasının sadece istihdam oranlarını değil, aynı zamanda üretkenliği de artırdığı sonucuna ulaşmışlardır.

Dücan ve Atay Polat (2017), kadın istihdamının ekonomik büyümeye etkisini inceledikleri çalışmalarında, OECD ülkeleri için panel veri analizi kullanmışlardır. Çalışma, kadın istihdamının artmasının, ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkiler yarattığını göstermektedir. Yazarlar, kadınların iş gücüne katılım oranlarının yüksek olduğu ülkelerde ekonomik büyümenin daha hızlı olduğunu ve bu ülkelerin istihdam politikalarının kadın istihdamını artıracak şekilde belirlendiğini ileri sürmüşlerdir.. Çalışma, kadın istihdamının artırılmasının, sadece iş gücü piyasasında değil, aynı zamanda ekonomik büyüme üzerinde de uzun vadeli pozitif etkilere neden olduğunu göstermiştir.

Altun (2017) çalışmasında Türkiye’de 1971-2013 yılları arasında kadın eğitiminin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışma, kadınların eğitim seviyelerinin arttırılmasının, ülkenin ekonomik büyümesini olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Altun, kadın eğitiminin beşeri sermaye unsurlarından biri olarak ekonomik kalkınma sürecinde önemli bir rol oynadığını ve kadın eğitim seviyesinin artmasının iş gücü verimliliğini artırarak büyümeyi desteklediğini ileri sürmüştür.

Önal, M. (2017), çalışmasında eğitimdeki cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışma, kadınların eğitim seviyelerinin artırılmasının ekonomik büyümeyi teşvik eden önemli bir etken olduğunu ve eğitimdeki eşitsizliğin giderilmesinin ise ekonomik kalkınmayı hızlandıracağını göstermiştir. Önal, kadınların eğitim seviyelerinin yükseltilmesinin, ekonomik büyümenin önemli bir unsuru olduğunu ve bu eşitsizliğin giderilmesinin, daha fazla kadın istihdamının sağlanarak ekonomik büyümeye yardımcı belirtilmiştir.

Özdemir (2016b) çalışmasında Türkiye’de kadın istihdamının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışma, kadınların iş gücüne katılımının arttırılmasının ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediğini ve kadın istihdamının ekonomik kalkınmanın önemli bir bileşeni olduğunu göstermektedir. Özdemir, kadınların iş gücüne katılımının arttırılmasıyla birlikte ekonomik büyüme hızının da artacağını ve bu sürecin toplumun genel refahını iyileştireceğini ileri sürmüştür. Ayrıca, kadın iş

gücünün artırılmasının sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmaya katkı sunacağı ifade edilmiştir.

Dutlu Erten (2016), Türkiye ekonomisinde kadın istihdamının rolü ve önemini incelediği çalışmasında, kadın iş gücünün Türkiye ekonomisine olan katkılarını değerlendirmiştir. Çalışmada, kadın iş gücünün ekonomik büyüme ve kalkınma üzerindeki kritik bir role sahip olduğu ileri sürülmüştür.

Erdem, Yücel ve Köseoğlu (2016) çalışmalarında, 1990–2014 dönemine ait 122 ülkenin verileriyle gerçekleştirdikleri çalışmalarında, kadınların iş gücüne katılımının ekonomik büyümeye katkısını hem teorik hem de ampirik olarak incelemişlerdir. Elde edilen bulgular, kadın istihdamının ekonomik kalkınmayı önemli ölçüde desteklediğini ve sürdürülebilir büyüme açısından kritik bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Karabıyık (2015) çalışmasında, Türkiye’de çalışma hayatında kadın istihdamının mevcut durumunu tarihsel ve yapısal açıdan değerlendirdiği çalışmasında, kadınların iş gücüne katılım oranlarının zaman içinde geçirdiği değişimleri detaylı biçimde ele almıştır. Çalışmada, eğitim düzeyi, medeni durum, kent-kır farkı ve sektörel dağılımlar gibi birçok sosyo-ekonomik değişkenin kadın istihdamı üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Karabıyık, kadınların özellikle kayıt dışı sektörlerde yoğunlaştığını ve bu durumun hem ekonomik verimlilik hem de sosyal güvenlik yönünden sorunlara neden olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, kadın istihdamının artırılması için eğitim ve çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılmasının önemine dikkat çekilmiştir.

Barro ve Lee (2013) eğitim seviyesindeki değişikliklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmalarında, kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesinin ekonomik kalkınmayı olumlu yönde etkilediğini ve kadınların eğitimle güçlendirilmesinin uzun vadede sürdürülebilir ekonomik büyümeyi destekleyeceğini ileri sürmüşlerdir.

Aydın (2011), Türkiye ile rekabet gücü yüksek ülkeler arasındaki kadın istihdamının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini karşılaştırmıştır. Çalışma, kadın iş gücünün ekonomik büyümeye katkısının, rekabet gücünü artırmada önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Aydın, kadınların iş gücüne katılımının, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğini desteklediğini ileri sürmüştür.

Klasen ve Lamanna (2009) çalışmalarında kadınların eğitim ve istihdam alanlarında yaşadıkları eşitsizliklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini, genişletilmiş Solow modelini ile incelemişlerdir. Kadınların iş gücüne katılımındaki eşitsizliklerin ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilediğini belirten bu çalışmada kadınların eğitimde ve iş gücünde eşit haklara sahip olmalarının, ekonomik büyüme üzerinde önemli ve olumlu etkiler yarattığı ileri sürülmüştür.

Goldin (2006), tarihsel perspektiften kadın istihdam oranlarının, ekonomik büyüme ve toplumsal yapılar üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesi ve iş gücüne katılım oranlarının artmasıyla, ülkelerin ekonomik büyüme hızlarında artış yaşandığı sonucuna varılmıştır..

Mammen ve Paxson (2000), kadınların çalışma hayatına katılımının ekonomik kalkınma üzerindeki rolünü inceledikleri çalışmalarında, kadın iş gücünün artırılmasının sadece bireysel gelirleri değil, aynı zamanda ulusal ekonomik büyümeyi de artıracaklarını ileri sürmüşlerdir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınların iş gücüne katılımı, kalkınma süreçlerinde kritik bir rol oynadığı belirtilmiştir.

Tüm çalışmaların kapsamı, araştırma yöntemleri ve çalışmalardan elde edilen bulgular Tablo 3.1’de görüldüğü şekildedir.

Tablo 3.1. Kadın İstihdamının Ülke Ekonomisine Etkisi İnceleyen Çalışmalar

Yazar Adı (Yıl)	Araştırmanın Adı	Araştırmanın Kapsamı	Araştırmanın Yöntemi	Bulgular
Ak, B. (2021)	Kalkınmada kadın ayrımcılığı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin rolü: Ülkelerarası farklı gelir gruplarına göre yatay kesit analiz	Türkiye'deki kadın istihdamı üzerine bir araştırma.	Nicel analiz, zaman serisi veri analizi	Kadın istihdamının ekonomik büyümeye etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Akinbobola, T. O., & Saibu, O. M. (2021)	Female labour force participation rate and economic growth in sub-Saharan Africa: “A liability or an asset”	Sub-Saharan Afrika ülkelerinde kadın iş gücü katılımı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki.	Panel veri analizi, ekonometri modelleme	Kadın iş gücü katılımının ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
Alruwaili, N. F., & Mokni, K. (2024)	Impact of female labour force participation on the economic growth:	Suudi Arabistan'da kadın iş gücü katılımının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi.	Panel veri analizi	Kadın iş gücü katılımı ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yazar Adı (Yıl)	Araştırmanın Adı	Araştırmanın Kapsamı	Araştırmanın Yöntemi	Bulgular
	Evidence from Saudi Arabia			
Altun, K. (2017)	Beşeri sermaye unsurlarından kadın eğitiminin ekonomik büyümeye etkisi: 1971-2013 dönemine ilişkin Türkiye örneği	Türkiye'de kadın eğitiminin ekonomik büyümeye etkisi.	Ekonometrik modelleme, zaman serisi analizi	Kadın eğitiminin ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Arıkan Can, T. E. (2022)	İleri düzey eğitilmiş kadın işgücü ile üretim ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin incelenmesi	Türkiye'deki ileri düzey eğitilmiş kadın iş gücünün üretim ve büyüme üzerindeki etkisi.	Ekonometri analizi, panel veri analizi	Eğitilmiş kadın iş gücünün ekonomik büyümeye pozitif yönlü etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Arslan, G. (2021)	Türkiye'de kadın istihdamının görünümü: Kadın istihdamı ile FBGSYH, enflasyon oranı ve kadın iş gücü oranı arasındaki eşbütünlük ilişkisinin araştırılması	Türkiye'de kadın istihdamı ile ekonomik göstergeler arasındaki ilişki.	Eşbütünlük analizi, panel veri analizi	Kadın iş gücü oranı ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Arslan, M. (2020)	Türkiye'de kadın istihdamı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki	Türkiye'deki kadın iş gücü ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki.	Zaman serisi analizi, regresyon analizi	Kadın iş gücünün artışının ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
Aydın, F. F. (2011)	Kadın istihdamının rekabet gücü ve ekonomik büyüme üzerine etkisi: Türkiye ile rekabet gücü en yüksek ülkelerin karşılaştırılması	Türkiye'de kadın istihdamı ile rekabet gücü arasındaki ilişki.	Karşılaştırmalı analiz, ekonometrik modelleme	Kadın iş gücünün artmasının rekabet gücünü artırdığı ve ekonomik büyümeye katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.
Aydoğmuş, R. (2019)	Türkiye'de kadın istihdamı ve ekonomik büyüme ilişkisi: Bir zaman serisi analizi	Türkiye'de kadın iş gücü ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki.	Zaman serisi analizi	Kadın iş gücü katılımının artmasının ekonomik büyümeyi hızlandırdığı sonucuna ulaşılmıştır.
Aykın, A., & Azazi, M. (2024)	Kadın istihdamı ile enflasyon arasındaki ilişki: Türkiye örneği	Türkiye'deki kadın iş gücü ile enflasyon arasındaki ilişki.	Regresyon analizi, panel veri analizi	Kadın iş gücü ile enflasyon arasında zayıf da olsa bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Ayta, F., & Şen, M. (2023)	Türkiye'de kadın istihdamının genel görünümü: İstihdamın artırılması kapsamında seçilmiş ülke örnekleri	Türkiye'de kadın istihdamının genel durumu ve diğer ülkelerle karşılaştırılması.	Karşılaştırmalı analiz	Kadın istihdamının artırılmasının ekonomik büyümeye katkı sunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yazar Adı (Yıl)	Araştırmanın Adı	Araştırmanın Kapsamı	Araştırmanın Yöntemi	Bulgular
Barro, R. J., & Lee, J. W. (2013)	A new data set of educational attainment in the world, 1950–2010	Küresel eğitim seviyeleri üzerine kapsamlı bir veri seti.	Veri analizi	Eğitim seviyelerinin ekonomik kalkınma ile güçlü bir ilişki içinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Bektaş, S. (2019)	Türkiye'de kadın istihdamının tarihçesi ve kadın istihdamını artırmak için yürütülen politikalar	Türkiye'de kadın iş gücüne katılım tarihçesi ve ilgili politikalar.	Tarihsel analiz	Kadın iş gücü katılımının artırılmasında atılan adımların ekonomik büyümeye katkı sağladığına dair bulgulara ulaşılmıştır.
Choudhry, M. T., & Elhorst, J. P. (2018)	Female labour force participation and economic development	Kadın iş gücü katılımı ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişki.	Panel veri analizi	Ekonomik kalkınmanın düşük seviyelerinde kadın katılımı düşerken, yüksek seviyelerde artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.
Çiçek, S. (2021)	Kurumsal faktörlerin kadın istihdamına etkisinde insani gelişmenin aracılık rolü: Panel veri analizi	Kurumsal faktörlerin kadın istihdamına etkisi üzerine panel veri analizi.	Panel veri analizi	Kurumsal faktörlerin kadın iş gücüne olumlu etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
D'Albis, H., Greulich, A., & Ponthière, G. (2021)	Female labor force participation and economic growth: Accounting for the gender bonus	Kadın iş gücü katılımı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, kadın katkı primi dikkate alınarak analiz edilmiştir.	Ekonometri analizi	Yapılan ekonometri analizinde, kadın iş gücünün ekonomiye olan katkısının bu katkı primi üzerinden hesaplandığı ve önemli düzeyde ekonomik fayda sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.
Demirel, G. E. (2019)	Türkiye'nin ekonomik kalkınmışlık düzeyi üzerinde kadın istihdamının rolü ve önemi	Türkiye'deki kadın iş gücünün ekonomik kalkınma üzerindeki rolü.	Ekonometri analizi	Kadın iş gücü katılımının ekonomik kalkınmayı olumlu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
Dilber, T. (2019)	Kadın istihdamı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: Türkiye örneği	Türkiye'deki kadın iş gücü katılımı ve ekonomik büyüme ilişkisi.	Zaman serisi analizi, regresyon analizi	Kadın iş gücünün artmasının ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
Döğer, N. (2022)	Ekonomik büyüme ve kadın işgücü arasındaki ilişki: Türkiye için ampirik bir analiz	Türkiye'deki ekonomik büyüme ve kadın iş gücü arasındaki ilişki.	Ampirik analiz, regresyon analizi	Kadın iş gücü ile ekonomik büyüme arasında güçlü bir pozitif ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Dutlu Erten, P. (2016)	Kadın istihdamı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: Türkiye örneği	Türkiye'de kadın iş gücü katılımı ve ekonomik büyüme ilişkisi.	Panel veri analizi, regresyon analizi	Kadın iş gücü katılımının ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkileri

Yazar Adı (Yıl)	Araştırmanın Adı	Araştırmanın Kapsamı	Araştırmanın Yöntemi	Bulgular
				olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Eminoğlu, Ö., Mutlu, N. M., & İmre Bıyıklı, S. (2024)	İleri eğitilmiş kadın iş gücünün sürdürülebilir büyümeye etkisi: Kümeleme analizi	İleri eğitilmiş kadın iş gücü ve sürdürülebilir ekonomik büyüme ilişkisi, Türkiye örneği.	Kümeleme analizi	İleri eğitilmiş kadın iş gücünün, sürdürülebilir büyümeye üzerinde önemli bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Erdem, E., Yücel, A. G., & Köseoğlu, A. (2016)	Female labour force participation and economic growth: Theoretical and empirical evidence	Kadın iş gücü katılımı ve ekonomik büyüme arasındaki teorik ve ampirik ilişkiler.	Teorik analiz, ampirik testler	Kadın iş gücü katılımının ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Eygü, H., & Oktay, M. (2024)	Türkiye’de toplumsal cinsiyet ve ekonomik büyüme arasında kadın etkisinin incelenmesi	Türkiye’deki kadın iş gücü katılımı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi.	Regresyon analizi, karşılaştırmalı analiz	Kadınların ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Goldin, C. (2006)	The quiet revolution that transformed women’s employment, education, and family	Kadınların eğitim, iş gücü katılımı ve aile içindeki rolündeki dönüşüm.	Tarihsel analiz, literatür taraması	Kadınların iş gücü katılımı ve eğitimdeki değişikliklerin ekonomik büyüme üzerinde büyük etkiler yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.
Göcen, C. (2018)	Türkiye’de kadının işgücüne katılmadaki yeri ve uluslararası istihdam çabaları	Türkiye’de kadın iş gücü katılımının artışı ve uluslararası kadın iş gücü politikaları.	Literatür taraması, karşılaştırmalı analiz	Kadınların iş gücüne katılımının uluslararası düzeyde artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.
Göcen, S. (2020)	Ekonomik gelişme ve kadın iş gücü istihdamı: Türkiye için nedensellik ilişkisi incelenmesi	Türkiye’deki ekonomik gelişme ve kadın iş gücü istihdamı arasındaki nedensellik ilişkisi.	Nedensellik testi, regresyon analizi	Kadınların iş gücüne katılımı, ekonomik gelişme üzerinde doğrusal ve anlamlı bir etki yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.
Guirguis, H., Donlon, T., McCarthy, M., Mehovic, A., & Mehta, R. (2023)	The future of the labour force: A quantitative examination of the drivers of female labor force participation and total fertility rate in developed economies	Gelişmiş ekonomilerde kadın iş gücü katılımı ve toplam doğurganlık oranının geleceği üzerine niceliksel bir inceleme.	Regresyon analizi, panel veri analizi	Kadın iş gücü katılımının artışı ve doğurganlık oranlarındaki değişimin ekonomik büyüme üzerinde önemli etkilere neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
İpek, Y. (2019)	Kadın istihdamı ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye örneği	Türkiye’de kadın istihdamı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki.	Ekonometrik analiz, panel veri analizi	Kadın iş gücü katılımının ekonomik büyümeye olumlu katkı sunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yazar Adı (Yıl)	Araştırmanın Adı	Araştırmanın Kapsamı	Araştırmanın Yöntemi	Bulgular
Karabıyık, B. (2015)	Türkiye’de kadın istihdamının tarihsel ve yapısal analizi	Türkiye’deki kadın iş gücü istihdamının tarihsel gelişimi ve yapısal dönüşümü.	Yapısal analiz, tarihsel araştırma	Kadın iş gücü istihdamındaki artışın ekonomik yapıyı olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
Klasen, S., & Lamanna, F. (2009)	The impact of gender inequality in education and employment on economic growth: New evidence for an augmented Solow model	Eğitimde ve istihdamda cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin incelenmesi.	Ekonometrik modelleme, Solow modeline dayalı analiz	Eğitim ve istihdamda cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.
Konat, G., & Koncak, A. (2022)	Kadın girişimciliğinin işgücüne katılımında doğurganlık ve ekonomik büyüme kapsamında incelenmesi: Fourier testlerinden kanıtlar	Kadın girişimciliği, doğurganlık oranları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Fourier testleri ile inceleyen bir çalışma.	Fourier testleri, regresyon analizi	Kadın girişimciliği ile ekonomik büyüme arasında güçlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Kutluay Şahin, D. (2022)	Kadın istihdamının ekonomik büyümeye etkisi: Ampirik bir analiz	Kadın iş gücü katılımı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkilerin ampirik analizi.	Ampirik analiz, regresyon analizi	Kadın istihdamının ekonomik büyümeye doğrudan katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.
Mammen, K., & Paxson, C. (2000)	Women’s work and economic development	Kadın iş gücü ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişki, dünya çapında kadınların iş gücüne katılımının ekonomik kalkınma üzerindeki etkileri.	Teorik inceleme, literatür taraması	Kadın iş gücüne katılımın ekonomik kalkınma için önemli bir itici güç olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Ortaç, M. (2019)	Kadın istihdamına yönelik uygulanan sosyal politikalar: 1980 sonrası Türkiye örneği	Türkiye’de 1980 sonrası dönemde uygulanan sosyal politikaların kadın iş gücüne katılımı üzerindeki etkisi.	Literatür taraması, politika analizi	Türkiye’deki sosyal politikaların kadın iş gücüne katılımını artırmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Önal, M. (2017)	Eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik büyümeye etkisi	Eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, gelişmekte olan ülkeler örneği.	Ampirik analiz, regresyon analizi	Eğitimdeki cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
Özdemir, S. (2016a)	Türkiye’de kadın istihdamının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi	Türkiye’deki kadın iş gücü katılımı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki.	Ekonometrik analiz	Kadın istihdamının ekonomik büyüme üzerinde doğrudan ve güçlü bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Saeed, M. A., & Shaiekh, L. T. (2023)	Women labor force participation and its impact on economic growth: A study of	Latin Amerika ve Karayipler bölgesindeki kadın iş gücü katılımı ve	Ampirik analiz, regresyon analizi	Kadının iş gücüne katılımının ekonomik büyümeyi artırdığı ve bu ilişkinin bölgesel

Yazar Adı (Yıl)	Araştırmanın Adı	Araştırmanın Kapsamı	Araştırmanın Yöntemi	Bulgular
	Latin America and the Caribbean region	ekonomik büyüme arasındaki ilişki.		faktörlere bağlı olarak değişkenlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.
Sağlamyürek Taşdemir, D. S. (2021)	Sosyo-ekonomik kalkınmada kadın girişimciler ve işletmeleri	Kadın girişimciler ve onların işletmelerinin sosyo-ekonomik kalkınma üzerindeki etkisi.	Anket, mülakatlar, vaka çalışması	Kadın girişimcilerinin işletmelerinin, ekonomik kalkınmaya önemli katkılar sunduğu ortaya sonucuna ulaşılmıştır.
Sancar Özkök, C., & Atay Polat, M. (2020)	Ekonomik büyüme, enflasyon ve kentleşmenin kadınların işgücüne katılımına etkileri: Türkiye üzerine bir uygulama	Türkiye'deki ekonomik büyüme, enflasyon ve kentleşmenin kadın iş gücü katılımına etkileri.	Ekonometrik analiz, panel veri analizi	Ekonomik büyüme ve kentleşmenin kadın iş gücü katılımını artırdığı, buna karşın enflasyonun kadın istihdamı üzerinde olumsuz etkiler yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.
Sayın, H. C., & Ergin, B. Z. (2018)	Ekonomik kalkınma ve büyüme için bir fırsat olarak kadın girişimciler	Kadın girişimciliğinin ekonomik kalkınma ve büyüme üzerindeki etkisi.	Literatür taraması, vaka analizi	Kadın girişimciliğinin ekonomik kalkınma için önemli bir fırsat sunduğu, iş gücü piyasasında kadınların etkisini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.
Serel, H., & Özdemir, B. S. (2017)	Türkiye’de kadın istihdamı ve ekonomik büyüme ilişkisi	Türkiye'deki kadın istihdamı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler.	Regresyon analizi, ampirik modelleme	Kadın istihdamının ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Şahin, B. (2023)	Ekonomik özgürlüklerini kazanma ve çocuklarının geleceğini sağlama perspektifinden kadın işçilerin kalkınma ile ilişkisi	Kadın işçilerin ekonomik özgürlükleri ve çocuklarının geleceğiyle ilişkili kalkınma etkileri.	Anket, mülakatlar	Kadın işçilerin ekonomik özgürlüklerinin artmasının kalkınma süreçlerine katkı sağladığı ve çocuklarının geleceği üzerinde olumlu etkiler yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.
Taş, S., Afşar, B., & Kara, E. (2020)	Türkiye’de kadın işgücünün görünümü ve büyümeye etkisi (2008-2018)	Türkiye'deki kadın iş gücü görünümü ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisi.	Ampirik analiz, istatistiksel modelleme	Kadın iş gücünün büyüme üzerindeki olumlu etkileri, özellikle 2008-2018 dönemindeki verilerle doğrulandığı sonucuna ulaşılmıştır.
Tunç, M. (2018)	Kalkınmada kadın ayrımcılığı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin rolü: Ülkelerarası farklı gelir gruplarına göre yatay kesit analiz	Farklı gelir gruplarındaki ülkeler arasında kadın ayrımcılığı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kalkınmaya etkisi.	Yatay kesit analizi, karşılaştırmalı analiz	Kadın ayrımcılığının ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik kalkınmayı engellediği, düşük gelirli ülkelerde daha belirgin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yazar Adı (Yıl)	Araştırmanın Adı	Araştırmanın Kapsamı	Araştırmanın Yöntemi	Bulgular
Türlüoğlu, E. (2018)	Kadın istihdam ve büyüme ilişkisi: VAR modeli analizi	Kadın istihdamı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, Türkiye örneği.	VAR modeli analizi	Kadın istihdamının ekonomik büyümeye doğrudan katkı sağladığı, ancak büyüme hızının kadının iş gücüne katılımını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
Tütüncü, A., & Zengin, H. (2020)	E7 ülkelerinde kadın istihdamı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki	E7 ülkelerinde kadın iş gücü katılımı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki.	Panel veri analizi	E7 ülkelerinde kadın istihdamının ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Yalçinkaya, H., & Dilber, T. (2021)	Türkiye’de eğitilmiş kadınların istihdama ve ekonomik büyümeye etkisi	Türkiye’deki eğitilmiş kadınların istihdama katılımı ve ekonomik büyüme üzerindeki etkileri.	Regresyon analizi, istatistiksel modelleme	Eğitilmiş kadınların iş gücüne katılımının, ekonomik büyümeyi hızlandırdığı ve daha yüksek iş gücü verimliliği sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.
Yıldırım, D. Ç., & Akinci, H. (2021)	The dynamic relationships between the female labour force and the economic growth	Kadın iş gücü ile ekonomik büyüme arasındaki dinamik ilişkiler, Türkiye örneği.	Dinamik panel veri analizi	Kadın iş gücünün ekonomik büyüme ile olumlu bir ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Yılmaz Şahin, B., & Alp, C. (2020)	Kadınların işgücüne katılımının ekonomik büyüme üzerine etkisi: Türkiye örneği	Kadınların iş gücüne katılımı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, Türkiye örneği.	Regresyon analizi	Kadın iş gücüne katılımının, Türkiye’deki ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

3.2. Kadın İstihdamı Ekonomik Kalkınmaya Etkin Literatür Taraması Sonuçları

Kadın istihdamının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, bu alanda yapılan çok sayıda çalışmada incelenmiş ve özellikle son yıllarda daha fazla önem kazanmıştır. İlk 10 kaynak çerçevesinde yapılan analizler, kadınların iş gücüne katılımının ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğini açıkça göstermektedir. Türkiye örneğinde yapılan birçok çalışma, kadın istihdamındaki artışın doğrudan ya da dolaylı yollarla ekonomik büyümeye katkı sağladığını ortaya koymuştur. Özellikle Aydın (2011) ve Aydoğmuş (2019) gibi çalışmalarda zaman serisi analizleri kullanılarak kadın istihdamı ile büyüme arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

OECD ülkeleriyle yapılan karşılaştırmalarda (Ak, 2021), Türkiye’de kadınların iş gücüne katılımının henüz istenen seviyelerde olmamasının büyüme potansiyelini sınırladığı vurgulanmaktadır. Aynı şekilde, Altun (2017) çalışmasında kadın eğitiminin beşeri sermaye üzerindeki etkisine dikkat çekerek, daha eğitilmiş kadın iş gücünün uzun vadede ekonomik kalkınmaya daha güçlü katkılar sunduğunu belirtmektedir. Bu bulgular, Arıkan Can (2022) ve Arslan (2020) gibi çalışmalarda da doğrulanmakta; yüksek eğitilmiş kadınların istihdama katılımının üretim hacmini artırdığı ifade edilmektedir.

Uluslararası kaynaklardan Akinbobola ve Saibu (2021) ile Alruwaili ve Mokni (2024) gibi çalışmalar ise Afrika ve Orta Doğu bağlamında kadın iş gücünün büyümeye olan etkilerini incelemiştir. Bu çalışmalarda, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltılmasının büyüme potansiyelini artırabileceği, ancak bunun için politik destek ve sosyal dönüşümün gerekliliği vurgulanmaktadır. Özellikle Suudi Arabistan örneğinde (Alruwaili & Mokni, 2024), kadınların iş gücüne entegrasyonunun ekonomik kazanımlar sağladığı ancak bu süreçte kültürel faktörlerin de belirleyici olduğu belirtilmektedir.

Makro ekonomik göstergelerle yapılan analizlerde (örneğin Arslan, 2021; Aykın & Azazi, 2024), kadın istihdamı ile enflasyon, kişi başına düşen gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH) ve diğer ekonomik göstergeler arasında uzun vadeli ilişkiler kurulmuştur. Bu tür çalışmalar, sadece kadın istihdamının niceliksel artışını değil, aynı zamanda istihdamın niteliğini ve sektörel dağılımını da göz önünde bulundurmanın önemine dikkat çekmektedir.

Yukarıdaki çalışmalarda görüldüğü üzere kadın istihdamı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin hem yapısal hem de sosyo-kültürel faktörlerden etkilendiğini ve farklı ülkelerde farklı dinamiklerle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Türkiye örneğinde yapılan çalışmalarda (örneğin Ayta & Şen, 2023; Demirel, 2019; Dilber, 2019; Döğer, 2022), kadın istihdamının artırılmasının ekonomik büyümeye olumlu katkı sağladığı ifade edilirken, bu etkinin sürdürülebilir olabilmesi için kadınların iş gücüne entegrasyonunu destekleyici sosyal ve kurumsal mekanizmaların güçlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Kadın istihdamının tarihsel gelişimine ışık tutan Bektaş (2019) çalışması, Türkiye'de uygulanan politikaların sınırlı başarılar getirdiğini ve kalıcı etkiler yaratmak için daha kapsayıcı stratejilerin geliştirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Kurumsal faktörlerin rolünü değerlendiren Çiçek (2021) ise insani gelişmişlik düzeyinin kadın istihdamını artırmada aracılık rolü oynadığını ve bu sayede ekonomik büyümenin desteklenebileceğini ileri sürmüştür. Bu bulgu, nitelikli insan sermayesinin büyüme üzerindeki etkisini ortaya koyan Barro ve Lee (2013) tarafından geliştirilen eğitim verileriyle de örtüşmektedir. Eğitim seviyesi yüksek kadınların iş gücüne katılımı, verimliliği artırmakta ve büyümeye uzun vadeli katkı sağlamaktadır.

Uluslararası düzeyde yapılan çalışmalar (Choudhry & Elhorst, 2018; D'Albis et al., 2021) ise kadın iş gücünün “gender bonus” olarak adlandırılan olumlu ekonomik katkısını istatistiksel olarak göstermektedir. Bu çalışmalar, sadece kadınların sayısal olarak iş gücüne katılımını değil, aynı zamanda üretken işlerde yer almasını da belirtmiştir. Ekonomik büyüme yönünden kadın emeğinin niteliği ön plana çıkmakta ve kadınların geleneksel olmayan sektörlerde daha fazla yer alması gerektiği savunulmaktadır.

Dutlu Erten (2016) gibi erken dönem çalışmalarda da benzer bir şekilde kadın istihdamının Türkiye ekonomisi üzerindeki olumlu etkileri vurgulanmış; ancak sosyal normlar, aile sorumlulukları ve iş gücü piyasasındaki cinsiyet ayrımcılığı gibi engelleyici unsurların altı çizilmiştir. Bu durum, politika yapıcılar için kadın istihdamını artırmaya yönelik sosyal politikaların yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda kültürel dönüşümleri de hedeflemesi gerektiğini göstermektedir.

Kadın iş gücünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisi konusunda yapılan çalışmalarda, özellikle nitelikli kadın iş gücünün sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle olan uyumu ön plana çıkmaktadır. Dücan ve Atay Polat (2017), OECD ülkeleri üzerine yaptıkları panel veri analizlerde kadın istihdamının ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğini istatistiki olarak ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde, Eminoğlu, Mutlu ve İmre Bıyıklı (2024) da ileri eğitilmiş kadın iş gücünün sürdürülebilir büyümeye katkısını kümeleme analiziyle incelemiş ve bu ilişkinin güçlü ve anlamlı olduğunu belirtmişlerdir.

Erdem, Yücel ve Köseoğlu (2016) ise teorik ve ampirik düzeyde kadınların iş gücüne katılımının ekonomik büyümedeki rolünü ele almış, özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu etkinin daha belirgin olduğunu vurgulamışlardır. Türkiye özelinde Eygü ve Oktay'ın (2024) yaptığı çalışma, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltılmasının büyüme için bir kaldıraç görevi görebileceğini ifade etmektedir. Bu görüş, kadın emeğinin yalnızca niceliksel değil, aynı zamanda niteliksel olarak da güçlendirilmesi gerektiğini savunan Goldin'in (2006) tarihsel perspektifli analizleriyle de örtüşmektedir. Goldin, kadınların işgücüne katılımındaki "sessiz devrimin" ekonomik ve sosyal dönüşümdeki önemini açıkça ortaya koymuştur.

Göcen (2018;2020) tarafından yapılan iki farklı çalışmada, Türkiye'de kadın istihdamının uluslararası eğilimlerle uyumlu olmadığını, yapısal sorunlar ve sosyal engellerin bu süreci yavaşlattığını ileri sürmüştür. Özellikle kadınların iş yaşamında süreklilik gösterememesi, büyüme üzerindeki potansiyel katkının sınırlı kalmasına yol açtığı belirtilmiştir. Bununla birlikte, Guirguis ve arkadaşlarının (2023) çalışması, gelişmiş ekonomilerde kadın iş gücüne katılım oranları ile doğurganlık oranları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve sürdürülebilir kalkınma için kadınların iş yaşamında daha fazla yer alması gerektiği belirtilmiştir.

İpek (2019) tarafından yapılan ekonometrik analizde, Türkiye'de kadın istihdamı ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuç, kadın emeğinin hem doğrudan üretim hem de dolaylı olarak toplumsal gelişim açısından taşıdığı öneme işaret etmektedir. Karabıyık (2015) ise kadın istihdamının tarihsel gelişimi üzerine yaptığı yapısal analizde, Türkiye'nin kadın emeği konusunda geçirdiği evreleri ve mevcut yapısal sorunları tartışmış, iş gücündeki kadınların etkinliğinin artırılması gerektiğini vurgulamıştır.

Bu çalışmalarda, yalnızca kadınların iş gücüne dahil edilmesinin değil, aynı zamanda bu katılımın eğitim düzeyi, sektörel dağılımı ve sosyal destek mekanizmalarıyla desteklenmesinin ekonomik büyüme açısından kritik öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla kadın istihdamına yönelik politikaların çok boyutlu bir perspektifle ele alınması ve yalnızca iş yaratma odaklı değil, aynı zamanda kadınların iş gücünde kalıcılığını da sağlayacak kapsayıcı önlemlerle desteklenmesi gerekmektedir.

Kadınların iş gücüne katılımı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve kadın girişimciliğinin makroekonomik etkilerine odaklanmaktadır. Klasen ve Lamanna (2009), eğitim ve istihdam alanındaki cinsiyet eşitsizliklerinin ekonomik büyümeyi yavaşlattığını, özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu eşitsizliklerin büyümeye ciddi maliyetler getirdiğini belirtmişlerdir.

Konat ve Koncak (2022) tarafından yapılan çalışmada, kadın girişimciliği ve doğurganlık oranları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler Fourier testleri aracılığıyla analiz edilmiştir. Bulgular, doğurganlık oranının kadın girişimciliği üzerinden iş gücüne katılımı etkileyerek ekonomik büyümeye dolaylı katkı sunduğunu göstermektedir. Kutluay Şahin (2022) ise ampirik analizle Türkiye’de kadın istihdamının büyüme üzerindeki pozitif etkisini doğrulamış, bu ilişkinin uzun vadede daha belirgin hale geldiğini ortaya koymaktadır.

Kadın emeği ile kalkınma arasındaki tarihsel bağ Mammen ve Paxson’un (2000) klasik çalışmasında teorik çerçevede ele alınmıştır. Yazarlar, kadınların işgücündeki rollerinin ekonomik dönüşüm süreçleriyle doğrudan bağlantılı olduğunu, gelişmişlik seviyesi arttıkça kadınların ekonomik hayattaki yerinin güçlendiğini de vurgulamışlardır.

Türkiye özelinde Ortaç (2019) ve Önal (2017), sosyal politikalar ve eğitimdeki cinsiyet eşitsizlikleri üzerinden kadın istihdamını incelemişlerdir. Ortaç, 1980 sonrası dönemde Türkiye’de kadın istihdamına yönelik uygulanan sosyal politikaların sınırlı bir etki yarattığını, yapısal dönüşümlerin gerekliliğini ortaya koyarken; Önal ise eğitimdeki cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik büyümeye doğrudan olumsuz etkilediğini ileri sürmüştür.

Özdemir’in (2016b) çalışması da Türkiye’de kadın istihdamı ile büyüme arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, Saeed ve Shaiekh’in (2023) Latin Amerika ve Karayipler örneğiyle yürüttükleri analizle paralellik göstermektedir. Bu

çalışmada, kadın işgücüne katılımın bölgede büyümeyi artırdığı ve sosyal kalkınmayı teşvik ettiği tespit edilmiştir.

Ayrıca, kadın girişimciliğinin sosyo-ekonomik kalkınmadaki rolü Sağlamiyürek Taşdemir (2021) tarafından ele alınmış, kadın işletmelerinin özellikle mikro ölçekte ekonomiye katkı sağladığı vurgulanmıştır. Sancar Özkök ve Atay Polat'ın (2020) kentleşme, enflasyon ve büyümenin kadın istihdamına etkilerini analiz ettiği çalışmada ise, kentleşmenin kadın işgücüne katılımı artırıcı etkisine, enflasyonun ise olumsuz etkisine dikkat çekilmiştir.

Bu çalışmalar genel olarak, kadınların ekonomik hayata dahil edilmesinin yalnızca bireysel değil, makroekonomik düzeyde de anlamlı çıktılar doğurduğunu göstermektedir. Kadın emeğinin görünür ve etkin kılınması, hem büyüme rakamlarını artırmakta hem de toplumsal refahın sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır. Eğitim, girişimcilik, sosyal politika ve kentsel dönüşüm gibi çok boyutlu alanlarda kadınlara yönelik yatırımların artırılması, bu potansiyelin daha etkin kullanılması açısından kritik bir öneme sahip olmaktadır.

Kadın istihdamı ve ekonomik büyüme ilişkisini çok yönlü şekilde ele alan çalışmalarda, farklı gelir gruplarına, ülkelerarası karşılaştırmalara ve kadınların sosyoekonomik statilerine dair verileri kullanarak daha kapsamlı bir perspektif sunmaktadır. Sayın ve Ergin (2018), kadın girişimciliğini ekonomik kalkınma için bir fırsat olarak değerlendirirken, kadınların iş yaşamına katılmasının sadece ekonomik değil, sosyal kalkınma yönünden de stratejik bir öneme sahip olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde, Serel ve Özdemir (2017) de, Türkiye'de kadın istihdamı ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiş, kadın iş gücünün ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği için vazgeçilmez bir unsur olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Şahin (2023) ise kadınların ekonomik özgürlüğünü kazanma isteğiyle çocuklarının geleceğini güvence altına alma motivasyonunun kalkınma süreçlerine nasıl katkı sunduğunu tartışmaktadır. Bu sosyal bakış açısı, kadın emeğinin sadece rakamsal değil, aynı zamanda duygusal ve kültürel bağlamlarda da değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Taş, Afşar ve Kara (2020) da kadın işgücünün Türkiye'deki güncel

durumunu (2008–2018 arası) incelemişler ve ekonomi büyüme ile kadın istihdamı arasında kuvvetli bir bağ olduğunu ortaya koymuştur.

Tunç'un (2018) farklı gelir gruplarına göre yaptığı yatay kesit analizde, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kalkınma üzerindeki olumsuz etkisi, özellikle düşük gelirli ülkelerde daha belirgin şekilde hissedilmektedir. Bu bulgu, gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir büyüme politikalarında toplumsal cinsiyet duyarlılığına öncelik vermesi gerektiğini göstermektedir. Benzer şekilde, Türüoğlu (2018), Türkiye örneğinde VAR modeli kullanarak kadın istihdamının büyümeye etkisini analiz etmiş ve bu ilişkinin hem kısa hem uzun vadede geçerli olduğunu savunmuştur.

Tütüncü ve Zengin (2020), E7 ülkelerinde yaptıkları karşılaştırmalı analizde, kadın istihdamı ile ekonomik büyüme arasında ülkeler arası farklılıklara rağmen genel olarak pozitif yönlü bir ilişki bulmuşlardır. Bu da, gelişmekte olan ülkeler arasında kadın iş gücünün ekonomik potansiyele katkısını destekleyen bir başka önemli çalışmadır.

Yalçınkaya ve Dilber (2021) ise eğitilmiş kadınların büyüme üzerindeki etkisine odaklanmış, nitelikli iş gücünün yalnızca üretkenlik artışıyla değil, aynı zamanda kurumsal verimlilik ve inovasyon kapasitesiyle de bağlantılı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yıldırım ve Akıncı (2021), kadın işgücü ile büyüme arasındaki dinamik ilişkiyi ampirik yöntemle ortaya koymuş ve bu ilişkinin doğrusal olmaktan ziyade dönemsel ve yapısal değişkenlikler gösterdiğine dikkat çekmişlerdir. Son olarak, Yılmaz Şahin ve Alp (2020), Türkiye'de kadın işgücüne katılımın büyümeyi olumlu yönde etkilediğini saptayarak, istihdamın artırılmasına yönelik politikaların önemini bir kez daha vurgulamışlardır.

Bu çalışmalar, kadınların iş gücüne katılımının çok boyutlu etkilerini ortaya koyarken, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğinde kadın emeğinin merkezi rolünü açıkça desteklemektedir. Aynı zamanda, kadınların istihdamı üzerindeki kültürel, sosyal, eğitimsel ve yapısal engellerin kaldırılmasının, ekonomik kalkınmanın hızlandırılmasında kilit rol oynayacağı anlaşılmaktadır. Böylece bu literatür, hem mikro düzeydeki bireysel refah artışıyla hem de makroekonomik performansla kadın emeği arasında güçlü bir bağ olduğunu ortaya koymaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, kadın istihdamının ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkiler yarattığı görülmektedir. Ancak bu ilişkinin gücü, ülkelerin gelişmişlik

düzeylerine, kadınların eğitim seviyelerine, iş gücü piyasasındaki yapısal koşullara ve uygulanan sosyal politikaların etkinliğine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Dolayısıyla, yalnızca istihdam oranlarını artırmak değil, aynı zamanda kadınların nitelikli, kayıtlı ve üretken işlerde yer almalarını sağlayacak politikaların geliştirilmesi gerektiği yönünde ortak bir eğilim olduğu söylenebilir.

Yapılan çalışmalarda kadın istihdamının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin hem doğrudan (üretkenlik, verimlilik) hem de dolaylı (insani gelişmişlik, sosyal sermaye artışı) yollarla kendini gösterdiği anlaşılmaktadır. Ancak bu ilişkinin sürdürülebilir ve güçlü olabilmesi için sadece istihdam olanaklarının artırılması değil, kadınların iş gücüne erişimini kolaylaştıracak eğitim, bakım hizmetleri ve eşit işe eşit ücret gibi sosyal politikaların da etkin bir şekilde uygulanması gerektiği belirtilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

Kadın istihdamının ekonomik kalkınmaya olan katkısı, yalnızca ekonomik büyüme verileri ile değil, aynı zamanda sosyal kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği boyutları ile de ele alınmaktadır. Türkiye örneğinde kadın istihdamının ekonomik kalkınmaya etkisi, bir yandan mevcut fırsatların değerlendirilmesi, diğer yandan ise çeşitli yapısal sorunların çözülmesi ile doğrudan ilişkili bulunmaktadır. Kadınların işgücüne katılımı, ülkelerin ekonomik büyüme performansı açısından önemli bir faktör olmakta ve bu katılım, kalkınma hedeflerine ulaşmada kilit bir rol olmuştur (Özdemir, 2016a). Türkiye’de kadın istihdamının sektörel dağılımı ve tarihsel süreçteki dönüşümü incelendiğinde, kadınların genellikle düşük vasıf gerektiren işlerde yoğunlaştığı ve bu durumun ekonomik kalkınmaya etkisinin sınırlı olduğu gözlemlenmektedir (Özçiftçi ve İncekara, 2023). Kadın istihdamının artırılması yönündeki politikaların başarıya ulaşabilmesi için, kadınların daha nitelikli işlerde istihdam edilmesini teşvik eden uygulamaların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, kadınların eğitim düzeylerinin yükseltilmesi ve işgücüne katılımının önündeki engellerin kaldırılması önem arz etmektedir (Aydın ve Erdem, 2014).

Küreselleşme süreci ve teknolojik dönüşümler, kadın istihdamını hem olumlu hem de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Örneğin küresel entegrasyon sürecinde kadınların işgücüne katılım oranlarının arttığı görülmekle birlikte işgücü piyasasında kadınların genellikle düşük ücretli ve geçici işlerde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir (Demirtaş ve Yayla, 2017). Bu durum, kadın istihdamının sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkisini sınırlamaktadır. Kadınların işgücüne katılımını teşvik eden politika ve programların, bu eşitsizliği gidermeye yönelik olarak tasarlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Kadın girişimciliği de ekonomik kalkınmada önemli bir dinamik olarak değerlendirilmektedir. Yerel kalkınma örneklerinden biri olan Niğde çalışmasında, kadın girişimcilerin yerel ekonomiye katkıları incelenmiş ve kadın girişimciliğinin sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal kalkınmaya da katkı sağladığı belirlenmiştir (Balkaya, 2020).

Kadın istihdamının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi üzerine yapılan ampirik çalışmalar, kadınların işgücüne katılım oranlarının artmasının ekonomik büyümeyi

olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır (Karlılar ve Kral, 2019). Türkiye özelinde kadın istihdamının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin, kadınların işgücüne katılım oranlarının düşük olması nedeniyle sınırlı kaldığı, ancak bu oranların artırılması durumunda ekonomik büyümeye daha büyük bir katkı sağlayabileceği belirtilmektedir (Aksoy, 2018). Kadın istihdamının ekonomik kalkınmaya katkısı, ekonomik büyüme göstergeleri ile desteklenmekte ancak aynı zamanda sosyal, kültürel ve çevresel faktörler tarafından da şekillenmektedir. Türkiye özelinde kadınların işgücüne katılım oranlarının düşük olması, bu katkıyı sınırlayan önemli bir engel olarak öne planda yer almaktadır. Ak (2021), Türkiye ve OECD ülkeleri arasında yaptığı karşılaştırmada, kadın istihdamının ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkisinin, bu oranların artırılmasıyla daha belirgin hale geldiğini ortaya koymaktadır. Kadınların işgücüne katılımını artırmaya yönelik politikalar, yalnızca ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği ve sosyal refahı da güçlendirmektedir (Aydın ve Erdem, 2014; Özdemir, 2016a). Bununla birlikte, kadınların işgücüne katılım oranlarının artırılmasında karşılaşılan engeller, bölgesel kalkınma farklılıklarından sosyo-kültürel normlara kadar uzanan geniş bir yelpazede değerlendirilmektedir. Özellikle kırsal bölgelerde kadın girişimciliği, yerel kalkınma için önemli bir potansiyel sunmaktadır. İlter vd., (2019), Afyonkarahisar örneğinde kırsal kalkınmada kadın girişimciliğinin sürdürülebilir bir kalkınma modeli oluşturduğunu vurgulamaktadır. Benzer şekilde Güleç'in (2011) Karaman örneği üzerine yaptığı çalışmada, kadın girişimciliğinin ekonomik ve sosyal etkileri incelenmiş ve kadınların girişimci olarak ekonomik kalkınmaya sağladıkları katkılar öne çıkarılmıştır.

Kadınların işgücüne katılımını artırma yönünde alınan tedbirler, aynı zamanda ekonomik rekabet gücünü de artırmaktadır. Aydın ve Erdem (2014), Türkiye'nin rekabet gücünü artırmak için kadın istihdamının desteklenmesinin elzem olduğunu ifade etmekte ama bu destek, yalnızca işgücüne katılımı artırmakla sınırlı kalmamalı, aynı zamanda kadınların daha nitelikli işlerde ve karar alma süreçlerinde daha etkin bir rol almasını sağlamalıdır. Özalp (2021), Türkiye'de kadınların işgücüne katılımını etkileyen eşitsizliklerin, işgücü piyasasında cinsiyet temelli ayrımcılığı artırdığını ve bu durumun ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini sınırladığını ifade etmektedir. Diğer yandan, sanayileşme süreçlerinde kadınların işgücüne katılımı, tarihsel olarak ekonomik kalkınma dinamiklerini şekillendirmiştir. Leventer ve Ada (2023), sanayi devrimleri sürecinde

kadın istihdamının iktisadi gelişimdeki rolünü incelemiş ve bu süreçte kadınların emek piyasalarındaki yerinin giderek önem kazandığını belirtmiştir. Bu çerçevede kadın istihdamının artırılması aynı zamanda sosyal refah göstergeleri üzerinde de olumlu etkiler yaratmaktadır. Günday (2011), ekonomik kalkınmada kadınların katkısının, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal refah ve eşitlik göstergeleri üzerinde de derin etkileri olduğunu vurgulamaktadır. Türkiye’de kadın istihdamı ve toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında alınacak her bir tedbirin, ekonomik büyümeye uzun vadeli katkılar sağlayacağı öngörülmektedir (Karakuş, 2023). Bu bağlamda kadınların işgücüne katılımını artırmak için teşvik edici politikaların uygulanması gerekmekte ve bu politikaların sosyal destek mekanizmaları ile desteklenmesi önem taşımaktadır (Berber ve Eser, 2008).

Genel olarak Türkiye’de kadın istihdamının ekonomik kalkınma üzerindeki etkileri üzerine yapılan akademik çalışmalar, kadın iş gücüne katılımının ekonomik büyüme, rekabetçilik ve toplumsal refah açısından önemli sonuçlar doğurduğunu ortaya koymaktadır. Kadın istihdamının artışı, hem makroekonomik büyümeye hem de mikro düzeyde bireysel refahın yükselmesine katkı sağlamaktadır (Ak, 2021). Bununla birlikte Türkiye’de kadınların iş gücüne katılım oranları, birçok gelişmiş ülkeye kıyasla düşük seviyelerde seyretmekte ve çeşitli sosyo-ekonomik faktörler bu durumu etkilemektedir (Aksoy, 2018; Çakmak, 2021). Bu çerçevede kadın istihdamının ekonomik büyümeye etkisi üzerine yapılan çalışmalarda, kadınların iş gücüne katılımının toplam üretkenliği ve ekonomik büyümeyi artırdığı belirlenmiştir (Aydın ve Erdem, 2014; Karlılar ve Kral, 2019). Kadınların işgücüne katılımı, iş gücü arzını genişleterek ekonomik büyümeyi desteklemektedir. Ayrıca kadın girişimciliği, bölgesel kalkınmada önemli bir unsur olarak değerlendirilmekte ve yerel ekonomilerin gelişmesine katkı sağlamaktadır (Balkaya, 2020; İlter vd., 2019). Bu çerçevede kadın girişimcilerin karşılaştıkları finansal ve sosyal engellerin sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı sınırladığı da vurgulanmaktadır (Aslan ve Güngör, 2017; Ergin ve Sayın, 2018).

Yurt içinde yapılan çalışmalarda, kadın iş gücü katılımının ekonomik büyümeye olumlu katkı sağladığını ortaya koyarken, elde edilen bulgular uluslararası literatürle büyük ölçüde örtüşmektedir. Örneğin, Klasen ve Lamanna (2009) tarafından yapılan analizde, eğitim ve istihdam alanında cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılmasının

ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkileri olduğu açık bir şekilde vurgulanmıştır. Benzer şekilde, Mammen ve Paxson (2000), çalışmalarında kadınların işgücüne katılımında yaşanan artışın, sadece ekonomik kalkınmayla değil aynı zamanda sosyal dönüşümle de doğrudan ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda Türkiye’de kadın istihdamını teşvik etmeye yönelik politikaların, sadece kısa vadeli büyüme hedefleri yönünden değil, aynı zamanda uzun vadeli yapısal dönüşüm süreçleri yönünden de kritik olduğunu söyleyebiliriz.

Gelişmiş ülkelerde kadın iş gücünün niteliği ile büyüme arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar, Türkiye özelinde bizlere karşılaştırma imkânı sunmaktadır. Örneğin Barro ve Lee (2013), kadınların eğitim düzeylerinin yükselmesinin yalnızca istihdam oranlarını değil, aynı zamanda katma değeri yüksek işlerde yer alma oranlarını da artırdığını göstermiştir. Guirguis ve arkadaşları (2023) ise doğurganlık oranları ile kadın işgücü arasında sürdürülebilir bir dengenin kurulabildiği, gelişmiş ülkelerde, büyümenin daha istikrarlı seyrettiğini ifade etmektedir. Türkiye’de ise, kadın istihdamı hâlen büyük oranda düşük ücretli ve güvencesiz sektörlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum, kadın emeğinin potansiyel katkısının tam olarak değerlendirilememesine neden olmakta, bu sebeple uluslararası düzeyde gözlenen olumlu büyüme etkisinin ülkemizde ise sınırlı düzeyde kalmasına yol açmaktadır.

Tüm bunlarla beraber Kadın istihdamı ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, kadın emeğinin verimli kullanılmadığı durumlarda, ekonomik potansiyelin tam olarak gerçekleştirilemeyeceğini ortaya koymaktadır (Aytekin, 2017; Özdemir, 2016a). Türkiye’de kadın emeğinin etkin kullanımını engelleyen faktörler arasında toplumsal cinsiyet rolleri, eğitim seviyesinin düşüklüğü, bakım yükümlülükleri ve iş piyasasındaki ayrımcılık önemli yer tutmaktadır (Gökmen, 2022; İlkkaracan, 2016). Kadınların iş gücüne katılım oranlarının artırılmasının, özellikle eğitim politikaları ve iş yerinde cinsiyet eşitliğini teşvik eden düzenlemeler ile mümkün olabileceği ifade edilmektedir (Toksöz ve Memiş, 2020; Tatoğlu, 2022).

Genel olarak kadın istihdamının bölgesel kalkınmaya etkisi incelendiğinde, gelişmiş bölgelerde kadınların iş gücüne katılım oranlarının daha yüksek olduğu, ancak kırsal kesimde bu oranların düşük seyrettiği görülmektedir (Cerev, 2017; Erdoğan ve Yaşar, 2018). Kırsal kalkınmada kadın emeğinin etkin bir şekilde değerlendirilmesinin,

tarımsal üretkenliği ve yerel ekonomik büyümeyi desteklediği belirtilmektedir (İlter vd., 2019). Bu bağlamda kadın istihdamının önündeki en büyük engellerden biri olarak sosyal güvence eksikliği ve kayıt dışı çalışma koşulları öne çıkmaktadır (Bağır, Küçükbayrak ve Torun, 2021). Bu bağlamda kadın iş gücüne katılım oranının düşüklüğünün nedenlerini ele alan çalışmalar, ekonomik büyüme ile kadın istihdamı arasındaki doğrusal ilişkinin her zaman geçerli olmadığını ortaya koymaktadır. Türkiye'de belirli sektörlerde kadın istihdamı artarken, genel iş gücüne katılım oranı istenilen seviyeye ulaşmamaktadır (Uslu ve Şahin, 2024). Bunun temel nedenleri arasında, kadınların istihdam edildiği sektörlerin sınırlılığı, iş yerinde cinsiyet temelli ücret eşitsizlikleri ve aile içi rollerin iş hayatına katılımı zorlaştırması gösterilmektedir (Leventer ve Ada, 2023; Özçiftçi ve İncekara, 2023).

Kadın istihdamının ekonomik kalkınma üzerindeki etkisini değerlendiren araştırmalar, kadınların iş hayatında daha fazla yer almasının, gelir eşitsizliğini azalttığını ve hanehalkı gelir seviyelerini artırdığını göstermektedir (Özduran ve Atik, 2021; Sevinç, Bozkurt ve Sevinç, 2016). Kadınların ekonomik bağımsızlığını artıran politikaların uygulanmasının, yoksulluğun azalmasına ve ekonomik büyümenin sürdürülebilir olmasına katkı sağladığı ifade edilmektedir (Polat, 2024; Şen ve Şöhret, 2023). Bu bağlamda kadınların iş gücüne katılımında gözlemlenen yıllık değişimler, dönemsel ekonomik krizlerden, istihdam politikalarındaki dalgalanmalardan ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik politika eksikliklerinden etkilenmektedir (Karakuş, 2023; Lassassi ve Tansel, 2020). Bu çerçevede Türkiye'de kadın istihdamı ekonomik kalkınma açısından büyük bir potansiyele sahip olmakla birlikte mevcut yapısal ve toplumsal engeller nedeniyle bu potansiyel tam olarak değerlendirilememektedir. Kadınların iş gücüne katılımını teşvik edici politikaların geliştirilmesi, cinsiyet temelli ücret farklarının giderilmesi ve iş yerinde fırsat eşitliği sağlanması, ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından kritik bir öneme sahiptir (Korkmaz ve Budak, 2022; Palabıyık, 2009). Bu bağlamda Türkiye'de kadın istihdamı ekonomik kalkınma açısından büyük bir potansiyele sahip olmakla birlikte, mevcut yapısal ve toplumsal engeller nedeniyle bu potansiyel tam olarak değerlendirilememektedir. Kadınların ekonomideki payı arttıkça kalkınma hızının da yükseldiği birçok akademik çalışmada ortaya konulmaktadır. Kadın istihdamının artışı, iş gücü arzını genişletmekte hanehalkı

gelirlerini yükseltmekte ve toplumsal refahı artırmaktadır. Ayrıca kadınların iş gücüne katılımı, ekonomik büyüme üzerinde doğrudan bir etki yaratmakta ve sürdürülebilir kalkınmanın temel bileşenlerinden biri olarak görülmektedir (Ak, 2021; Aydın ve Erdem, 2014).

Kadınların iş gücüne katılımı arttıkça, ekonomik üretkenlik ve yenilikçilik kapasitesi yükselmekte, farklı sektörlerde büyüme sağlanmaktadır. Kadın girişimciliğinin desteklenmesi ve kadın iş gücüne yönelik fırsat eşitliği politikalarının uygulanması, kalkınmanın hızlanmasına katkı sunmaktadır (Ergin ve Sayın, 2018; Balkaya, 2020). Kadın istihdamının önündeki engellerin kaldırılması, işgücü piyasasına katılımın teşvik edilmesi ve cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması, kalkınma sürecinde önemli bir ivme yaratmaktadır. Bu çerçevede Türkiye'de kadınların iş hayatına entegrasyonu ile kişi başına düşen gelir artmakta, yoksulluk azalmakta ve sosyal güvenlik sistemine daha fazla katkı sağlanmakta ama toplumsal cinsiyet temelli iş bölümü, bakım yükümlülükleri ve iş piyasasında kadınlara yönelik ayrımcılık, kadın istihdamının beklenen seviyeye ulaşmasını engellemektedir (Gökmen, 2022; Toksöz ve Memiş, 2020). Bu nedenle kadınların ekonomiye katılımını artıran sosyal politikaların uygulanması ve esnek çalışma modellerinin geliştirilmesi kalkınma sürecini hızlandırmaktadır. Tüm bunlarla beraber kadınların ekonomiye aktif katılımı, yalnızca iş gücü piyasasını değil, aynı zamanda ülkenin genel ekonomik yapısını ve rekabet gücünü de güçlendirmektedir. Kadınların iş gücünde yer alması, yenilikçi iş modellerinin geliştirilmesine olanak tanımakta ve ekonomik çeşitliliği artırmaktadır (İlkkaracan, 2016; Özçiftçi ve İncekara, 2023). Dolayısıyla Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşması için kadın istihdamının desteklenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda kadınların ekonomiye katılımı arttıkça kalkınma hızı da yükselmektedir. Kadınların iş gücüne katılımını teşvik edici politikaların geliştirilmesi, cinsiyet temelli ücret farklarının giderilmesi ve iş yerinde fırsat eşitliği sağlanması, ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından kritik bir öneme sahiptir (Korkmaz ve Budak, 2022; Palabıyık, 2009).

SONUÇ

Sonuç olarak kadın istihdamının ekonomik kalkınma üzerindeki olumlu etkisi, özellikle gelişmekte olan ülkelerde ve Türkiye’de yapılan çok sayıda ampirik çalışmada ortaya konmaktadır. Örneğin Aksoy (2018), kadın istihdamını etkileyen temel faktörleri analiz ederken, istihdamdaki artışın ekonomik performansı güçlendirdiğini ve bu durumun özellikle toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştiği ortamlarda daha belirgin hale geldiğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde Arslan (2020), Türkiye’de kadın istihdamı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında kadının işgücüne katılım oranının yükselmesinin kalkınma sürecine doğrudan katkı sağladığını saptamaktadır. Özdemir (2016), Türkiye örneğinde kadın istihdamındaki artışın ekonomik büyüme göstergelerine önemli ölçüde pozitif yansıdığını ve bölgesel bazda farklılıklar görülmekle birlikte, istihdam politikalarının hedef odaklı biçimde uygulanmasıyla kadınların işgücüne daha fazla dahil olabileceğini ortaya koymaktadır. Aslan ve Güngör (2017), Bingöl ve Diyarbakır özelinde yürüttükleri incelemede, kadın girişimciliğinin bulunduğu bölgenin kalkınma seviyesini yükselttiğini ve istihdamın yalnızca niceliksel değil niteliksel olarak da gelişmesine katkı sunduğunu tespit etmektedir. İlkaracan (2012), Türkiye’de kadının işgücü piyasasına katılımının düşük olmasında kültürel ve yapısal etmenlerin etkisini vurgularken, bu durumun kalkınma sürecini yavaşlatıcı bir etki oluşturduğunu ancak politika odaklı çözümlerle geriye çekilebileceğini savunmaktadır. Gerelioğlu (2022), Denizli örneğinden hareketle hem işverenlerin hem de kadın çalışanların istihdam sürecine bakış açılarını değerlendirmekte ve kadınların işgücüne katılımı arttıkça işletmelerin üretkenlik düzeyinin yükseldiğini belirtmektedir. Bu bulgu, Aslanpay ve Altay (2021) tarafından OECD ülkeleri üzerinde yapılan analizlerde de doğrulanmakta ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin ekonomik büyüme ile kalkınmada kilit bir unsur olduğu gösterilmektedir. Korkmaz ve Budak (2022), Türkiye’de kadının kalkınmaya katkısını tarihsel süreç içinde ele almakta ve özellikle Cumhuriyet’in kuruluşundan bu yana uygulanan kalkınma politikalarının kadın işgücü lehine düzenlenmesinin büyümeye yansıyan pozitif etkilerini analiz etmektedir. Benzer bir yaklaşımla Karlılar ve Kral (2019), kadın işgücüne katılımındaki artışın ülke ekonomilerine zaman içinde ne ölçüde katkı sağladığını panel veri analiziyle ortaya koymakta ve nitelikli kadın çalışan oranının yükselmesinin rekabetçi ekonomik yapıyı

güçlendirdiğini göstermektedir. Toksöz ve Memiş (2020), kayıt dışı istihdamın kadınlar üzerindeki etkisini öne çıkararak, kadın emeğinin hakkını alabilmesinin ve daha nitelikli iş koşullarına geçebilmesinin büyüme dinamiklerini olumlu yönde etkilediğini bulgulamaktadır. Bu durum, sadece formel istihdamın değil aynı zamanda kadının işgücünde hak ettiği karşılığı elde edebilmesinin de sürdürülebilir kalkınma için belirleyici bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamdaolan ülkeler ve Türkiye örneğinde kadın istihdamı, ekonomik kalkınma sürecinde kritik bir role sahip bulunmaktadır. Hem bölgesel hem ulusal ölçekte yapılan çalışmalar, kadınların işgücüne daha fazla katılmasının ve girişimcilik olanaklarının desteklenmesinin toplam çıktıyı artırarak büyüme ve kalkınmayı ivmelendirdiğini göstermektedir. Bu yöndeki bulgular, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, eğitim düzeyinin yükseltilmesi, kayıt dışı istihdamla mücadele ve bakım hizmetlerine erişim olanaklarının geliştirilmesi gibi politika araçlarının kalkınma hızına olumlu yansımaları olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla gerek akademik çalışmalarda gerekse politika uygulamalarında, kadın istihdamını teşvik eden yapısal düzenlemelerin ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri çerçevesinde çok boyutlu stratejilerin benimsenmesi, hem gelişmekte olan ülkeler hem de Türkiye için zorunlu bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda birçok çalışmanın bulgusu (Özelikle İlkaracan, 2016; Aksoy, 2018; Korkmaz ve Budak, 2022; Toksöz ve Memiş, 2020; Özduvan ve Atik, 2021), kadınların işgücü piyasasında güçlenmesinin makroekonomik dengeler üzerinde pozitif ve kalıcı etkiler yarattığını doğrulamaktadır. Bu nedenle kadın istihdamının ekonomik kalkınmaya etkisi konusunda literatürde mutabık kalınan ortak görüş, sürdürülebilir büyüme hedefleriyle örtüşen ve fırsat eşitliğini gözetten politikaların hem kalkınma hızını hem de toplumsal refahı artıracağı yönünde şekillenmektedir.

Uluslararası literatürde yapılan bir çok çalışmada kadınların iş gücüne katılımının ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkiler yarattığı göstermektedir. Örneğin Saeed ve Shaiekh (2023), Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde kadınların iş gücüne katılımlarında artış yaşanması, bölgesel ekonominin büyümesinde önemli derecede katkı sunduğu tespit etmiştir. Aynı şekilde, Mammen ve Paxson (2000), kadınların ekonomik yaşama entegrasyonunun kalkınmanın her aşamasında belirleyici bir rolü olduğunu vurgulamışlardır. Klasen ve Lamanna'nın (2009) çalışmalarında ise eğitim ve istihdam

alanında cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesinin ekonomik büyümede katalizör görevi gördüğünü belirtmişlerdir.

D’Albis, Greulich ve Ponthière (2021) tarafından ortaya konan “gender bonus” yaklaşımında, kadınların iş gücüne katılımlarının verimlilik artışı ve uzun vadeli büyüme üzerinde var olan etkisini hesaplamaya çalışırken; Choudhry ve Elhorst (2018) ise, yaptıkları çalışmada bu ilişkinin farklı gelişmişlik seviyesindeki ülkelerde benzer şekilde geçerli olduğunu tespit etmişlerdir. Gelişmiş ülkelerde yapılan araştırmalar (örneğin Guirguis ve ark., 2023; Green ve ark., 2004), kadın istihdamındaki artışın doğurganlık oranları, sosyal güvenlik sistemleri ve üretkenlik üzerindeki etkilerini ortaya koyarken; Alruwaili ve Mokni (2024)’nın yaptığı bazı çalışmalarda olduğu gibi Suudi Arabistan gibi daha geleneksel yapıya sahip ülkelerde kadınların istihdamına yönelik reformların ekonomik büyümeye katkı sağladığını göstermektedir. Akinbobola ve Saibu’nun (2021) Afrika ülkeleri üzerine yaptığı çalışmalarında, kadınların iş gücüne katılımının bir engel değil, aksine ekonomik gelişim için önemli bir fırsat ve değer olduğu vurgulanmıştır.

Bütün bu bulgular, kadınların ekonomik hayattaki varlığının yalnızca eşitlik ilkesine değil, aynı zamanda ekonomik rasyonaliteye dayandığını da ortaya koymaktadır. Ancak Türkiye’de TÜİK (2023) verilerine dayalı olarak yapılan analizlerde, kadınların eğitim düzeyleri artmasına rağmen iş gücüne katılım ve istihdam oranlarının hâlâ erkeklere kıyasla düşük seviyelerde olduğunu göstermektedir. Lisans mezunu kadınlarda bile işsizlik oranlarının erkeklerin yaklaşık iki katı olması, Türkiye’de yapısal eşitsizliklerin devam ettiğini ortaya koymaktadır. Oysa uluslararası örnekler, bu tür eşitsizliklerin giderilmesinin sadece toplumsal adaletin sağlanmasında değil, aynı zamanda sürdürülebilir bir ekonomik büyümeyi de sağladığı görülmektedir. Bu nedenle Türkiye’nin, kadınların istihdama tam katılımını destekleyecek sosyal politikaları daha etkili biçimde uygulamaya koyması kritik bir gereklilik olarak öne çıktığını söyleyebiliriz.

Bu çalışmada kapsamlı bir literatür taraması yapılmış, mevcut araştırmalar üzerinden genel bir eğilim analizi yapılarak çıkarımlarda bulunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Acar, T. (2006). Bölgesel Kalkınma Potansiyelinin Harekete Geçirilmesinde İnsan Kaynağının Rolü Ve Balıkesir İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi.
- Ak, B. (2021). Kadın istihdamının ekonomik büyümeye etkisi: Seçilmiş OECD ülkeleri ve Türkiye arasında karşılaştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(4), 475–487.
- Akad, İ. (2012). Kalkınma Sürecinde Büyüme Ve İstihdam İlişkisi: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi.
- Akdoğan, N., Doğan, D. U. (2023). Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinden 5 No’lu Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Hedefine Ulaşmada Türkiye’de Sürdürülebilirlik Raporu Düzenleyen İşletmelerin 2020 Ve 2021 Yılı Beyanlarının İncelenmesi ve Sonuçların Değerlendirilmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 25(MODAVİCA Özel Sayısı), 227–248.
- Akinbobola, T. O., & Saibu, O. M. (2021). Female labour force participation rate and economic growth in sub-Saharan Africa: “A liability or an asset”. *Journal of Business and Socio-Economic Development*, 1(1), 1–15. <https://doi.org/10.1108/JBSED-09-2021-0118>
- Aksoy, N. (2018). Türkiye’de kadın istihdamının belirleyicileri. Yüksek Lisans Tezi.
- Alruwaili, N. F., & Mokni, K. (2024). Impact of female labour force participation on the economic growth: Evidence from Saudi Arabia. *Management*, 28(2), 106–131. <https://doi.org/10.58691/man/194032>
- Altun, K. (2017). Beşeri sermaye unsurlarından kadın eğitiminin ekonomik büyümeye etkisi: 1971-2013 dönemine ilişkin Türkiye örneği (Yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı). YÖK Ulusal Tez Merkezi. Tez Merkezi
- Arıkan Can, T. E. (2022). İleri düzey eğitimli kadın işgücü ile üretim ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kamu Ekonomisi VVe Kamu Mali Yönetimi Dergisi*, 2(2), 73-80.
- Arslan, G. (2021). Türkiye’de kadın istihdamının görünümü: Kadın istihdamı ile FBGSYH, enflasyon oranı ve kadın işgücü oranı arasındaki eşbütünlüşme ilişkisinin araştırılması. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Çalışmalar Dergisi*, 2(2), 1-19.
- Arslan, M. (2020). *Türkiye’de kadın istihdamı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul). YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Aslan, I. Güngör, P. (2017). The role of woman entrepreneurs on economic development: The case of Bingöl and Diyarbakır. *PressAcademia Procedia (PAP)*, 3, 314–322.
- Aslanpay, Ö. E., Altay, A. (2021). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ve Ekonomik Kalkınma İlişkisi: OECD Ülkeleri Analizi. *İzmir İktisat Dergisi*, 36(3), 601–615.
- Aslanpay, Ö.E., Altay, A. (2018). Kalkınma Planları Bağlamında Türkiye’nin Kalkınma Sürecinde Kadınların Yeri. *Fiscaeconomia*, 2(3), 115–142.
- Aydın, F. F. (2011). *Kadın istihdamının rekabet gücü ve ekonomik büyüme üzerine etkisi: Türkiye ile rekabet gücü en yüksek ülkelerin karşılaştırılması* (Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Aydın, F. F., Erdem, E. (2014). The effect of women’s employment on competitiveness and economic growth: A comparison of Turkey and the most competitive countries. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 44, 59–71.
- Aydoğmuş, R. (2019). Türkiye’de kadın istihdamı ve ekonomik büyüme ilişkisi: Bir zaman serisi analizi (Yüksek lisans tezi, Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). YÖK Ulusal Tez Merkezi
- Aykın, A., & Azazi, M. (2024). Kadın istihdamı ile enflasyon arasındaki ilişki: Türkiye örneği. *İktisat ve Toplum Dergisi*, 15(2), 45–62.
- Ayta, F., & Şen, M. (2023). Türkiye’de kadın istihdamının genel görünümü: İstihdamın artırılması kapsamında seçilmiş ülke örnekleri. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 9(2), 421-454.
- Aytekin, B. (2017). Türkiye’de kadın emeğinin etkinlik sorunu ve makroekonomik etki kanalları. *Sayıştay Dergisi*, 5(107), 107–122.
- Bağır, Y. K., Küçükbayrak, M., Torun, H. (2021). Declining labor market informality in Turkey: Unregistered employment and wage underreporting (Working Paper No: 21/19).
- Balkaya, D. (2020). Yerel kalkınmada kadın girişimcilerin rolü Niğde örneği. Yüksek Lisans Tezi.
- Baran, İ. (2020). Bölgesel Kalkınmada İl Özel İdarelerinin Rolü: Siirt İli Örneği (2005-2019). Yüksek Lisans Tezi.
- Barro, R. J., & Lee, J. W. (2013). A new data set of educational attainment in the world, 1950–2010. *Journal of Development Economics*, 104, 184–198.
- Bayar, T. H. T. (2023). Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Cam Tavan Kavramının Bibliyometrik Analizi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(4); 1186–1198.

- Bektaş, S. (2019). Türkiye'de kadın istihdamının tarihçesi ve kadın istihdamını artırmak için yürütülen politikalar (Yüksek lisans tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Berber, M., Eser, B. Y. (2008). Türkiye’de kadın istihdamı: Ülke ve bölge düzeyinde sektörel analiz. *İş,Güç The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 10(2), 1–19.
- Bolcan, A. E. (2006). Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Çalışma Hayatında Kadının Yeri Ve Kadın İşsizliği. Yüksek Lisans Tezi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (23. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Cansever, İ. H. (2021). Sürdürülebilir Kalkınma Ve Sağlık: Türkiye’nin 2023 Hedefleri İle Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 24(3); 633–650.
- Cerev, G. (2017). Bölgesel kalkınmada kadın iş gücünün önemi: TRB 1 bölgesi üzerine bir inceleme. *International Journal of Innovative Approaches in Social Sciences*, 1(1), 15–28.
- Cerev, G., Yenihan, B. (2017). İşgücü Piyasası Temel Kavramları Doğrultusunda Elazığ İli İşgücü Piyasasının Mevcut Durumu Ve Analizi. *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, IV(1); 77–92.
- Choudhry, M. T., & Elhorst, J. P. (2018). Female labour force participation and economic development. *International Journal of Manpower*, 39(7), 896–912. <https://doi.org/10.1108/IJM-03-2017-0045>
- Çakmak, F. (2021). Türkiye’de kadınların işgücüne katılımını etkileyen sosyo-ekonomik faktörler. Yüksek Lisans Tezi.
- Çalıkoğlu, C. (2022). Bölgesel Kalkınma Ve İnovasyon Sarmal Modelleri İlişkisi: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi.
- Çelik, O., Çetiner, S. (2019). Türkiye Ekonomisinde Kalkınma Planları Ve Kalkınma Planlarındaki Söylem Değişiklikleri. *International Journal Of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*, 2(3); 37–51.
- Çınar, A. (2019). Sivasta Kadın İstihdam Sorunları: Logit Model Uygulaması. Yüksek Lisans Tezi.
- Çiçek, S. (2021). Kurumsal faktörlerin kadın istihdamına etkisinde insani gelişmenin aracılık rolü: Panel veri analizi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 21, 135–150.

- D'Albis, H., Greulich, A., & Ponthière, G. (2021). Female labor force participation and economic growth: Accounting for the gender bonus. *Economics Letters*, 200, 109718. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2021.109718>
- Değirmenci, B. (2021). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ve Sürdürülebilir Kalkınma Bağlamında Afet Mevzuatının Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi.
- Demirel, G. E. (2019). Türkiye'nin ekonomik kalkınmışlık düzeyi üzerinde kadın istihdamının rolü ve önemi (Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Demirtaş, G., Yayla, N. (2017). Küresel entegrasyonun kadın istihdamı üzerine etkisi: Ampirik bir inceleme. *Journal of Yaşar University*, 12(48), 339–349.
- Derin, M. (2018). Current Situation Analysis Related To Health And Welfare İn Turkey Within The Scope Of United Nations Sustainable Development Targets. *The Journal Of International Social Research*, 11(57); 333–345.
- Dilber, T. (2019). Kadın istihdamı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: Türkiye örneği (Yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Doğan, G. (2012). İstihdam Ve Genç İşsizlik. Yüksek Lisans Tezi.
- Döğër, N. (2022). Ekonomik büyüme ve kadın işgücü arasındaki ilişki: Türkiye için ampirik bir analiz (Yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). YÖK Ulusal Tez Merkezi. Açık Erişim.
- Dutlu Erten, P. (2016). Türkiye ekonomisinde kadın istihdamının rolü ve önemi. *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 1(1), 56–66.
- Dücan, E., & Atay Polat, M. (2017). Kadın istihdamının ekonomik büyümeye etkisi: OECD ülkeleri için panel veri analizi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(1), 155-170.
- Edinşel, S. (2023). Women's Empowerment Action Plan Of The Republic Of Turkey İn The Light Of The United Nations Sustainable Development Goals 2018-2023. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(49-1), Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı.
- Eğilmez, E. (2006). Kalkınmanın Bir İdeale Dönüşme Süreci Ve Türkiye'ye Girişi. Yüksek Lisans Tezi.
- Eminoğlu, Ö., Mutlu, N. M., & İmre Bıyıklı, S. (2024). İleri eğitimli kadın iş gücünün sürdürülebilir büyümeye etkisi: Kümeleme analizi. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(1), 67-86. <https://doi.org/10.30855/gjeb.2024.10.1.005>
- Erdem, E., Yücel, A. G., & Köseoğlu, A. (2016). Female labour force participation and economic growth: Theoretical and empirical evidence. *The Empirical Economics Letters*, 15(10), 985–991.

- Erdoğan, S., Yaşar, S. (2018). Türkiye’de kadın istihdamının gelişimi: Konya-Karaman örneği. *KMU Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 20(34), 18–28.
- Ergin, B. Z., Sayın, H. C. (2018). Women entrepreneurs as an opportunity for economic development and growth. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1(1), 15–29.
- Eygü, H., & Oktay, M. (2024). Türkiye’de toplumsal cinsiyet ve ekonomik büyüme arasında kadın etkisinin incelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 175–185. <https://doi.org/10.33206/mjss.1248591>
- Eyiç, B. S. (2024). Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Küresel Amaçları Çerçevesinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İncelenmesi Vaka Analizi: “Beko Kadının İşi, Gücü!” Reklamı. *Sosyal, Beşerî Ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(3), 224–235.
- Gerelioğlu, Z. (2022). İşçi ve işveren açısından kadın istihdamının görünümü: Denizli örneği Yüksek Lisans Tezi.
- Girgin, M. S. (2017). Türkiye’nin İstihdam Politikaları Ve Avrupa Birliği’ne Uyum. Doktora Tezi.
- Goldin, C. (2006). The quiet revolution that transformed women’s employment, education, and family. *The American Economic Review*, 96(2), 1–21.
- Göcen, C. (2018). Türkiye’de kadının işgücüne katılmadaki yeri ve uluslararası istihdam çabaları. *Econder Uluslararası Akademik Dergi*, 2(2), 313-333. <http://dergipark.gov.tr/econder/issue/40036/451550>
- Göcen, S. (2020). Ekonomik gelişme ve kadın iş gücü istihdamı: Türkiye için nedensellik ilişkisi incelenmesi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 29, 45-60
- Gökmen, E. Ç. (2022). A new perspective on women’s care burden and employment in Turkey. *New Perspectives on Turkey*, 66, 11–34.
- Gönüllü, A. A. (2018). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ve Bakım Emeği. *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(3), 1–15.
- Green, E., Easton, H., Moore, J., & Heggie, J. (2004). Barriers To Women’s Employment And Progression In The Labour Market In The North East Of England. Research Report.
- Guirguis, H., Donlon, T., McCarthy, M., Mehovic, A., & Mehta, R. (2023). The future of the labour force: A quantitative examination of the drivers of female labor force participation and total fertility rate in developed economies. *Applied Economics*, 56(44), 5238–5248. <https://doi.org/10.1080/00036846.2023.2244248>
- Güleç, S. (2011). Kadın girişimciliği-Karaman örneği. Yüksek Lisans Tezi.

- Günday, D.P. (2011). Ekonomik kalkınmada kadının önemi ve katkısı. Yüksek Lisans Tezi.
- Gürbüz, M. B. (2019). Cinsiyet Eşitsizliği Ve Kalkınma: Teorik Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi.
- Hasanov, M. (2002). Kalkınma Teorilerine Eleştirel Bir Bakış Ve Azerbaycan Örneği. Yüksek Lisans Tezi.
- İlkkaracan, İ. (2012). Why so few women in the labor market in Turkey? Feminist Economics, 18(1); 1–37.
- İlkkaracan, İ. (2016). Analysis of Istanbul labour market from a gender equality perspective. International Labour Organization.
- İlter, B., Kundak, S., Ceniklı, V. S. (2019). Sürdürülebilir kırsal kalkınmada bir alternatif olarak kadın girişimciliği: Afyonkarahisar örneği. Journal of Research in Entrepreneurship Innovation and Marketing, 3(5), 30–37.
- İnce, M. (2010). Kadın istihdamı ve kadın işgücüne olan talep: Türkiye örneği. Doktora Tezi.
- İpek, Y. (2019). Kadın istihdamı ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye örneği. *Ekonomi ve Kalkınma Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 23–38.
- Kamaçı, A. (2016). Doğu Karadeniz’de İşgücü Ve İstihdam. JOMELIPS, 1(1), 14–32.
- Karabıyık, B. (2015). Türkiye’de kadın istihdamının tarihsel ve yapısal analizi. *Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Dergisi*, 7(2), 55–74.
- Karakuş, M. (2023). Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında kadın istihdamı ve çeşitli ülke incelemeleri. Uzmanlık Tezi.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler* (35. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karlılar, S., Kral, G. (2019). Kadın işgücüne katılımı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: Ülke grupları için panel veri analizi. Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 54(2), 935–948.
- Kılıç, S.B. (2012). Bölgesel Kalkınma Teorileri Ve Politikaları: Avrupa Birliği Ve Türkiye. Doktora Tezi.
- Klasen, S., & Lamanna, F. (2009). The impact of gender inequality in education and employment on economic growth: New evidence for an augmented Solow model. *Feminist Economics*, 15(3), 91–115.

- Konat, G., & Koncak, A. (2022). Kadın girişimciliğinin işgücüne katılımında doğurganlık ve ekonomik büyüme kapsamında incelenmesi: Fourier testlerinden kanıtlar. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 231-255. <https://doi.org/10.21798/kadem.2022.117>
- Korkmaz, A. N., Budak, S. (2022). Ekonomik (iktisadi) kalkınma ve kadın: Türkiye örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 6(1), 197–223.
- Kucharová, V. (1999). Women And Employment. *Czech Sociological Review*, 35(2).
- Kutluay Şahin, D. (2022). Kadın istihdamının ekonomik büyümeye etkisi: Ampirik bir analiz. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 8(2), 277-288. <https://doi.org/10.20979/ueyd.1135131>
- Lassassi, M., Tansel, A. (2020). Female labor force participation in five selected MENA countries: An age-period-cohort analysis. (Working Paper No: 2018).
- Leventer, G., Ada, A.A. (2023). Sanayi devrimleri tarihinde kadın istihdamı ve iktisadi gelişim süreci. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(3), 279–302.
- Mammen, K., & Paxson, C. (2000). Women's work and economic development. *The Journal of Economic Perspectives*, 14(4), 141–164.
- Ortaç, M. (2019). Kadın istihdamına yönelik uygulanan sosyal politikalar: 1980 sonrası Türkiye örneği (Yüksek lisans tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Önal, M. (2017). Eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik büyümeye etkisi (Yüksek lisans tezi, [Üniversite adı belirtilmemiş]). YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/67753>.
- Örerel, D., Kağınacı, D. Y. (2024). From Individual To Global Being A Psychological Counselor In The Context Of Sustainable Development Goals. *The Journal Of Buca Faculty Of Education*, 60, 1173–1196.
- Örüklü, C., Çakmak, S. (2021). Women's Health Within The Framework Of Sustainable Development Goals. *International Journal Of Human Sciences*, 18(3).
- Özalp, A. (2021). Türkiye’de kadının işgücüne katılımı ve eşitsizlik. *Journal of Economy Culture and Society*, 64, 91–104.
- Özcan, F. (2007). Finansal Kalkınma Ve İktisadi Büyüme Arasındaki İlişki: Dünya Ülkeleri Ve Türkiye Örneği. *Uzmanlık Yeterlilik Tezi*.
- Özçiftçi, H., İncekara, A. (2023). Türkiye’de kadın istihdamının tarihi süreci, sektörel dağılımı ve istihdamın önündeki engellere yönelik bir değerlendirme. In

Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye Ekonomisi (Bölüm 9). İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Özdemir, B. S. (2016a). Kadın istihdamının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Türkiye örneği. Yüksek Lisans Tezi.

Özdemir, S. (2016b). Türkiye’de kadın istihdamının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi. *Ekonomi ve Kalkınma Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 23–38.

Özduran, İ. Y., Atik, H. (2021). Kadın işgücünün ekonomik kalkınma üzerine etkisi: AB üyesi ve aday ülkeleri üzerine bir uygulama. *Journal of International Social Research*, 14(77), 992–1004.

Palabıyık, S. (2009). Geleneksel ve yeni kalkınma kuramlarının analizi: Türkiye örneği. Yüksek Lisans Tezi.

Pekin, Ç. (2014). İktisat Teorisinde İstihdam Yaklaşımları Çerçevesinde Türkiye’de İstihdam Sorunu Ve Çözüm Önerileri. Yüksek Lisans Tezi.

Polat, A. A. D. (2024). Türkiye Cumhuriyeti’nde kadın işgücü ve istihdamı: Kalkınma planları perspektifinden bir inceleme. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(3), 1072–1092.

Saeed, M. A., & Shaiekh, L. T. (2023). Women labor force participation and its impact on economic growth: A study of Latin America and the Caribbean region. *Research in World Economy*, 15(1), 1–15. <https://doi.org/10.5430/rwe.v15n1p1>

Sağlamyürek Taşdemir, D. S. (2021). Sosyo-ekonomik kalkınmada kadın girişimciler ve işletmeleri. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 16(2), 76-90

Sancar Özkök, C., & Atay Polat, M. (2020). Ekonomik büyüme, enflasyon ve kentleşmenin kadınların işgücüne katılımına etkileri: Türkiye üzerine bir uygulama. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 9(17), 63–76.

Sarıcoban, G. (2022). Women's Education In Turkey's Development Plans. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(4); 1–15.

Sayın, H. C., & Ergin, B. Z. (2018). Ekonomik kalkınma ve büyüme için bir fırsat olarak kadın girişimciler. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1(1), 15-29.

Serel, H., & Özdemir, B. S. (2017). Türkiye’de kadın istihdamı ve ekonomik büyüme ilişkisi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 15(3), 134-150. <https://doi.org/10.11611/yead.310569>

Sevinç, H., Bozkurt, E., Sevinç, E.D. (2016). Ekonomik büyümede kadın istihdamının rolü? Yakınsama temelli kanıtlar. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 17(1), 57–69.

- Şahin, B. (2023). Ekonomik özgürlüklerini kazanma ve çocuklarının geleceğini sağlama perspektifinden kadın işçilerin kalkınma ile ilişkisi. *Dergi Park*, 10(1), 745-776.
- Şahinoğlu, T., Ağırkaya, M. B. (2021). Kadın İstihdamını Etkileyen Unsurlar Ve Bu Unsurların Demografik Özelliklerle İlişkisi: Erzurum İli Örneği. *İktisadi İdari Ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 6(16); 398–421.
- Şen, N., Şöhret, M. (2023). Ekonomik kalkınmada kadının rolü. *Ulusal Ceteris Paribus Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1(1); 50-63
- Şener, Ü. (2012). Kadın Yoksulluğu. *Mülkiye Dergisi*, 36(4); 51–67.
- Taş, S., Afşar, B., & Kara, E. (2020). Türkiye’de kadın işgücünün görünümü ve büyümeye etkisi (2008-2018). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 23(2), 590-602.
- Taşdemir, F. D., Uçak, A. (2021). A study on women's employment in the Turkish economy. *Eurasian Business & Economics Journal*, 26, 49–67.
- Tatoğlu, T. (2022). Drivers of low female labor force participation in Türkiye (*Working Paper No: 22/13*). *BBVA Research*.
- Teker, B. (2019). Türkiye’de 2000’li Yıllarda İstihdam Teşvik Politikalarının İşsizlik Sorunu Üzerindeki Etkileri Ve Seçilmiş AB Ülkeleri İle Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi.
- Temir, S. (2019). Bölgesel Kalkınmada Yatırım Teşviklerinin Rolü: 6. Bölge İlleri Üzerine Bir Değerlendirme. Yüksek Lisans Tezi.
- Toksöz, G., Memiş, E. (2020). Gender inequalities in informal employment and wage gap in Turkish manufacturing. *Ekonomik Yaklaşım*, 31(114), 39–71.
- Topoğlu, S. (2007). Kadın İstihdamında Fırsat Eşitsizliği Toplumsal Dışlanmışlık; Türkiye-AB Karşılaştırması. Yüksek Lisans Tezi.
- Tunç, M. (2018). Kalkınmada kadın ayrımcılığı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin rolü: Ülkelerarası farklı gelir gruplarına göre yatay kesit analiz. *Sosyoekonomi*, 26(38), 221–251.
- Tutar, F., Yetişen, H. (2009). Türkiye’de kadının ekonomik kalkınmadaki rolü. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(2), 116–131.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2019). *Gösterge 1.2.2: Cinsiyet ve yaş grubuna göre yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altındaki bireylerin oranı*. Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri Web Portalı. <https://sdg.tuik.gov.tr/1-2-2/>
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2019). *Gösterge 8.5.1: Cinsiyet, meslek ve yaş grubuna göre saatlik ortalama brüt ücret* [Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri Web Portalı]. <https://sdg.tuik.gov.tr/8-5-1/>

- Türkiye İstatistik Kurumu, (2022). *Gösterge 5.5.1: Kadın ve erkeklerin boşanma oranı*. Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri Web Portalı. <https://sdg.tuik.gov.tr/5-5-1>
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2023). *Cinsiyete göre yarı zamanlı çalışma oranları (2014–2022)* [Hanehalkı İşgücü Araştırması verileri]. <https://data.tuik.gov.tr>
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2023). *Gösterge 5.5.2: Yöneticilik pozisyonlarındaki kadınların oranı*. Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri Web Portalı. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-2023-53521>
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2023). *İstatistiklerle Kadın, 2023*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Women-in-Statistics-2023-54076>
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2024). *Gösterge 8.3.1: Sektör ve cinsiyete göre sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmadan çalışanların toplam istihdamdaki oranı*. Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri Web Portalı. <https://sdg.tuik.gov.tr/8-3-1>
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2024). *İstatistiklerle Kadın, 2024*. Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri Web Portalı. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Women-in-Statistics-2024-54076>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2015.). *Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri Web Portalı: Gösterge 5.4.1*. Erişim adresi: <https://sdg.tuik.gov.tr/5-4-1/>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2022). *Kazanç Yapısı İstatistikleri* <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Structure-of-Earnings-Statistics-2022-49750>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *Cinsiyete göre ebeveyn olan ve olmayan bireylerin istihdam oranı (2014–2022)* [Hanehalkı İşgücü Araştırması verileri]. <https://data.tuik.gov.tr>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *Hanehalkı İşgücü Araştırması* <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kazanc-Yapisi-Istatistikleri-2022-49750>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *İstatistiklerle Kadın* <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *İşgücü istatistikleri*, [Labour Force Statistics]. <https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=isgucu-istatistikleri-2022-49390#:~:text=%C4%B0stihdam%20oran%C4%B1%20%47%2C5%20oldu,%30%2C4%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *İşgücü İstatistikleri*, <https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=isgucu-istatistikleri-2022-49390>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *İşgücü İstatistikleri*, <https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=isgucu-istatistikleri-2022-49390>

- Türlüoğlu, E. (2018). Kadın istihdam ve büyüme ilişkisi: VAR modeli analizi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(9), 59-68.
- Tütüncü, A., & Zengin, H. (2020). E7 ülkelerinde kadın istihdamı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 16(1), 1-16.
- Uslu, Y., Şahin, K. (2024). Kadın İstihdamında Yıllara Göre Değişim ve Karşılaşılan Zorluklar: Türkiye ve OECD Perspektifi. *Şura Akademi*, 7; 87-96.
- Yalçinkaya, H., & Dilber, T. (2021). Türkiye’de eğitilmiş kadınların istihdama ve ekonomik büyümeye etkisi. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 295-307
- Yegengil, E. (2018). Kadının Kariyer Yaşamında Karşılaştığı Engeller Ve Cam Tavan. Yüksek Lisans Tezi.
- Yenilmez, İ.M. (2019). Female employment and care economy in Turkey. *Journal of Sociological Research*, 22(1); 69-95.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, D. Ç., & Akinci, H. (2021). The dynamic relationships between the female labour force and the economic growth. *Journal of Economic Studies*, 48(8), 1512-1527. <https://doi.org/10.1108/JES-05-2020->
- Yılmaz Şahin, B., & Alp, C. (2020). Kadınların işgücüne katılımının ekonomik büyüme üzerine etkisi: Türkiye örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(45), 186-202.

